

CRÒNIQUES CIENTÍFIQUES

XXIII CONGRÉS INTERNACIONAL SOBRE LA CARTOIXA (Tiana, 5-8 de maig de 2005)

Durant els dies 5 al 8 de maig de 2005 els espais de l'antiga Conreria de la Cartoixa de Montalegre (Tiana, Barcelona) acolliren les sessions del XXIII Congrés Internacional sobre la Cartoixa dedicat, aquesta vegada, a l'estudi d'aspectes diversos de la vida dels cartoixans, en general, i de la Província Cartoixana de Catalunya, en particular. El Congrés comptà amb la presència d'especialistes vinguts d'arreu del món: James Hogg, Giovanni Leoncini, Pere de Manuel, entre molts d'altres. Els aspectes més generals sobre espiritualitat i carisma cartoixà foren presentats per Mn. Josep Anton Arenas, pel Dr. Jaume González Padrós i per Fra Valentí Serra de Manresa, oferint alguns detalls particulars de la *forma vitae*, litúrgia, tradicions i devocions cartoixanes.

En les nombroses sessions d'aquest congrés es prioritzaren les anàlisis sobre la presència cartoixana a Catalunya; temàtica que fou assumida per Mn. Antoni Pladevall, i que es complementà amb una presentació de les principals fonts i bibliografia temàtica sobre les fundacions cartoixanes catalanes, a càrrec del P. Ernest Zaragoza. També algunes de les comunicacions presentades versaren sobre les antigues cartoixes de Sant Pol de Mar, Vallparadís (Terrassa) i Escaladei.

De les diverses aportacions sobre Montalegre volem destacar les referides als aspectes artístics i, també, les cenyides al període contemporani com, per exemple la comunicació del P. Josep M. Canals, OCart., que tractà sobre Dom Ferdinand Prat, i la del Dr. Ramon Corts, que presentà una acurada reflexió històrica sobre l'impacte de la revolta de la "Setmana Tràgica" (juliol de 1909) en la vida dels monjos de Montalegre; un treball que, ja a les envistes de la celebració del primer centenari dels fets

publiquem seguidament. Altres detalls a propòsit del XXIII Internacional sobre la Cartoixa, hom els trobarà dins del volum 229 d'*Analecta Cartusiana* que conté les actes completes d'aquest congrés internacional.

Analecta Sacra Tarraconensia

LA CARTOIXA DE MONTALEGRE
DURANT LA SETMANA TRÀGICA DE 1909

RAMON CORTS I BLAY

Aquesta aportació té per objecte la presentació d'una memòria històrica sobre l'impacte de la revolució del juliol de 1909 –la Setmana Tràgica– a la vida de la cartoixa de Tiana.¹ Ens referim a l'escrit, *La Cartoixa de Montalegre durant la Revolució de 1909*, de dom Louis Baudin, que era mestre de novicis de Montalegre l'any en el qual s'esdevingueren els fets que ell mateix narra. La llengua que emprà per compondre aquest relat era la francesa, puix que aquest monjo provenia, com molts altres habitants de la cartoixa catalana d'aleshores, de França, el govern de la qual havia expulsat els cartoixans de la Gran Cartoixa a l'inici del nou-cents. Dom Baudin, en deixar escrits els esdeveniments d'aquell 1909 que afectaren els monjos de Montalegre, seguia les disposicions del Capítol General de la Cartoixa de 1895 de registrar, per a la posteritat, les «*res memoriae dignae*».

Aquesta crònica fou enllestida, a Montalegre mateix, el dia 12 de novembre de 1909, i es conserva al seu arxiu (*Armari II, n. 19, persecució religiosa 1909*).

N'existeix una versió catalana –que és la que estem tractant– que fou acabada el dia 25 de novembre de 1977 a cura de l'arxiver de Montalegre dom Domènec M. Cardona. L'arxiver actual, dom Josep M. Canals, hi afegí

1. Aquest report fou presentat pel seu autor, el dia 8 de maig de 2005, en la sessió matinal del XXIII Congrés Internacional sobre la Cartoixa, celebrat a la Cartoixa de la Conreria, i publicat en *La Província Cartoixana de Catalunya. La Cartoixa de Montalegre. Actes del XXIII Congrés Internacional sobre la Cartoixa (La Conreria, 5-8 maig 2005)*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 2006, pp. 531-536. Aquest report ha estat ara adaptat per a la seva publicació en forma d'article i li ha feta alguna precisió de tipus bibliogràfic.

posteriorment un breu apèndix de documentació complementària, traduïda del francès al català, el 14 de febrer de 1995. Junt amb aquest apèndix documental hi ha un mapa de la ubicació de la Cartoixa de Montalegre, dibuixat acuradament per dom Baudin, i un altre dels itineraris dels monjos fugitius de la cartoixa aquell any de 1909 resseguint el text de dom Louis Baudin, realitzat pel cartoixà de Montalegre dom Miquel M. Dalmau.

Finalment, a l'esmentada versió en català hom hi trobarà la traducció catalana de l'original llatí de la carta de germandat a favor de la família Nolis de Tiana arran de l'hospitalitat que van donar al pare prior, dom Fortunat Oudin, i altres monjos durant la Setmana Tràgica. Aquesta traducció fou feta per l'actual arxiver de Montalegre, dom Josep Maria Canals.

La mateixa família Nolis de Tiana, a la qual ens acabem de referir, i que durant la Setmana Tràgica, arriscà intrèpidament la seva seguretat per atendre alguns dels cartoixans escàpols dels perills que els amenaçaven, sol·licità la publicació de la crònica manuscrita de dom Baudin a la revista de ciències històricoeclesiàstiques de la Biblioteca Balmes de Barcelona, *Analecta Sacra Tarraconensia*. La direcció de la revista ha cregut oportú que aquest relat cartoixà vegi la llum pública en les seves pàgines atès al valor històric particular i sentimental d'aquest testimoniatge que, bo i ser escrit des de l'experiència de la fe, ofereix molts detalls de gran interès.² D'aquesta manera el consell de direcció d'*Analecta Sacra Tarraconensia* contribueix també a la celebració del XXIII Congrés internacional sobre la Cartoixa. Que la publicació de la crònica de dom Baudin en aquesta revista serveixi igualment per palesar l'afecte que hom tèn, a l'Arxidiòcesi Metropolitana de Barcelona, per la Cartoixa de Santa Maria de Montalegre, la qual voldríem veure tothora pròspera en la seva solitud silenciosa de pregària.

I. INTRODUCCIÓ GENERAL

És prou conegut de tots els presents el significat de l'avalot que esclatà a Barcelona el mes de juliol de 1909. Tanmateix, cal que ens referim als fets més sobresortints de la Setmana Tràgica, ni que sigui breument, per situar la crònica de dom Louis Baudin en el seu context històric.³

2. L. BOUDIN, *La Cartoixa de Montalegre durant la Revolució de 1909: AnalTar* 77 (2004) 273-308.

3. Per a una succinta bibliografia de la Setmana Tràgica ens remetem a la nota anterior. Un bon resum d'aquest tema el trobareu en T. ABELLÓ I GÜELL, "Setmana Tràgica": *Diccionari d'Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, p. 1002.

Començà com un moviment antimilitarista en contra l'enviament de tropes al Marroc del govern de Maura, i acabà com un espontani motí anticlerical. Les protestes van començar l'11 de juliol, dia que s'iniciava a Barcelona l'embarcament de tropes; les protestes s'incrementaven segons els rumors i les notícies de derrota. Per tal d'aturar-ho, el dia 22 es van prohibir les manifestacions, i Ángel Ossorio y Gallardo, governador civil de Barcelona, incomunicà la ciutat amb Madrid. El dilluns, dia 26, amb el suport de Solidaritat Obrera, es convocà arreu una vaga general contra la guerra. El capità general De Santiago, en contra del parer d'Ossorio y Gallardo, que dimití, va declarar l'estat de guerra i tragué l'exèrcit al carrer per aturar els manifestants.

Els esdeveniments desbordaren la convocatòria. Començà un moviment insurreccional espontani que va superar tant el comitè de vaga com els dirigents dels partits, i adoptà les característiques d'un motí sense coordinació ni orientació concreta. Immediatament començaren a cremar esglésies i convents; les rancúnies i els sentiments anticlericals canalitzaren la protesta. Van cremar seixanta-set edificis religiosos entre convents, esglésies, escoles, patronats i centres de beneficència de l'Església.

Dom Baudin ens diu que els pares cartoixans, que sortiren d'excursió com cada dilluns pels turons veïns, veieren, aquell dia 26 de juliol, "les fumeres dels edificis religiosos de Barcelona incendiats i oïren, continu, l'espetec dels trets".

S'aixecaren barricades arreu i les topades amb les forces d'ordre, foren contínues. Fins que el dijous dia 30, van arribar tropes de València i la revolta es va anar apaivagant. El dilluns dia 2 d'agost es tornà a la feina.

El balanç fou de vuitanta-set morts (entre ells, un religiós marista d'origen suís, el germà Lycarion, i, com a resultes dels avalots anticlericals, el franciscà Ramon M. Usó i el rector del Poblenou, mossèn Ramon Riu i Ceriola) i hi hagueren així mateix nombrosos ferits; la repressió fou també dura, arbitrària i venjativa, malgrat algunes veus aïllades de concòrdia com ara la de Joan Maragall a *La ciutat del perdó*. Finalment, les responsabilitats s'atribuïren a l'anarquisme. Es varen tancar escoles laiques i centres obrers. Hi hagué cinc afusellaments, entre ells Francesc Ferrer i Guardia, oriund d'Alella; un lloc per on passaren precisament alguns dels monjos que havien fugit de la cartoixa aquells convulsos dies de 1909.

D'alguns dels protagonistes dels fets i dels mateixos esdeveniments de la Setmana Tràgica que acabem de recollir s'hi refereix també dom Baudin. En efecte, en les primeres pàgines del seu relat, apareix com algú ben informat de la situació sociopolítica d'aleshores. Estava assabentat, per dir-ho així, del calendari dels agitadors obrers, i de l'actuació, els primers dies de la

revolta, del consolat a Barcelona de la nació que el representava, és a saber de França.

La Cartoixa de Montalegre durant la revolució de 1909 és un document escrit per un religiós que ha conegut els efectes de la política de la separació hostil de l'Estat i de l'Església a França, i l'arbitrarietat amb què el primer va actuar en relació a la vida religiosa del país; un monjo, que ha patit en la seva pròpia carn aquella política antireligiosa i anticlerical que l'ha emmenat a un exili forçat. Dom Louis Baudin veu, doncs, en els qui volien calar foc a la cartoixa i fer mal als seus pacífics estadants uns «descreguts», «dirigits per l'esperit de la mentida», els quals, finalment, «es perderen en llurs maquinacions perverses». I dom Baudin i els seus companys se sentiren perseguits a causa de la «ràbia infernal» que aquells “descreguts” «tenien als ministres de Crist»; i, en efecte, es trobaren amenaçats en diverses ocasions fins al punt de perdre llurs vides, les quals eren ben promptes d'oferir, amb ànim decidit, en «*martiri*», si hagués calgut.

No pretén pas la crònica de dom Baudin d'endinsar-se en les causes i efectes de la revolució de 1909, ni tampoc de fer-ne, des del cantó dels agredits, cap autocrítica, com ho intentà J. Maragall en els articles *Ah, Barcelona...* i *L'Església cremada*, publicats en «La Veu de Catalunya» –que, precisament, reberen el parer positiu del jesuïta Ignasi Casanovas a la consulta que li fou feta per Prat de la Riba sobre la conveniència de donar a la impremta els escrits de Maragall–, o en aquell altre article també de Maragall, *La ciutat del perdó*, que, finalment, no fou publicat; com no es pot comparar tampoc la relació del nostre cartoixà amb les reflexions del mateix pare Casanovas, en una línia semblant a la de Maragall, les quals reflexions aparegueren impreses, en 1910, amb el títol *El nostre estat social. Comentari a la revolució de juliol*. Aquest escrit és el conjunt de les conferències que pronuncià el pare Casanovas a l'auditori dels jesuïtes del carrer Llúria de Barcelona que, per poc, aquests darrers no veieren entrar els revoltosos a aquesta residència de la Companyia de Jesús, car hi trobaren resistència. No vol pas adoptar dom Baudin –ni tenia perquè fer-ho– un capteniment com el del pare Casanovas profundament afectat, però que reaccionà amb esperit optimista i amb autocrítica analitzant la Setmana Tràgica des de la banda dels afectats i preguntant-se sobre llur eventual part de responsabilitat. Ho haurien de fer això mateix, dissortadament, per mor d'una revolta molt més terrible, altres esperits clars i crítics trenta anys després arran, doncs, de la revolució de 1936. Com ho digué el pare Miquel Batllori parlant precisament en ocasió de la mort del pare Casanovas: «Passà aquella primera foguerada [la de 1909], deixant gairebé només cremades epidèmiques. Vingué una segona revolta, que ens ha cremat la pell i ens

ha esqueixat les entranyes».⁴ El pare Casanovas, aquesta segona vegada, fou esqueixat de l'arbre de la vida temporal.

Sí, però, que es poden comparar els sentiments d'atordiment i confusió, i de dolor també, de dom Baudin i dels cartoixans de Montalegre de 1909 amb els d'aquells grans catòlics, seglars i eclesiàstics, com Maragall, Casanovas, mossèn Miquel Costa i Llobera, el caputxí Miquel d'Esplugues i els jesuïtes Lluís Adroer i Joan Capell, tal com es pot veure en la correspondència que mantenien tots ells amb el pare Casanovas i que estudià l'enyorat pare Batllori.⁵

II. INTRODUCCIÓ AL DOCUMENT

Retornant a la crònica cartoixana, aquest escrit és estructurat en tres capítols i un epíleg, a més d'un apèndix de quatre documents. La primera part és encapçalada pel títol *L'alerta*. Comença amb l'estat d'alarma suscitat a la Cartoixa quan, el dilluns, dia 26 de juliol, un grup de joves volia calar foc al convent de carmelites de Badalona i a la nit, s'encaminaren cap al convent de monges per incendiar-lo. També els avalotats es proposaren de cremar Montalegre; així ho manifestaren a un dels obrers de la cartoixa, el qual els informà espontàniament que els monjos «estan a punt per a rebre-us, i us esperen ben armats! Altres persones els informaren també en aquest sentit, que Montalegre estava ben defensat. Llavors començaren a cercar armes i volien reunir uns quatre-cents fusells, però com no els trobaren, desistiren d'atacar-los». En realitat, els monjos no comptaven més que amb alguns fusells i dos revòlvers i quatre o cinc homes aptes per emprar-los.

Observem ací que les apreciacions de dom Baudin serveixen per aclarir o per desfer uns dels mites que han circulat sobre de la imaginària resistència armada que oferiren o volien presentar els cartoixans de Montalegre en 1909.

Finalment, el dimecres dia 28, avisats per un amic de la cartoixa, de Badalona, Antoni Serra, àlies *Coy*, els monjos foren assabentats –diu dom Baudin– que «una colla nombrosa d'anarquistes havia sortit ben de matí del barri de Sant Martí de Provençals de Barcelona i s'encaminaven cap a

4. M. BATLLORI, «Notes sobre Casanovas», dins: ID., *Obra Completa*. XVI: *Del vuit-cent al nou-cents: Balmes, Ehrle, Costa i Llobera, Casanovas*. Pròleg de Ramon Corts i Blay, València 2002, 446.

5. M. BATLLORI, *Ibid.* 303-312.

Montalegre per a calar-hi foc. El pare prior com a responsable de la vida de prop de seixanta religiosos, no va creure bo d'exposar-los a morir, i d'una mort tan cruel».

La segona part de la relació, *L'èxode*, comença assenyalant que «davant de la invasió anunciada com a imminent, d'un escamot d'aquests bàrbars devastadors d'esglésies i convents al crit de "sang i foc" [els monjos] es disposaren a marxar». S'inicia així la narració detallada, llarga i dramàtica de la dispersió dels monjos per les muntanyes, turons i poblacions que envolten Montalegre.

Ens hem referit a aquest èxode de cartoixans qualificant-lo, en un cert sentit, de dramàtic, perquè, a més d'ésser protagonitzat també per un bon grup d'ancians i de malats impeditos, hagueren de fugir d'un lloc a l'altre perseguits per aquells avalotats que coneixien llurs passos. De vegades eren expulsats de les cases o rectories on havien pensat que hi trobarien aixopluc, ja que els qui les habitaven temien les represàlies dels qui encaçaven els monjos. Altres vegades hagueren de deixar precipitadament aquells llocs que havien retingut com a segurs. En aquest èxode, com diu dom Baudin, els religiosos es convenceren íntimament més d'un cop que llurs vides estaven exposades a una mort violent. Els noms d'aquests homes que tenien una visió tan sobrenatural de la vida són consignats per dom Baudin en la seva crònica.

Les circumstàncies per les quals hagueren de passar aquells cartoixans fugitius, no foren viscudes, però, amb por i amb covardia; ans al contrari, sovint, amb humor. Un humor innocent i senzill, com quan els nostres cartoixans, un cop hagueren canviat llurs hàbits religiosos per vestits civils, per escapolar-se millor, «quedaren transformats en obrers, mossos de pagès, moliners, etc.» "Quin espectacle a la vista dels àngels!", anota rient-se'n un xic dom Baudin. El nostre monjo francès, que passà diverses hores en una tartana, en escapar-se de Montalgre, tragué d'aquesta experiència, una consideració més tost moral: «En consciència puc afirmar que jo dubtaria d'imposar un viatge així com a penitència, en una tartana catalana per camins espanyols».

Durant aquells dies angoixosos que, com ja ho hem dit, començaren el dimecres, dia 28 de juliol i que havien d'allargar-se fins al 3 d'agost, dom Baudin esmenta també, devotament, els noms dels benefactors que ell mateix i els seus germans en religió van trobar durant llur pelegrinatge: Joan Garí, alcalde de Tiana; Antoni Serra, aquell àlies *Coy* que ja hem trobat; mossèn Elies i Elias, rector de Montmeló; mossèn Rafael Sabatés, de Montornès; mossèn Rafael Casas, capellà de l'ermita de Santa Quitèria; la família Fortuny de can Sant-romà, els senyors de Sentmenat i, singularment, Rafael de Vidal i de Fuixà, i Joaquim Nolis de Tiana i

l'animosa Rosa Nolis, tia de Joaquim, que protegí uns cartoixans, una mica temorencs pel que sembla, hostatjats a la casa de la qual era propietària: «Vosaltres, –digué als religiosos– aneu-vos-en tranquils, a dormir! I al primer revolucionari que es presenti, li obriré el cervell!». I, entre els agraïments, Baudin esmenta el cas «d'una llevadora de Badalona, veritable virago –observa el cartoixà, segurament no gaire avesat a veure massa dones–, que prestà un bon servei a la cartoixa, en desviar un centenar d'individus que volien pujar contra el monestir, amb el pretext que allí els esperaven els seus moradors amb gran quantitat de fusells i fins i tot de canons». Hem de recordar ací que dom Baudin estava també molt agraït a la Guàrdia Civil que, al final de la dispersió dels monjos, vetllaren, fent-ne guàrdia, per llur monestir; així com, als voluntaris de la Creu Roja de Granollers, que atengueren un dels monjos que s'havia fet mal.

La tercera part de la relació, *El retorn*, narra les vicissituds dels cartoixans des del dia en què va començar llur retorn al cenobi, el primer d'agost, festa de Sant Pere ad Vincula, fins la nit del dia 2. La vida regular fou represa definitivament el dia 3, dimarts al matí. La suspensió d'actes conventuals comprengué, per tant, de les vespres del 28 de juliol fins als matines del dimarts, 3 d'agost, cinc dies complets. La Cartoixa no tingué cap mort, ni fou saquejada ni cremada. El pare prior, dom Fortunat Oudin, i altres germans la vetllaren sempre, fins al punt que cada dia, bo i sent buida, s'hi celebrava la Missa. Restà intacte.

D'aquesta tercera part caldria encara assenyalar tres punts. Un seria la informació sobre els llocs on es produïren les diverses estades dels monjos fugitius i dels llocs en general citats en la crònica: Tiana, Badalona, Sant Martí de Provençals, Sant Fost, Santa Quitèria, Montmeló, Mollet, Montornès, Rivals, Granollers, la Conreria, Alella, Martorelles, Montmeló, la Roca, Masnou, Barcelona, Vilanova de la Roca; els rius Besós i Mogent; la font de Sant Fructuós o del Ferro; les massies de Can Puig-pei, de Rivals; Cant Sant-romà, de la Conreria; Can Nolis, de Tiana, i Can Ribot, de Dosrius.

Un altre punt remarcable de la tercera part del relat de dom Baudin serien les notícies que dona sobre els monjos que caigueren en mans dels avalotats i de llur sort posterior. Dos, dom Jean Chrysostôme Duby i dom Etienne Georges, foren envoltats, prop del barri de l'Arraval de Vilanova de la Roca, per «un grup de revolucionaris, uns trenta [...] Un exaltat, encès de ràbia –segons dom Baudin–, es tirà damunt de dom Chrysostôme, el mossegà en un braç i bastonejà dom Etienne Georges [...] i se'ls endugueren a Granolleres, on, a la presó trobaren sis religiosos més de diverses institucions». Alguns parlaven de si els matarien, però els més moderats del comitè obrer revolucionari aconseguiren de salvar-los la vida.

I el darrer punt seria la interpretació que, dels fets de 1909, en fa el mateix dom Baudin. Una interpretació que, al nostre judici, constitueix més tost una invitació espiritual –després de l'experiència passada– als seus germans monjos. El sentit d'aquesta invitació seria que estiguessin encara més vigilants no pas davant dels revolucionaris, sinó dels enemics de l'ànima, i a que redoblessin llur zel religiós. Jutgeu-ho sinó vosaltres mateixos per aquestes paraules de l'autor de la crònica: «Finalment, ja que ha estat fulminat aquest primer cop de fuet contra la bèstia revolucionària, vull dir que la crisi sorgida ha estat, quant al que toca a nosaltres, esclafada pel peu virginal de Maria, no podem de cap manera adormir-nos en la inèrcia. Quan el poderós Holofernes caigué fulminat per la fe i el coratge de la castíssima Judit, els fills d'Israel, esperonats per aquell prodigi, s'abateren contra els enemics que els assetjaven».

L'epíleg acaba en la mateixa línia de la reflexió anterior; això és, cantant la misericòrdia divina que alliberà els fugitius de la mort cruenta i fent exhortacions devotes sobre llurs vides consagrades: «Quant a nosaltres, si no hem merescut la corona de la vida, podem, hem de guanyar-nos-la, amb aquesta lluita de tots els instants que constitueix el fons de la vida religiosa. No hi ha pas una millor preparació per al testimoniatge de sang, si fos grat al Senyor de concedir-nos-lo, que aquest martiri incruent de les coses de cada dia. Mentrestant, beneïm Déu, que s'ha fet la nostra força i la nostra salvació. Exaltem la seva divina Bondat perquè ens ha retornat a la muntanya seva predilecta, al santuari on Ell ha volgut tenir la seva estada, i que les seves mans sostenen i confirmen. Que Ell hi regni sempre!».

III. VALORACIÓ DEL DOCUMENT

I arribem a la fi d'aquesta comunicació replant sols quatre observacions, que ja han anat sortint, de la crònica de dom Luis Baudin, *La Cartoixa de Montalegre durant la revolució de 1909*.

La primera. Es tracta d'un escrit compost immediatament després dels esdeveniments del juliol de 1909, l'autor del qual, tot i viure en el clos d'una vida tan aïllada de l'exterior com ho és la cartoixana, es mostra generalment ben informat dels esdeveniments socials i polítics dins dels quals situa la seva crònica.

Segona. Ens trobem davant d'una narració feta des d'una visió de fe, la qual li dóna un to fortament providencialista, que no pretén pas d'analitzar els esdeveniments de la Setmana Tràgica que no sigui des d'aquesta preciosa òptica o que vagin més enllà de la situació concreta de la Cartoixa en aquell any de 1909.

Tercer. Dom Louis Baudin i els seus companys tingueren tothora la consciència d'ésser perseguits pel fet de llur professió religiosa i, en conseqüència, estigueren sempre disposats a acceptar l'eventual resultat d'aquella extraordinària situació que, per a ells, volia dir el martiri. Del martiri arriba fins i tot a teoritzar dom Baudin, arran d'un article sobre aquest tema, aparegut en la publicació mensual i en llengua catalana, *El Missatger del Sagrat Cor*.

Finalment, la crònica de dom Baudin palesa la forta empremta espiritual del seu autor, particularment el seu domini de la Sagrada Escripura, així com un cert conreu de les lletres tant pel que es refereix a l'estil narratiu, com al coneixement almenys d'un autor del classicisme francès com Pierre Corneille en la seva tragèdia cristiana, *Polyeucte*, que cita, naturalment, en la llengua original en què fou composta.

La crònica de dom Baudin, edificant i piadosa, encesa d'amor al martiri i plena de detalls locals, constitueix en definitiva una font –de raig fi si ho voleu–, però que caldrà citar sempre, ara ja publicada, quan hom es refereixi a la reacció anticlerical o a la persecució religiosa durant la Setmana Tràgica.

LA CARTOIXA DE MONTALEGRE DURANT LA REVOLUCIÓ DE 1909

DOM LOUIS BAUDIN

1. L'ALERTA

El primer benefici que els cartoixans de Montalegre han d'agrair a la Bondat Infinita, és la confusió que la divina Providència infongué en els projectes dels descreguts. Dirigits per l'Esperit de mentida, ells mateixos es perderen en llurs maquinacions perverses i hagueren de reconèixer la veritat de la paraula inspirada: «Han alçat testimonis falsos» (Salm 26,12). Efectivament, cal que consti que la revolució de Barcelona sorprenué tothom, fins els mateixos revolucionaris. Aquests elements havien organitzat una conspiració per fomentar una revolució que havia d'esclatar a tot

*Aquesta crònica de dom Baudin fou publicada, amb motiu del XXIII Congrés Internacional sobre la Cartoixa, en *AnalTar* 77 (2004) 273-308.

Espanya el dia 2 d'agost. Però els anarquistes de Barcelona començaren les hostilitats vuit dies massa aviat i, providencialment, feren fracassar, d'aquesta manera, el complot.

El diumenge 25 de juliol es tractà, a Barcelona, de declarar una vaga general per a l'endemà, dilluns, com a protesta contra la campanya del Marroc. En efecte, grups d'obrers que lluien una tira de roba blanca a la solapa, en senyal de pau, recorrien els carrers. Dilluns al migdia, quan el capità general féu saber al governador civil que li semblava necessària la proclamació de l'estat de setge, aquest protestà dient que ell, amb sols la seva policia, es bastaria per a mantenir l'ordre, ja que la vaga acabaria l'endemà mateix. Com el capità general no canvià de parer, el governador dimití i se'n va anar de Barcelona.

El cònsol general de França s'informava de la situació a través del comissari de policia adjunt al Consolat, el qual per tal de conèixer les activitats dels anarquistes es posava en relació, cada dia, amb les autoritats espanyoles. Aquest comissari, el mateix dilluns creia tan poc en la imminència de la revolució per a aquest dia, que just aquest dilluns, a primera hora, marxà cap a França, sense ni esperar la resposta a la seva petició de vacances, per la qual cosa va ésser declarat cessant.

Però al poblet veí de Montalegre s'avançà fins i tot a la capital. El dissabte, 24, un delegat socialista de Barcelona es desplaçà a Badalona per donar ordres de tancament de les fàbriques, i el dilluns següent un grup de joves volia calar foc al convent dels carmelites d'aquest centre industrial; per sort, cinc guàrdies civils i dos carrabiners, dispararen enlaire i això bastà per a dispersar els amotinats, i se salvà el convent. Però a la nit, una banda que s'encaminava cap al convent de monges per a incendiar-lo, topà amb la Guàrdia Civil i fou dispersada pels trets d'aquests agents, i en resultà un mort.

També es proposaven venir a cremar Montalegre; així ho manifestaren ben clar a un dels nostres obrers: «Aquests *padres* se la faran!». Però aquest treballador els respongué: «Estan a punt per a rebre-us, i us esperen ben armats!». Altres persones els informaren també en aquest sentit, que Montalegre estava molt ben defensat. Llavors començaren a cercar armes i volien reunir uns quatre-cents fusells, però com que no els trobaren desistiren de venir a atacar-nos.

El pare prior, davant el perill que corria la Cartoixa, confirmat per les notícies rebudes dilluns a la tarda, donà ordres per a preservar els calzes i altres elements, junt amb la documentació de la casa. Eren les cinc de la tarda, i malgrat tot, no cregué oportú de prevenir la comunitat, tot i que ell sofria per tots els seus membres.

S'havia dit que l'atac a la nostra Cartoixa fóra durant la nit del dilluns

al dimarts. L'alcalde de Tiana, Joan Garí, qui es portà sempre generosament amb nosaltres, es passà la nit sencera a l'Ajuntament, on cada mitja hora rebia informació del Sometent, que vigilava en el camí de Badalona a la Cartoixa, on vetllaven, estratègicament repartits, catorze individus d'aquesta organització.

Dimarts, a primera hora de la tarda, el pare prior convocà a reunió gairebé tota la comunitat. D'acord amb el consell de la Regla de sant Benet, en recordar que el Senyor, ben sovint, es val dels més joves per revelar el que és millor, el pare prior no temé de convocar alguns joves professors qui, ja sigui per l'aptitud, ja per l'experiència, podien aportar idees útils. Donà compte del que sabia de la revolució que acabava d'iniciar-se, de l'intent de cremar el convent dels carmelites de Badalona, de les amenaces sobre Montalegre i de les generoses disposicions de l'alcalde de Tiana i dels membres del Sometent de Tiana.

Hi hagué parers ben diversos: uns parlaven d'abandonar la casa, simplement, en el cas de ser atacats; altres demanaven d'acudir als cònsols respectius (gairebé tots els religiosos eren estrangers), i finalment, alguns creien que la comunitat era prou nombrosa per a resistir tot atac. Els dos darrers criteris eren poc pràctics, donat que Barcelona estava ja en mans dels anarquistes i no era fàcil d'arribar-s'hi tant per a demanar protecció als diversos consols, com per a procurar-se armament. Mentrestant el temps corria massa de pressa per si es volia preparar una defensa del monestir, igual com per anar a Badalona a buscar vestits de seglar, on, a més, tot estava tancat. Així és que no s'arribà a cap acord precís, fora del de convocar de nou reunió al Capítol tan bon punt es produís una nova alerta; altrament, tampoc no es podia concretar res fins a saber per on vindria el perill més gros. Si els enemics venien de Barcelona, passant per Santa Coloma i Sant Jeroni, se'ns plantarien dalt de la Conreria, sense ni adonar-nos-en nosaltres, i ens fóra impossible, llavors, tota fugida pels boscos.

Com que era dilluns, els Pares sortiren sense presses, normalment, sense allunyar-se gaire; des dels turons veïns veien les fumeres dels edificis religiosos de Barcelona incendiats i s'oïa, continu, l'espetec dels trets. A la nit, el pare prior organitzà un servei de vetlla i no fou presa cap altra precaució, més que res a causa de la impossibilitat de preveure'n alguna d'oportuna a causa de l'ambigüitat de les circumstàncies. Hom s'abandonà, doncs, plenament a les mans de la divina Providència, bo i suplicant que tot resultés per a la seva glòria i la santificació de les ànimes.

Dimecres, dia 28, arribà l'hora del poder de les tenebres.

Durant la missa conventual cridaren el pare procurador, el qual vingué després a buscar el pare prior, i un xic més tard els dos sagristans. L'expectació, fins l'angoixa, s'empararen dels assistents, i amb més força

del celebrant i del diaca. Què passava? És que havia arribat un dels més fidels amics de Badalona –Antoni Serra, àlies *Coy*–, per a comunicar les darreres notícies amb referència a la nostra cartoixa. Digué que acabava de rebre la visita de dues persones vingudes expressament de Barcelona, dignes de tot crèdit, les quals li asseguraren que una colla nombrosa d’anarquistes havia sortit feia poc del barri de Sant Martí, de Barcelona, i s’encaminava cap a Montalegre per a calar-hi foc. El telèfon entre el monestir i Badalona estava tallat; no s’hi podia recórrer, per tant. De Tiana, tampoc no podien ajudar-nos, ja que no comptaven més que amb alguns voluntaris, i aquests, en aquelles hores, estaven dispersos en els respectius llocs de treball. El nostre mestre d’obres, que havia vetllat tota la nit per nosaltres, curull de generositat, assegurava que veia molt crítica la situació, i declarà: «No els queda altre camí que obrir les portes, i marxar; la resistència és impossible.» En efecte, no comptàvem més que amb alguns fusells i dos revòlvers i quatre o cinc homes aptes per a emprar-los.

El pare prior, com a responsable de la vida de prop de seixanta religiosos, no va creure bo d’exposar-los a morir, i d’una mort tan cruel. Pensava també que si els deixava que celebressin les misses resades, com normalment després de la conventual, podien arribar aleshores els assaltants i profanar les Sagrades Espècies. Per això, així que acabà la Missa conventual, el pare prior reuní els pares al Capítol i els notificà que calia que es retiressin i que per una bona estona s’escampessin pel bosc dels voltants, per tal d’evitar l’atac anunciat.

Els més abnegats volien quedar-se, amb ganes de martiri, però convenia prendre una mesura general per evitar singularitzacions. L’edició espanyola del *Missatger del Sagrat Cor*, a cura de la Companyia de Jesús, manifestava feia poc que tot superior tenia obligació de procurar salvar la vida dels seus súbdits, fins i tot en el cas que aquests volguessin, «més o menys prudentment», oferir-se com a víctimes als malfactors, com ho eren els incendiàries de Barcelona. «Quan us persegueixin en una població –digué el Mestre diví– fugiu cap a una altra» (Mt 10,23).

Fou així com en aquesta crisi soferta per Catalunya, no es registrà ni un sol mort indefens, entre els sacerdots i els religiosos, als peus del convent. El sacerdot que morí ofegat dins l’església parroquial, hi fou atès inesperadament per les flames quan mirava de fugir, i els dos religiosos morts, ho foren al carrer. Les comunitats sortiren de les seves cases, ja davant la violència d’un assalt imminent, o bé en assabentar-se d’una agressió immediata.

«Oh Jesús, Senyor: no veieu que la tempesta esclata? Salveu-nos. Ens enfonsem!» (Mt 8,25). Ja abans, Ell els havia respost: «Jo sóc la resurrecció i la vida. Els qui creuen en mi, encara que morin, viuran» (Jo 11,25).

II. L'ÈXODE

Davant la invasió anunciada com a imminent, d'un escamot d'aquests bàrbars devastadors d'esglésies i convents al crit de «Sang i foc!», ens disposarem a marxar. El celebrant de la Missa conventual distribuï la Reserva Santa entre alguns dels nostres, i entre aquests jo mateix, ja que empès, diria, per un impuls misteriós, vaig entrar en aquell moment a l'església, prop de la qual passava. Quina comunió a tal hora! El desig d'unió a Jesús víctima serví de preparació i el gaudi profund de posseir-lo en fou l'acció de gràcies. De la seva part, els sagristans deixaren en lloc segur les relíquies i els calzes.

La resta de la comunitat viu en una gran agitació. Cadascú mira de recollir de la cel·la els objectes personals i més necessaris; després, ens vestim de seglar, amb el que trobem; de menjar, queda a l'arbitri de cadascú de prendre el que pugui dels articles deixats a la nostra disposició, al pati d'entrada. Els vellets i els malalts omplen tres tartanes. Però no s'arriba a organitzar cap grup a causa de les presses, car es tem que els incendiaris es presentin ben prompte.

Finalment, després de múltiples entrebancs inevitables, cap allà les nou del matí, ens trobem reunits, dalt la Conreria, una dotzena de monjos. Una tartana ens precedia en el camí de Sant Fost, que és el punt indicat pel pare prior per a dirigir-nos a aquest poble, donat el seu caràcter exclusivament agrícola i pacífic, a més de viure-hi un bon nombre d'antics obrers nostres, sempre respectuosos.

Sorgeix una dificultat. Un monjo del qual ens refiàvem com a capdavanter perquè coneix bé els indrets, opina que la direcció de Sant Fost és perillosa, si els anarquistes provenen, com es diu, de Sant Martí de Provençals. Ell creu més prudent dirigir-nos cap a Santa Quitèria, sols que els camins, en aquest sentit, no són aptes per a les tartanes: ¿hauríem d'abandonar, de separar-nos dels més vells i dels malalts? I es produí la divisió. Uns s'encaminaren cap a Santa Quitèria, i els altres cap a Sant Fost; però aquests restaven de ple a mans de la Providència, ja que cap d'ells no coneixia el camí; entre aquests darrers figura el cronista.

Arribem a Sant Fost vers les onze. Demanem acolliment i empara al rector, i aquest ens dóna a entendre que com més aviat marxarem, millor serà. Hom comprèn la seva actitud, ja que ell mateix, la seva església i els familiars es veien amenaçats. La gent del poble que poguérem polsar, pensaven igual. El nostre nombre, a més, acreixia aquestes temences.

Menjàrem un xic del que portàvem, i emprenguérem la ruta en direcció a Montmeló amb l'intent de prendre el tren i anar-nos-en a França. No sabíem que havien quedat tallades les comunicacions. Unes hores més tard,

el pare procurador ens portà la llista feta pel pare prior dels qui havien de sortir cap a França, i els assenyala com a punt de contacte l'Hôtel Buffet, de Cervera. Poc abans de marxar de Sant Fost, ens arribà el pare vicari acompanyat del sotsprocurador i d'alguns germans. Era ell, per tant, el cap oficial, talment l'enviat de Déu, de la nostra columna errívola. De primer, el pare vicari volia quedar-se al costat del prior, però aquest li respongué que el seu lloc estava al capdavant de la Comunitat que partia, per a representar-hi el prior. Aquest es quedava al claustre per vigilar i procurar salvar-lo.

Deixà darrera diversos monjos, els quals s'entornaren per a quedar-se prop de la cartoixa, en les altures veïnes, per si podien ajudar en algun moment. Així fou, i de moltes maneres; es destacà principalment dom Edmond Gurdon, el sagristà, el qual baixà cada dia a vetllar per les coses que tenia encomanades i assegurà la celebració quotidiana de la santa Missa a Montalegre.

Així quedà constituïda la nostra caravana: érem vint-i-dos en total, catorze pares i vuit germans. Quina esquadra! En donem la llista:

Pare Vicari
 Dom Jean Marie Desprette
 Norbert Gendre
 Xavier Van Acker
 Celestin Fumet
 Adrien Compagnon (sotsprocurador)
 Laurent Thomas (jove profés)
 Amable Cardif (jove profés)
 Paul-Marie Borrata (jove profés)
 Denis Godfroy (jove profés)
 M. Bernard Rousseau (novici)
 Dom Lucien Thomas
 Romuald Demazure
 Louis Baudin (pare mestre)
 Germa François Sautier
 Domingo Herrera
 Eloi Delmar
 Lloreny Mélis
 Léon Greiff
 Anthelme Coeur
 Ayrald Ducroix
 Gabriel Reck.

A un quilòmetre de Montmeló, delegàrem dom Laurent i dom Amable perquè s'arribessin a la rectoria. Tornaren amb la bella notícia que havien

estat acollits admirablement i que el senyor rector, mossèn Elies Elias, ens oferia estatge i empar aquella nit; eren les quatre de la tarda. La colla, després de saludar el rector, entrà a l'església a donar gràcies al suprem Protector. Poc pensàvem, en aquells moments, que la gràcia més gran que pot concedir el Mestre diví és la de sofrir pel seu nom.

No feia un quart que ens trobàvem a la rectoria quan es presenten dos guàrdies civils per a enterar-nos que, havent estat sabuda la nostra arribada allí, un grup d'anarquistes de Mollet, el poble veí, venia al nostreencontre. Nova alarma per a nosaltres, i indignació del bon rector. Mengem alguna cosa per a refer-nos, i ens decidim a cercar, més lluny, un xic més de seguretat: sortim en direcció a Montornès, que es troba més a l'interior i, segons diuen, no afectat per la revolta. Mentrestant ens enterem que els revolucionaris de Mollet, en ésser a deu minuts de Montmeló s'han girat d'esquena per tal d'anar a cremar una fàbrica de Sabadell, en la qual havien reprès el treball. Sols uns minuts més, ¿que hauria passat per a nosaltres? Oh misericordiosa delicadesa de la Providència que juga amb els pensaments dels homes!

A Montornès tinguérem una bona acollida, igual que a Montmeló, per part del senyor rector, mossèn Rafael Sabatés, però ben aviat, també la mateixa alarma. És clar que no podíem deixar d'ésser vistos, i ens digueren que marxéssim com més aviat millor, ja que ens perseguien. Llavors decidírem dificultar l'obra dels nostres adversaris, vestir-nos tots plenament de seglar, ja que amb les presses, alguns dels nostres duien, tot o en part, les peces cartoixanes. Quedàrem, doncs, vestits de seglar tots, sense cap rastre de cartoixa, si bé valent-nos del que tenia el bon senyor rector, caritatiu sense mesura envers nosaltres.

Sota el guiatge de dos veïns desinteressats, prop de les nou de la nit recomencem la ruta en direcció a Santa Quitèria, pensant que tal vegada podríem descansar en el bosc que hi ha allí mateix. La lluna ens envia llum i frescor, amb les quals podem caminar segurs com si fos de dia, i encara amb menys esforç.

Pels volts de les onze fem una parada en ple Mogent, un dels dos caps que més avall, a tocar de Montmeló, forma el Besòs, tan conegut dels cartoixans. Com que no porta aigua, com sol passar les tres quartes parts de l'any, ens acull amablement en el seu llit. Tot i l'austeritat cartoixana, aquest jaç de còdols ens resulta massa dur i no ens permet de dormir; hom es dedica a contemplar les estrelles i tal vegada, traspasant la volta que les aguanta, s'encomana a la gloriosa falange dels màrtirs, els quals deuen somriure compassivament pels esforços de la nostra bona voluntat. És l'hora en què els cartoixans de la resta de l'Orde, recorren el claustre silent il·luminats amb la llanterna, i es reuneixen al cor, als peus de l'Anyell, per

a cantar-hi: «Les ànimes dels justos estan en les mans de Déu, i cap turment no les podrà tocar... els ha posat a prova i ha trobat que eren dignes d'Ell» (Sav 3,1.5). D'aquest abandó total en les mans de Déu, confiant de ple en la seva bondat, teníem molta necessitat per encoratjar-nos a restar tothora dignes d'Ell.

A mitja nit ens aixequem i reprenem el camí cap al bosc de Santa Quitèria. Hi arribem a les dues de la matinada, i ara sí que tothom es posarà a dormir, o almenys farà tots els possibles per a aconseguir-ho. Bressolats per la calma del lloc, alguns, cansats com estàvem, entren de seguida en el son dels justos. Per dissort, aquesta justícia seva es manifestava massa sorollosament, i era causa, en els qui encara lluitaven per a adormir-se, més de ganes de riure que no pas de la imprescindible quietud. Poc serviríem per a trapistes.¹

A punta de dia, el pare procurador, que s'havia unit a la nostra colla a Montmeló, ens deixa, acompanyat de dom Adrien, per anar a trobar el pare prior i rebre'n ordres. Queda convingut que l'esperaríem allí fins a la vesprada. Teníem tants oficis per resar, i, més encara, ens calia tant de repòs, que tota una jornada al mig d'aquell bosc ombriu no espantà ningú. Això no obstant, alguns germans es preguntaven si, espiats com érem, podríem restar allí, en pau, fins a la tarda. El bon Déu no tardaria a donar la raó a aquests darrers.

Eren prop de les set del matí quan es presentà un personatge català, de noble aspecte i gest distingit, però amb aires una mica sever i inquisidor: «Sou religiosos, oi? –ens digué–. I voldríeu trobar un lloc segur? Aleshores, penseu que aquestes cases a la vora del bosc es veuen de per tot arreu, i no trigaran a perseguir-vos». La resposta fou que no ens podíem moure fins a rebre noves ordres, i que abans de cercar un altre racó voldríem veure el capellà de Santa Quitèria.

«Jo mateix el portaré aquí, amb vosaltres, i d'acord amb ell ho arreglarem tot». Per tant, es tractava d'un salvador, i nosaltres l'havíem cregut un enemic. Nostre Senyor seguia ocupant-se de nosaltres, com a defensor i com a pare.

De seguida comparegué mossèn Rafael Casals, encarregat del Santuari, animat d'excel·lent disposició envers nosaltres. Feia ben poc que, en ocasió de la «sortida gran» –una veritable excursió, única a l'any, fins amb un àpat fora de casa, que integra en certa manera, la celebració de la Pasqua–, els cartoixans de Montalegre havíem visitat l'església del Santuari. Mossèn Rafael ens invità a casa seva, si bé demanà que hi anéssim en grups petits

1. A la Trapa, el dormitori és comú a tots els monjos (nota del traductor).

per no cridar l'atenció. Entràrem a l'església i en companyia de dos germans de les Escoles Cristianes, oírem la santa Missa.

Aquests dos religiosos venien de Sabadell, on havien estat detinguts, en passar-hi de retorn a la seva residència de Granollers, després dels seus exercicis anuals tinguts a Barcelona. Els ho havien pres tot, després d'amenaçar-los amb un punyal.

Ràpidament quedà convingut d'adreçar-nos amb la màxima urgència, a una casa perduda dins la muntanya, deshabitada aleshores, i que deixaren a la nostra disposició mentre durés la maltempsada. Tanta generositat pervenia d'aquell senyor distingit que hem citat, o sigui, don Rafael de Vidal i de Foxà.

Abans de posar-nos de nou en camí, hom donà l'ordre de vestir-se tots, fins els sacerdots, de seglar: era indispensable. Amb presses, però ben resoluts, i com hom pogué, amb roba manllevada de per tot arreu, els nostres cartoixans quedaren transformats aparentment en obrers, mossos de pagès, moliners, etc. Les mides, ai las!, rarament corresponien a qui vestia la peça... Sort que la brusa ho disimulava prou! Però a la vista dels àngels, quin espectacle!

Per allà les onze arribàrem a Rivals (can Puig-pey), que és el nom de la casa en la qual crèiem estar segurs. Calia per tant, organitzar-nos-hi. Quedà establert un simulacre de vida regular: un horari –hora de menjar, de dormir...– límits de la clausura, les diverses feines i serveis d'aquesta cartoixa improvisada, un dels quals no té espera: la cuina i el rebost. Havíem portat ja tot el que calia per a aquella jornada i per a les següents. Un empleat de don Rafael vindria, al matí i a la tarda, i de passada que compliria els nostres encàrrecs, ens tindria al corrent de les notícies oportunes.

Tothom s'hi posà de ferm, si bé segons les aptituds i possibilitats; els més forts s'encarreguen del servei d'aigua, que cal anar a cercar un quilòmetre enllà; aquest altre assumeix les elevades i temibles funcions de cap de cuina, les quals, però, exercí al gust i complaença de tots; uns quants s'escampen pel bosc i es converteixen en proveïdors de la llenya que demanen els seus fogons; n'hi ha que preparen el refectori, a base d'una pedra de molí col·locada de cap avall que servirà de taula i hi menjàrem a l'estil oriental, amb una branqueta per coberts que ens facilità el mossèn de Santa Quitèria. A la tarda, descans i acabament dels Oficis, individualment. A la nit, un bon tou de palla ens compensa del jaç de còdols del Mogent.

Hom diria que era fins i tot massa bonic. ¿No hauríem de dir-nos, com el poeta:

«Toute cette prospérité,
sujette a l'instabilité,

en moins d'un instant tombe à terre;
 et comme elle a l'éclat du verre,
 elle en a la fragilité»?

—CORNÈILLE, *Polyeucte*

L'endemà, divendres, dia 30 de juliol, cap a la una de la tarda arribà un propi de don Rafael per a fer-nos saber que un grup de revolucionaris de Granollers havia sortit d'allí per atrapar-nos; digué, també, que parlaven de calar foc a les cases de mossèn Rafael i del senyor Vidal com a càstig per haver-nos acollit. Ambdós corregueren a amagar-se, però abans aquest darrer donà ordres al seu guardabosc perquè vetllés la nostra colla. Ens abandonàrem a les seves mans com qui es confia a l'àngel del Senyor, per tal d'endinsar-nos en aquest desert paorós. Partírem, doncs, de Rivals per anar a parar, dues hores més tard, en un diguem-ne refugi, on passaríem la tercera nit de la nostra peregrinació.

Deixem, ara, la caravana cartoixana mentre s'encamina vers la seva sisena etapa, i anem a trobar, en esperit, el pare procurador, el qual davalla de nou de Rivals, on havia vingut al matí des de Montalegre, per a tornar-hi i establir el necessari contacte o enllaç amb el pare prior.

El mateix dimecres es presentaren al pare prior, el masover i el guarda de can Sant-romà, la propietat veïna de la banda de mar, i l'honorat veí de Tiana, don Joaquim Nolis. Venien a oferir-se, generosament, per a hostatjar-lo a ell i a un quants religiosos. El pare prior va haver de declinar l'ofrena de la família Fortuny (els propietaris de can Sant-romà), la qual es mostrà, així, digna successora dels qui un segle enrera, el 1835, havien ofert amablement també una ajuda il·limitada; però per tractar-se dels veïns immediats, hauria estat comprometedor d'acollir-s'hi, ensems que per la mateixa raó, era ben escassa la seguretat que hom podria trobar-hi. En canvi, s'acceptà l'ofrena del senyor Nolis, l'ofertament del qual fou acceptat per a dom Julien Duvivier, força malalt, incapaç d'allunyar-se massa de Montalegre.

De totes maneres, com que aquest darrer no pogué ni tan sols sortir de la cel·la, alguns dels pares demanaren de restar també a casa, per fer-li companyia i defensar-lo si es presentava l'ocasió. El pare prior no ho acceptà i digué que en cas que no pogués marxar dom Julien, es quedaria ell, el prior. Finalment, després de pregar-lo molt i d'haver reposat un xic, dom Julien aconseguí d'arribar-se, per curtes etapes, fins al camí de la vinya de cap a la Conreria, i allí el recollí una tartana de can Nolis, on l'acolliren i tractaren amb tota sol·licitud.

Quan hagué sortit tota la comunitat, quedaren a la Cartoixa, com a únics custodis, dos o tres germans que havien estat soldats, i algun criat. També volia quedar-s'hi el mateix pare prior, ja que ho creia un deure de

responsabilitat personal, com a cap que n'era, però els altres no ho admeteren ja que deien que la seva presència, tant més perquè vestia l'hàbit cartoixà (tot vestit secular havia estat repartit), no feia altra cosa que dificultar tota protecció i defensa, perquè a més de vetllar per la casa, si ell es quedava haurien d'emparar-lo primer a ell. Davant la força d'aquestes consideracions de caritat, també ell abandonà el monestir, junt amb el pare procurador i el pare dom Bernard Clifford i el germà Jaume Martí, que havia pensat de retenir a la seva vora. Era prop de migdia.

El senyor Nolis insistia perquè el pare prior es quedés a casa seva, però aquest no volgué disposar d'una estança confortable sabent que els seus súbdits havien de passar aquella nit tenint per jaç la terra i per sostre el cel. Així és que s'encaminà cap als turons de la Conreria, i allí s'entretingué fent la llista dels monjos que creia prudent d'enviar provisionalment a França, si les vies de comunicació ho permetessin. El procurador fou encarregat de portar aquesta llista a Sant Fost i de fer saber a la resta de la Comunitat que el pare prior els esperava a la font de Sant Fructuós,² que és el lloc cap a on se n'anava. Tot anant-hi, trobaren un dels vehicles de malalts nostres que s'havia desviat del seu camí, ja que es dirigia a Sant Fost. Hom s'enterà, igualment, que un grup de germans havia emprès la direcció d'Alella, també equivocadament. Quan arribaren a Sant Fructuós –indret que sols dom Bernard sabia–, aquest germà s'encaminà a la recerca d'aquest grup per reunir-lo allí, mentre el pare procurador se n'anava a complir la seva missió cap a Sant Fost.

Però es veu que el Senyor tenia preses les seves determinacions i no permeté que cap d'aquests propòsits es complís. No és pas que deixés de mirar-nos amb misericòrdia, però primer calia passar pel gresol de la prova: «Com la fornal prova l'or, l'home és provat pel judici del Senyor» (cfr. Prov 27,21).

El nostre venerable pare passà la nit a la font, acompanyat del germà Jaume i d'un profés de vots temporals que havia arribat a la vesprada per a donar-li compte de l'estat de Montalegre. L'endemà hagué de confessar que no es creia capaç de passar una segona nit en condicions tan dures. D'altra banda, l'alcalde de Tiana reclamava la seva presència per tal de posar-se d'acord en les mesures de defensa de la comunitat, i com que els anarquistes no havien donat cap senyal d'acostament, el pare prior decidí

2. És l'actual font del Ferro, del camí de Montalegre a Martorelles, segons manifestacions de dom Irenée Jaricot, ingressat a Montalegre el 1931. En el text original el nom primitiu de la font del Ferro és escrit en francès, St. Fructueux. El traductor el tradueix aquí per Sant Fruitós, n'és, però, l'única vegada. Unifiquem aquesta referència amb les altres quatre posant-hi Sant Fructuós (nota de la Redacció).

tornar al monestir ja de bon matí. Després de les disposicions oportunes, com sigui que la situació d'alarma no s'aclaria gens, es retirà per acollir-se a can Nolis, des d'on podia prou eficaçment exercir la seva missió de cap de la Casa i de la Comunitat, ensems que mantenir els contactes necessaris amb les autoritats de Tiana.

Més per atractiu que no com a un deure del seu priorat, tot i l'enorme cansament que l'aplanava, volia restar en comunicació amb els membres de la Comunitat. Però com que portava l'hàbit cartoixà –tan vistent!–, hauria estat una imprudència sortir al carrer. Remarquem que fou l'únic d'entre tots els religiosos que conservà sempre el nostre hàbit durant totes aquelles jornades. A més, tampoc no hauria estat delicat que l'anessin a visitar, amb perill de posar en evidència els seus amables hosts. El cas quedà solucionat gràcies a la col·laboració de monjos generosos, per mitjà dels quals, el pare prior, féu arribar amb freqüència, ordres i instruccions tant als qui vetllaven al monestir com a alguns dels membres dispersos de la Comunitat.

Entre aquests zelosos cooperadors, a més del pare procurador i de dom Bernard –encarregats tots dos, preferentment, de les missions llunyanes–, hem d'assenyalar primer que cap altre, el profés de vots temporals, dom Guillaume Hardouin; havent-se quedat prop de la Cartoixa, com li havia estat indicat, com a observador, fou ell qui, al vespre, s'arribà a la font de Sant Fructuós per a donar compte de la situació al pare prior; aquest el retingué i li demanà que restés al seu costat fins al desenllaç de la crisi. Serveis semblants foren requerits a dom Adrien, aquell qui el pare procurador s'emportà amb ell, des de Santa Quitèria, dijous al matí. Així, podríem dir, s'assajà en les funcions de sotsprocurador que ben aviat li serien conferides. Cal citar també el germà Félix Rueda, l'infermer de dom Julien, el qual, disposant de molt de lleure perquè el seu malalt no el necessitava a penes, acomplí diversos serveis de part del pare prior.

Hem de continuar les recerques, ja que ens cal descobrir, encara, un bon nombre de monjos.

Abans de la nostra sortida, una tartana amb malalts equivocà el camí i anava cap a Martorelles. Hi anava, com a malalt, dom Arthaud Jordain i el seu infermer, el germà Maria-Josep Castelnau i, també malalt, el germà Joseph Durand. Els feia companyia un altre germà, per si els calia alguna ajuda. Els seguia un xic enrera dom Hugues Brot, el qual s'hi reuní oferint-se per si podia servir-los, ja que el camí era detestable i els vuitanta anys d'aquell malalt clavats en la seva cadira inspiraven més d'un recel davant d'una molt possible caiguda. Fet i dit, el pacte quedà clos: dom Hugues quedà incorporat al grup dels de la tartana.

Després de dos quilòmetres de carretera, el conductor es negà a continuar a causa del camí, impropri per aquell cas. I decidiren quedar-se allí;

«morir per morir, ja estem bé ací», es digueren, i s'arrezeraren a un casalot. Dom Hugues, recobrant de sobte l'agilitat juvenil, s'enfilà fins a un turó amb l'intent de donar un cop d'ull al monestir; una vegada dalt, vegé que per un altre camí s'acostava un grup d'individus d'aspecte sospitosos. «Deuen ser revolucionaris? Aviat ho sabré!» I baixà decidit a trobar-los. Immediatament hi va reconèixer vuit dels nostres germans que es dirigien a Alella. Com que no comptaven amb cap sacerdot, volien que s'unís a la seva colla, però ell al·legà el seu compromís amb els de la tartana, i se n'hi tornà de seguida. I els germans continuaren llur camí.

Al cap d'una estona passà el pare prior, que es dirigia a la font de Sant Fructuós, el qual donà ordres al tartaner de continuar el viatge, però cap a Sant Fost, si bé amb totes les precaucions possibles. I ja ens teniu desfent la ruta pels sots d'aquest camí espantós; fou un veritable voler de Déu que la tartana no bolqués deu cops; de segur que els àngels reberen la consigna: porteu-los «a les palmes de les mans, perquè els seus peus no ensopeguin amb les pedres» (Salm 90,12). A prop de La Dinamita, dom Hugues es topà amb l'amo, el qual li digué: «¿Aneu a Sant Fost? Jo en vinc. Els altres pares vostres els han rebut malament i n'han marxat!». Ell tampoc no donà cap mostra de voler-nos acollir. Així és que arribàrem a Sant Fost, finalment, i sense cap més dificultat. Ens adreçàrem a casa d'un dels nostres antics obrers, el qual estava ja advertit pel pare procurador de la nostra possible arribada. Aquella família es quedà tota parada i no deixà de manifestar el seu disgust, ja que ells comptaven amb un malalt, i veien arribar cinc monjos. Malgrat tot, hom es reféu bon xic i ens calmàrem relativament. Però a la vesprada, una colla d'anarquistes es reuní davant de la casa i s'hi estaven observant-nos. No podíem pas estar tranquils.

Mentrestant, el grup de germans que es dirigia a Alella no trobà ningú dels qui, segons estava convingut, havia de sortir a rebre'ls. Degué haver-hi algun malentès. Llavors decidiren tornar enrera i, per la Conreria, s'encaminaren cap a Sant Fost, també, on esperaven reunir-se amb la major part de la Comunitat o, si més no, poder passar la nit a casa d'algun dels nostres antics treballadors. Quan s'hi presentaren, dom Hugues els manifestà que era millor que s'entornessin de seguida, per por d'aquells anarquistes que els espiaven i d'altres que hi havia pel poble. Valia més anar-se'n a jeure al bosc, com ell mateix i el germà Durand farien dintre de poca estona; deixarien, per tant, en aquella casa tan sols dom Arthaud i el seu infermer, ja que l'altre germà s'uní al grup. Fou una mesura de prudència, car cap allà les deu, aquells anarquistes, procedents de Mollet – i sens dubte cosins germans dels de la colla de Montmeló, dels quals ens escapàrem – amenaçaren de calar foc a la casa si no en feien marxar els religiosos abans que sortís el sol.

Els germans foren acollits a casa d'un bon home del poble mateix. De bon matí tornaren a les muntanyes i allí trobaren un dels nostres, el pare dom Etienne Georges, el qual els instal·là prop de la Conreria i els proveí amb abundor. Dom Arthaud no trigà a ajuntar-s'hi, i durant aquell matí, hi anaren arribant, per ordre del pare prior en retornar de Sant Fructuós, els pares dom Etienne, dom Aristide i dom Pròsper, a més del germà Jaume Martí. En fi, cap al tard acollírem, morts de fam i de set, dom Hugues i el germà Joseph, després de passar la nit i tot aquell dia en els boscos enmig d'una gran angoixa.

Quedava constituït, doncs, un segon grup amb els monjos següents:

Dom Arthaud Jordain
 Hugues Brot
 Etienne Georges
 Aristide Roussopoulos
 Prosper-Marie Grandidier (vots temporals)
 Germà Anthelme Guichard
 Abel Roubaudi
 Chrysogone Flinck
 Vital Etignard
 Germà Lluís Fuster
 Jaume Martí
 Hypolyte Borcard
 Esteve Sales
 Marie-Joseph Castelnau
 José Aparicio
 Joseph Durand
 Gervais Besson

Vivien talment com en comunitat quant a l'oració i atencions als malalts, en generosa convivència, tan alegre com edificant. En totes aquestes ànimes es reflectia un esperit d'obediència, senzilla i confiada ensems, de la qual un dels germans havia donat proves a l'hora de sortir. En recórrer les cel·les per tal d'assegurar-se que no quedava ningú a casa, sorprengueren aquest bon germà agenollat al seu reclinatori. En preguntar-li com era que no havia marxat, respongué ingenuament: «Em digueren d'anar a la cel·la, i no em parlaren de marxar; i reso». Cal dir que la seva cel·la tenia la finestra al pati d'entrada, el qual s'omplí durant dues hores de les veus i agitació propis de la fugida, i ell ni tan sols mirà què passava. Però en dir-li que sortís obeí de seguida, amb tota submissió.

Durant totes aquestes vicissituds dels membres de la Comunitat, què passava al seu monestir?

Els anarquistes que dimecres al matí hom havia anunciat que venien

per a cremar-lo no s'havien presentat. Però un dels nostres amics, cap al migdia, n'havia aturat, fent-los por, una trentena de subjectes que hi pujava: diu que eren ja a mig camí, puix que en arribar a Mas Ram, que és a mig camí de Badalona, hi entraren i demanaren armes per tal de donar-ne als qui d'entre ells no en tenien. Un dels obrers de la casa, catòlic, els respongué: «No en tenim. On ne tenen és a Montalegre, i us exposeu prou, anant-hi!». «Esta bé! –respongueren– demà tornarem quatre-cents!».

Tres germans –Bru Olcina, Esteve Olivé i Christophe Chrystophe [*sic*]– vestits de seglar, i alguns criats, amb algunes armes, s'havien quedat, no pas per deixar-se matar en el lloc de la Comunitat, sinó per defensar la casa contra possibles lladregots o petits grups, com ja hem dit. Tenien l'ordre de retirar-se per una porta interior en el cas que es presentés tanta gent que semblés inútil tota resistència. A la nit, muntaren la guàrdia entorn de la Cartoixa, i no quedava ningú dins la Casa, per temor d'alguna sorpresa.

A més, dom Augustin Clément i tres germans –Auguste Dortel, Vincent Cornillac i Domènec Cascante– que passaren la nit en els turons veïns, a mitja tarda, trucaren a la Cartoixa i demanaren per tornar-hi. Els dirigiren cap a Tiana, i hi trobaren hostatge en cases particulars, on s'estigueren fins a l'acabament dels fets, i dom Augustin tingué la satisfacció de celebrar cada dia la santa Missa a les Carmelites.

De dia, les consignes no eren tan severes. Dijous, a primera hora, cinc pares vingueren i celebraren la Missa. Es tractava, a més del pare sagristà, dom André Allard, dom Aristide i dom Pròsper –que no havien passat de la Conreria– i dom Bernard. Aquest darrer, que no pogué aconseguir els germans que havia anat a cercar pel camí d'Alella, rebé l'ordre d'unir-se a la Comunitat, on la trobés, ja que dijous al matí, encara, a Montalegre, no sabien res dels fugitius. Vingué a Montalegre a buscar un vestit de seglar, perquè ara ja n'hi havia, gràcies a l'alcalde de Tiana, el qual ens n'havia cercat alguns. Això obtingut, sortí cap a Sant Fost, on l'enteraren de la partença d'un grup en direcció a Montmeló, a més del retorn de dom Arthaud i altres monjos a la Conreria. Davant d'aquestes notícies, corregué a comunicar-les al pare prior, al seu refugi de can Nolis de Tiana.

També aquell matí, arribaren a Montalegre els monjos que s'havien separat del primer grup perquè pensaren que era més prudent d'anarse'n amb els de Santa Quitèria; es tractava de dom Chrysostôme Duby, dom Etienne Georges i del novici Léon Bartholomé (novici). Després ho pensaren de nou, i decidiren abandonar la primera idea; llavors es quedaren al bosc aquella nit entre Sant Fost i la Conreria, i ara es presentaven per a saber què passava. En veure que la situació no havia variat, dom Chrysostôme i dom Léon es determinaren a intentar la sortida cap a França per ferrocarril, car es deia que les línies de l'interior no estaven interceptades.

Poc després d'ésser fora aquests germans, arribà a la Cartoixa el pare prior i s'hi estigué dues hores. Una vegada enterat de totes les incidències hagudes durant la seva absència, felicità de bon grat els guardians per la seva generositat i interès, i els prometé de mantenir contacte amb ordres oportunes. I se n'anà cap a Tiana.

Ben poc després, hi arribà dom Roman, el qual venia de Santa Quitèria. Es reposà un xic i havent rebut les instruccions del pare prior, se'n tornà de seguida cap allà dalt, per a demanar-nos que ens acostéssim a Montalegre. Fou una altra equivocació, de la qual ja hem parlat. Passà la nit al santuari de Santa Quitèria i l'endemà arribava a Rivals.

Deixem ara que dom Roman, el nostre diligent procurador, torni a Tiana, portador de l'eco de les nostres tribulacions al nostre pare. Tothora pujant i baixant muntanyes, hom diria que dom Roman, en aquestes hores crítiques i doloroses, rebé del Cel el do de l'ubiquïtat. Sols Déu sap tot el que costà, les privacions, la fatiga, a aquest humil servent de tots nosaltres, aquest do de l'omnipresència.

Vegem de seguir, doncs, aquest grup de fugitius. Al cap d'una hora de caminar, el guia ens portà prop d'una casa on ens oferiren un bon refresc. Això no obstant, tothom estava tan espantat, que ens feren prometre que no revelaríem mai el nom de tals protectors.

En anar a reprendre la marxa, trobem que en manca un. Faltava dom Lucien, però no en passàrem cap ànsia, perquè suposàrem –com resultà veritat– que havia decidit de tornar sol a Montalegre, cansat d'aquest viure a l'encant i sense cap perspectiva concreta, malgrat no conèixer el país ni, exactament, la situació.

En fer-se nit, el guia ens allotjà en ple bosc, en un indret espessíssim (can Paisà): sembla que no hem de témer-hi res. Hi ha una font, fresca i abundosa, i nosaltres, envoltats d'arbres enormes, creiem viure, en petit, la sisena estació dels hebreus al Sinaí: «Arribaren a Elim, on hi havia dotze fonts i setanta palmeres» (Ex 15,27).

Pensàrem haver trobat la pau i un bon repòs. I així fou, certament, però al revés de les dues vesprades anteriors, la primera hora resultaria força angoixosa. Hom donà gràcies a Nostre Senyor, i ben de cor, i ens disposàrem a dormir. De sobte, allà mateix, a uns cinquanta metres sobre el campament, sonà un tret i s'hi sentiren veus i cridòria. És clar que ens alarmàrem, perquè s'havia dit que un tret era el senyal convingut entre els anarquistes per a reunir-se. Cadascú, interiorment, oferí el sacrifici propi i, bé que prou espantat, s'abandonà a les mans del bon Déu. Costava, però, de creure que el Senyor ens abandonés, després d'haver-nos protegit tan clarament fins aleshores.

Mes l'alarma no passà d'aquí. Els revolucionaris que volien cremar-

nos dins la casa de Rivals, no havent-nos-hi trobat, es dirigiren a la torre de Montornès, pensant que nosaltres hi hauríem cercat refugi, mentre que la realitat era del tot oposada: ens trobàvem a més de quatre hores d'aquell lloc i en direcció contrària. No havíem de témer res, per tant.

Així i tot, la nit no fou pas cosa planera, ja que a més del fred, sentíem el corcò de la fam per no haver menjat res des del migdia. El nostre criat, que havia anat a Granollers a proveir, topà amb un grup d'anarquistes, els quals, mig endevinant que estava al servei de religiosos, feren donar mitja volta a la seva tartana. Llavors, carregat ell mateix amb el recapte, emprengué la ruta a peu, i en comptes d'arribar a les set, era negra nit quan ens trobà.

Dissabte, ja de bon matí, la Mare de Déu ens procurà un bell consol. Diversos homes que treballaven a l'extrem del bosc volgueren tranquil·litzar-nos –de fet, nosaltres, en teníem por, en principi– i ens asseguraren que sabien prou que érem religiosos, però que eren gent de pau i no havíem de témer-ne res. A l'hora d'esmorzar, per propia iniciativa, ens enviaren vi per unes dones de la colla.

La jornada d'aquest dissabte, festa de sant Ignasi, resultà pacífica. Sembla, però, que estava escrit que no havíem de gaudir de cap dia sense angoixes. Un dels pares, dom Joan Maria, s'allunyà massa i després no sabé trobar-nos; també nosaltres el buscàrem inútilment. Era el segon membre que perdíem. Més endavant veurem com anà a parar en lloc segur.

Per tal de no haver de passar una tercera nit al ras, el nostre guia sortí a cercar-nos aixopluc. A darrera hora d'aquest dia 31 de juliol comparegué per a menar-nos, sota un magnífic clar de lluna, enmig d'un paisatge encisador, dues hores de camí enllà, a una masia, can Ribot, de Dosrius, on havien ofert la més cordial acollida. Efectivament, hi fórem rebuts com a enviats del Cel per aquella família, sants cristians, que ho tenien ja tot a punt per a hostatjar-nos. Ens hi entaulàrem, beneint el bon Déu amb tota l'ànima, i després de les «Gràcies» finals férem cap a la pallissa, on un immens jaç de palla esperava els pelegrins: aquesta vegada ens comportàrem com a trapistes i malgrat un acompanyament d'orgue de múltiples sonoritats, tothom dormí fins a ple dia.

A les vuit, ens reunírem al menjador, el qual, com en temps de santa Teresa, servia, ensems que racó de mals endreços, d'esbarjo als habitants del galliner. Resàrem l'ofici de Tèrcia, i a continuació suplírem la Missa –era el cinquè dia que no la celebràvem– per la comunió espiritual. Si bé allunyats de la taula eucarística, almenys podíem considerar-nos especialment invitats al Convit celestial per aquella exhortació del diví –«Vosaltres sou els qui heu perseverat amb mi en els moments de prova, i jo us dono la investidura reial que el meu Pare m'ha donat a mi; vosaltres menjareu i beureu a taula amb mi en el meu Regne...» (Lc 22,28-30).

La resta del matí quedà ocupada per la recitació, individualment, dels Oficis corresponents, i entre aquests les nostres converses,³ curulles d'amabilitat i de sana alegria; aquestes relacions verbals foren el millor antídoto per a tots nosaltres durant aquestes jornades d'esglai. Els membres del noviciat han de recordar tota la vida la gràcia i fins la ingenuïtat amb què un veterà del claustre els divertia amb les seves històries i lamentacions, totes elles amb un punt si és no és piadós. Oh, la santa simplicitat, quin encís deu fer sentir en el cor de Déu!

III. EL RETORN

Pertoca al Príncep dels Apòstols l'honor de la nostra alliberació. El dia en que l'Església fa memòria de les seves cadenes, ens fou enviat l'àngel del Senyor que havia de conduir-nos, finalment, fora de l'abast dels anarquistes.

Acabàvem de dinar, i es presentà, rialler, el nostre guia: «Aquesta tarda, al convent [*sic*]!». Era una ordre del nostre pare prior, tramesa pel pare Procurador a casa del seu amo, a Santa Quitèria, els quals trobà reunits el guia en arribar-hi. L'ordre havia quedat restablert; podríem reprendre la nostra vida regular. Ara sí que no era pas un somni: «Ara veig que el Senyor ha enviat de debò el seu àngel» (Act 12,11).

A les tres diguérem Vespres, salmodiades, i a continuació –i amb quines ganes!– cantàrem *Te Deum* en acció de gràcies, i encara *Salve Regina*, per beneir la Mare que havia atès les pregàries i els sospirs dels seus exiliats.

A les set ens acomiadàrem de bon cor dels nostres hostes, els quals ens digueren que estaven més satisfets de la nostra visita que no si hi hagués anat el rei, i iniciàrem el camí de retorn a Montalegre, del qual ens separaven uns quaranta quilòmetres.

Els superiors vetllaven pels fugitius i ens enviaren vehicles que ens recollissin, ja que poc hauríem pogut fer a peu aquella tirada amb les escasses forces que ens quedaven. Així i tot, partírem caminant fins a topar amb les tartanes, amb les quals venien el pare procurador i dom Bernat. Havíem caminat una hora.

Aquest darrer, davant la nostra sorpresa, ens explicà breument perquè es trobava allí. Dijous al vespre, el pare prior li encarregà de venir a cercar-nos a Santa Quitèria l'endemà mateix a primera hora, amb una tartana, car creia que encara hi érem. El tartaner coneixia molt bé els indrets, i

3. Ocupació remarcable entre cartoixans, consagrats a una vida silenciosa al màxim (nota del traductor).

abans de migdia eren ja a Santa Quitèria, bé que trescant per camins no freqüentats, perquè sols els vehicles que portaven la creu roja podien circular per les carreteres. Acabava d'arribar al santuari, quan els notificaren que una colla de revolucionaris pujava cap a l'església. Davant d'aquest perill, el senyor rector i dom Bernard consumiren les Sagrades Espècies i corregeren a amagar-se al bosc, separadament, i el mateix féu don Rafael. El nostre cartoixà, com que havia fet tornar la tartana, se n'anà muntanya amunt cap a Rivals; així estigué pels boscos tota la tarda i part de la nit. A les tres de la matinada, tornà al santuari i hi retrobà el senyor rector que tornava també. I allí restà tot el dissabte i fins a migdia del diumenge. Mentrestant, no parà d'insistir prop de don Rafael perquè els fes retornar tots. Diumenge, en plena nit encara, arribaren les dues tartanes, amb dom Romain i un servent. Sols aleshores consentiren que s'organitzés el nostre retorn, però amb la condició expressa de fer-ho ben lluny de Santa Quitèria.

El mateix dom Bernard es féu càrrec, al nostreencontre, del grup dels més valents, és a dir, dels set que restaren sense lloc a les tartanes, ja que dues no podien encabir tanta gent. Ens desitjàrem mútuament un bon viatge i amb un esperançat «Fins ara!» reprenguérem el camí, així repartits, per a reunir-nos sols finalment a casa.

Aquest cronista tingué la sort de ser qualificat entre els «invàlids», sort molt relativa, ja que ens indicaren que hi estaríem unes vuit o nou hores, a causa de marrades inevitables en aquella situació. En consciència, puc afirmar que jo dubtaria d'imposar un viatge així com a penitència, en una tartana catalana per camins espanyols. Feliçment, el pare procurador s'incorporà al meu grup, i amb la narració de tot el que havia succeït allà baix des del dijous precedent, ens distraigué de l'avorriment i de la pesantor d'un viatge tal. Gràcies, també, a les ganes que teníem de saber què havia passat, la llarga ruta tartanera es convertí en episodi benigne.

«Silenci!», és una ordre que sonà de sobte, a poc d'iniciada la marxa: és que la caravana s'acostava a la Roca, un dels centres més actius de la revolució, i no constava que hi regnés de nou la pau. Calia ser prudent, oi més quan el nostre parlar francès ens delatava obertament. Per això el nostre tartaner ens donà instruccions molt contundents. Algun dels nostres pogué recórrer a una cosa prohibida –ai las!– a la Cartoixa: fumar! Malgrat totes aquestes precaucions, l'exclamació dels qui ens veien resultava unànime, fos on fos: «frases!», en el sentit genèric de «religiosos». Passat el poble, veiem el guarda de don Rafael, amb el fusell a l'espatlla, al davant de la nostra comitiva, que continuava en les seves funcions de custodi; és clar que pels volts de la Roca, i a més, donada la proximitat de Granollers, aleshores el perill era més gran que arreu. Santa i perseverant generositat! I hom pensa amb una alegria profunda que és ben comprensible, davant

d'actes d'una tan veritable caritat, que el bon Déu hagi volgut donar-se ell mateix, a més del Paradís, com a recompensa, ja que no hi pot haver preu a la terra per a tals accions. Digneu-vos, Senyor, beneir aquest bon cristià i aquell qui l'ha posat així a la nostra disposició total, durant tres dies i en tals circumstàncies! ¿És que no n'hi havia prou, com a recompensa per a don Rafael de Vidal, la gràcia d'«enviar-li» els cartoixans per a acollir-los a la masia de Rivals, en la qual, uns anys enrere, el Senyor li havia demanat el sacrifici del seu fill únic, el qual de fet hi trobà la mort? Un tal comportament equival a l'actitud de Déu en els primers temps del poble escollit, quan per a consolar-se de les fuetades rebudes fruit de la seva saviesa, quan aquesta reclama la mort dels primogènits d'Egipte, confià la subsistència del seu diví Fill Jesús, perseguit per Herodes, a la terra dels Faraons. El Senyor és a tot arreu i els seus camins són tot justícia i amor!⁴

A mitja hora de la Roca tocàrem de nou el Mogent. S'acosta la mitjanit, i com que els més forts ja pensen de poder celebrar la santa Missa en arribar a casa, prenem, tots plegats, un petit refrigeri. Quants incidents no s'han produït d'ençà del nostre primer contacte amb aquest curs d'aigua on s'origina el Besòs! Quatre dies que compten per qui-sap les setmanes! La primera nit, del dimecres al dijous, els Oficis ens exhortaven a confiar incondicionalment en el bon Déu abandonant-nos-hi a ulls clucs; escoltem-los cantar les gràcies amb què l'Altíssim ens ha emparat i curullat de joia inefable:

—«Fou ella (la Saviesa) qui encaminà per les dreteres el just que fugia de la ira del germà.

Li mostrà el regne de Déu...

El guardà constantment dels enemics i el féu ferm contra els qui li paraven emboscades» (Sav 10,12).

Deixem el Mogent, i el camí és bo; se n'aprofiten alguns, que prefereixen seguir a peu, d'altres pregunen. Hi hagué qui sembrà d'«Ave Maries» la ruta: diu que en arribar al monestir n'havia dit mil cinc-centes, i, fins hi hagué qui reeixí a adormir-se. En passar per Alella, tornem a ésser tots dins la tartana.

Hi teníem preparat, també, acolliment, però el nostre grup continuava resultant intrombable. (Tal vegada hi hagué un secret signifi providencial, ja que la nostra presència hauria precipitat, sense cap dubte, la realització

4. Els dos últims punts d'aquest paràgraf són de confusa redacció i són també de difícil comprensió. Es tracta, però, de dues idees extretes de l'Antic i del Nou Testament, i utilitzades a tall de comparació (nota de la Redacció).

d'un projecte del pare prior, i així estalviàrem una despesa inútil.) Espantat, i amb raó, pels rumors pessimistes i la manca d'informació segura, i preocupat per la sort dels seus religiosos, el nostre venerable pare mirà d'enviar-nos a França, però per mar, ja que per tren era impossible. Amb l'aprovació de l'alcalde (de Tiana), divendres envià un propi a Barcelona per contractar amb una companyia naviliera un vaixell que recolliria els monjos al Masnou, a les dues de la nit del dissabte al diumenge, per a desembarcar-los a Port-Vendres. L'home portava diners per avançar una part del preu del transport. En passar per Badalona, trobà (circumstància realment providencial) un amic a qui no havia vist de quinze anys enrera. Aquest senyor, enterat del motiu del viatge, li diu: «No ho féssiu pas! La situació es va arreglant cada vegada més». Davant d'aquesta afirmació, l'enviat va creure inútil el projectat viatge i tornà a can Nolis, i no se'n parlà mai més, d'això. També l'alcalde de Tiana, per compte propi, cregué un deure actuar en el mateix sentit, però fins al dilluns següent no rebé resposta de la companyia, en la qual deien que es posaven a la nostra disposició.

Hom podia, per tant, pensar a reintegrar el monestir. Això no obstant, bé calia tenir prudència en previsió de noves alarmes, com ja se'n produïren després d'aquesta que provocà el nostre èxode. Efectivament, hom anotà diverses temptatives el dijous i el divendres, si bé no arribaren a concretar-se en res. Així i tot, donaren ocasió a demostracions nocturnes del cos de defensors, els quals, amb fusells protegits amb canó paraflames, alarmaren els pacífics residents de la Conreria, i fins de Tiana, amb les seves demostracions sorolloses. En conseqüència, tot i que l'amic Coy ho havia aconsellat com a un mitjà eficaç d'intimidació, calgué prohibir aquest procediment intempestiu.

Una causa d'alarma corregué a compte d'una colla de fugitius de Barcelona; en nom de tots plegats, alguns d'ells trucaren a la Cartoixa i demanaren provisions. El germà els acomiadà després de donar-los sis pessetes i de dir-los que no podíem donar-los queviures ni res material, per mor de tenir la Casa plena de gent i mancar-ne per a tothom.

Una llevadora de Badalona, veritable virago, prestà un bon servei a la Cartoixa, en desviar un centenar d'individus que volien pujar contra el monestir, amb el pretext que ací els esperàvem amb una gran quantitat de fusells i fins i tot canons. Que el bon Déu recompensi la bona fe d'aquesta senyora, com ho conta la Bíblia de les dues llevadores egípcies que mentiren materialment per salvar els mascles nou-nats d'Israel.

Dissabte, el pare prior envià un propi a Barcelona, amb una carta per al capità general, on demanava un nombre determinat de guàrdies civils que protegissin el monestir.

Enmig d'aquestes vicissituds, dom Romain se'n va anar.

Arribem al Masnou. Emoció forta en veure la nostra tartana envoltada per sis homes armats! Fou un simple espant, ja que es tractava de defensors: la revolta havia estat vençuda i els soldats muntaven la guàrdia contra els anarquistes. Fins i tot havien detingut un dels nostres criats que havíem fet passar davant per aclarir el camí, però que els semblà suspecte; la intervenció del pare procurador aconseguí alliberar-lo.

En fer-se de dia, acabà el nostre èxode: vàiem, de lluny, els murs de la cartoixa, que resplendien a la llum de l'alba. Entrem a Tiana a les cinc del matí; ens creuem amb els obrers que es dirigeixen a les fàbriques, i aquest fet ens confirma que la revolució és finida. Entrem a can Nolis per saludar els seus hostes i ensems rebre instruccions del pare prior. Ens diu que anem de seguida a la cartoixa, i també ell ve amb nosaltres. Dom Adrièn i dom Guillaume, els quals junt amb els altres que queden hostatjats a Tiana no retornaran a la Cartoixa fins a la tarda, ens acompanyen un bon tros de camí. Ho aprofitem per enterar-nos del resultat de la petició elevada al capità general. Heus aquí el que n'hem sabut.

L'encarregat de la gestió, en ser a Badalona, passà a veure el nostre amic Coy, per a posar-lo en antecedents i assegurar-se de la possibilitat d'anar a Barcelona.

Coy, el nostre tartaner, li respongué sense vacil·lacions: «El capità general es veu desbordat, aquests dies, i no us rebrà pas. Deixeu-me la vostra carta, i jo mateix la hi entregaré tan aviat com sigui possible, i faré tots els passos necessaris». Vet aquí que ja a les dues de la tarda, Coy arribava a can Nolis acompanyat de nou guàrdies civils, els quals foren conduïts de seguida a la cartoixa, on quedaren instal·lats.

Aquesta presència de força armada a Montalegre, havia de tenir efectes inesperats.

Durant el mateix dissabte començaren a ploure noves de Barcelona que feien saber dels estralls comesos pels anarquistes. Els veïns de Tiana que hostatjaven algun cartoixà hagueren d'esverar-se, principalment en sentir contar els actes de venjança soferts pels qui havien acollit sacerdots i religiosos. Hom s'explica així que quan el pare prior féu preguntar al senyor rector de Tiana, si els cartoixans refugiats podrien assistir a la Misa de l'endemà, sense comprometre els seus generosos hostes, el senyor rector respongué que no ho creia pas oportú.

L'ambient de pànic augmentà encara a darrera hora, perquè corregué el rumor –que no queda confirmat més tard– que hom preparava un atac nocturn a Montalegre. Llavors, la gent raonava que si els assaltants eren rebutjats, aquests, per venjar-se de la desfeta no deixarien de baixar a Tiana, i emprendre els cartoixans acollits i llurs protectors. Diverses famílies

acudiren al pare prior suplicant-li que impedís els guàrdies de tirar contra els anarquistes.

Quin dilema! El mateix interrogant de dimecres passat es plantejava ara de nou, però amb una molt més gran transcendència. Calia decidir-se entre la incolumitat del monestir i la salvació dels vint-i-cinc cartoixans recollits a Tiana, ensems que els interessos materials, i tal vegada fins la vida, de llurs generosos protectors!

En efecte, d'una banda teníem el deure de caritat i de justícia respecte a tots aquests tianencs, gairebé tots o pagesos o obrers que tenen com a patrimoni únic, o quasi, la casa on viuen, i respecte dels quals ens havíem compromes a no comprometre'ls de cap manera.

Per un altre costat, tampoc no podia pensar-se a evacuar tots els cartoixans acollits a cases de Tiana, molt menys els malalts, quan, a més de la necessitat d'evitar el tragí que es produiria, amb el consegüent descobriment –encara més– de les ocultacions, precisament, els havia estat promès que evitaríem tot allò que pogués perjudicar o comprometre els nostres protectors. Però, aquests amics, sense excepció, tot i la por que tenien, no estaven disposats a deixar marxar els religiosos fins que s'hagués restablert la normalitat. En tenim proves ben clares.

La primera que citarem tingué per escenari la casa Nolis mateixa. Cap a les nou del vespre s'hi presentà un veí de Tiana i li digué que temia per ell, pel Sr. Nolis, pel fet de tenir acollits a casa seva els cartoixans dom Adrien i dom Guillaume. Aquests religiosos manifestaren que se n'anirien de seguida per tal de no comprometre més llurs hostes, i que ja havien abusat prou de llur generositat. En sentir-ho, la senyora Rosa Nolis, tia del nostre amic Nolis i propietària de la casa, respongué amb el seu to vehement i decidit de sempre: «¿Qui és aquest que ve a aquestes hores a destorbar-nos? Que se'n torni!» I dirigint-se als dos cartoixans, afegí: «Vosaltres, aneu-vos-en ben tranquils, a dormir! I al primer revolucionari que es presenti, li obriré el cervell!»

L'endemà va saber-se que els altres cartoixans recollits a Tiana, havien rebut testimoniatges semblants per part de llurs hostes. Entre la dificultat de la llengua, car els religiosos no entenien prou el que deien els altres, i veient la por que tothom tenia davant la incertesa, encara, de la situació, els cartoixans volien deixar el refugi, però en tots els casos se'n veieren privats per la persistència de llurs hostes a retenir-los.

¿És que nosaltres, cartoixans francesos, havíem de deixar-nos guanyar en generositat per gent d'una altra nacionalitat, ara en moments difícils? El pare prior no ho cregué pas així. Ben al contrari, en aquesta conducta dels nostres hostes, va llegir-hi, ben clar, allò que se li presentava com un deure, i sense perdre temps trameté a la Cartoixa, perquè ho féssin saber

als guàrdies, l'ordre de retirar-se si es presentava una banda important d'anarquistes per incendiar la casa.

Sortosament no s'hi presentà cap grup hostil, ja que sense que s'hagi pogut saber per quin motiu, l'ordre del pare prior no fou comunicada al sergent que comandava la força fins l'endemà.⁵ D'altra banda, la decisió prioral hauria resultat ineficaç, ja que quan el sergent va enterar-se'n, féu constar: «Diuen molt a favor del vostre superior els sentiments d'humanitat que manifesta, però no depén de nosaltres acatar-los. Pot demanar a l'autoritat militar que ens facin retirar de Montalegre; mentrestant, tot el temps que nosaltres siguem ací, hem de complir les ordres rebudes dels nostres caps. I la consigna que tenim és de defensar el convent contra qualsevol que l'ataqui».

Convé, en veritat, de remarcar que la Guàrdia Civil fou enviada per protegir Montalegre i no per a posar-se al servei del pare prior.

És admirable descobrir, davant d'un perill imminent, en medis tan dispars com el claustre i l'exèrcit, els sacrificis que els dirigents saben imposar-se en compliment del deure i pràctica de la caritat.

Fou la darrera prova. L'obra de santificació que Nostre Senyor volia realitzar durant aquesta crisi revolucionària en l'ànima del nostre superior s'era acomplerta. El bon Déu acabava de demanar successivament al pare prior tots els sacrificis: el sacrifici dels seus fills, dels quals l'havia separat; el sacrifici de les seves forces, quan les hauria necessitat totes; finalment, el sacrifici de la seva cartoixa estimada, que ell immolà, una primera vegada, a la necessitat, i segonament, com a ressaca, a la caritat. La mesura n'era curulla, Déu li ho retornaria tot, ja que l'havia trobat fidel en tot. «Enmig d'aquestes desgràcies, Job no va pecar dient cap paraula de revolta contra Déu» (Job 1,22). Digneu-vos, Bondat infinita, multiplicar els vostres consols envers el nostre Pare, en la mesura de les seves angoixes, i de prodigar-nos les efusions de la vostra misericòrdia en atenció a les seves oracions i als seus sacrificis. «Jahveh va restablir la situació de Job, mentre intercedia pels seus amics» (Job 42,10).

Tornem a ésser a la cartoixa. Amb quin afany i quina santa alegria passarem el lllindar de la porta! Que no s'hagi d'obrir mai més per a deixar-nos tornar a aquest món que no és de fet per a nosaltres, ni nosaltres som fets per a ell. El medi que el cartoixà necessita és el claustre; lluny de la solitud, la seva bellesa moral es marceix i es fon. El nostre monestir ens

5. Posteriorment se'ns ha dit que un dels religiosos que quedaren a la Cartoixa, va pensar que com que el pare prior parlava d'un atac important, era millor no dir res de la carta [a la guàrdia civil, segons la nota del manuscrit francès original] aquella nit, a no ser que es presentés un perill gros.

apareix com embolcallat de tristesa; hom diria com una vídua desolada, o com una mare que plora el fill únic. Que Montalegre deixi de portar, ben de pressa, aquestes robes endolades! Que torni a ésser, ben aviat, el «Mons hilaris», residència de la santa alegria!

Al pati d'honor hi veiem els guàrdies civils, els quals han de vetllar tot un mes per la nostra seguretat. El clos d'una cartoixa, ¿residència de soldats? Esperem que sabran comportar-se segons el sentit de llur missió —«Cadascú porta el glavi al costat: no hi hagi, de nit, sorpreses!» (Ct 3,8)—. Han d'assegurar la llibertat de les relacions de Jesús amb les ànimes, i no podem dubtar que la proximitat de l'Espòs diví fara davallar a llurs ànimes la rosada celestial.

Anem a l'església, a donar gràcies a Nostre Senyor. El Sagrari és buit! Oh Jesús, que durant cinc dies no heu fet més que passar pel nostre monestir una sola vegada cada matí, vulgueu tornar-hi ben de pressa! Sí! No trigueu a venir al vostre «jardí tancat» a collir-hi les flors, roses i lliris, que heu de presentar al vostre Pare del cel: «Entro al meu jardí, germana meva i esposa» (Ct 5,1).

Finalment, la cel·la! Està igual que l'havíem deixada. Sols les flors de l'Avemaria, als peus de la Verge, són ben mortes, com si haguessin sofert la ventada de la persecució.

Dos pares del nostre grup han pogut pujar a l'altar, els altres estaven rendits; ha calgut pagar de primer el nostre tribut a la naturalesa. Ens traguérem les lliurees del segle, i a descansar s'ha dit! Alguns dels pares que havien retornat ja el dissabte no sabien com fer-ho per manifestar-nos la seva simpatia i s'oferien per tot. Qui més s'hi afanyà fou D. Edmond.

A migdia m'entero de l'arribada de dom Jean Chrysostôme i de dom Etienne. Ho deixo tot per acudir al nostre estimat Antiquior⁶ i que m'expliqui el seu cas, sense pensar gens que anava a entrevistar-me amb un confessor de la fe, i a escoltar una narració digna de figurar amb lletres d'or en els annals de la Cartoixa.

Dom Chrysostôme i dom Léon se n'anaren dijous al matí amb la intenció d'arribar a França, però ben aviat es convenceren que això era impossible. Demanaren acolliment a una casa de Montmeló, els senyors de Sentmenat, i els reberen amb els braços oberts. L'endema al matí, dom Chrysostôme pujà fins a Santa Quitèria per tenir notícies del nostre grup, i quan s'enterà de la nostra fugida de Rivals perquè ens perseguien, determinà no indagar més. Se'n tornava ja, quan es presentà dom Etienne, anguniós també pel que ens podia haver passat. Ambdós emprengueren el

6. El superior tercer de la Casa (nota del traductor).

camí de Montmeló. Prop de l'Arrabal (barri de Vilanova de la Roca), els envoltà un grup de revolucionaris, uns trenta, un dels quals portava fusell. Un exaltat, encès de ràbia, es tirà al damunt de dom Chrysostòme, el mossegà en un braç i el bastoneja; després els escorcollen, els prenen els diners i se'ls enduen a Granollers; en diverses ocasions semblà que parlaven sobre si els matarien, però n'hi havia de més moderats, sobretot un francès, prou valent, que s'uní a l'escorta per protegir els nostres pares, i que els consolà fins i tot. Era ben bé un calvari viscut seguint les petjades del Diví Mestre.

Prop de la vila, com que no sabien què els esperava, prevenint no els fos arribada l'hora darrera, es confessaren mútuament. Els pobres no tingueren en compte el que l'Església els havia assegurat en l'Ofici del dia: «Els justos sofreixen molts mals, però Jahveh sempre els n'allibera» (Salm 33,20). Els conduïren a la presó, on trobaren sis religiosos de diverses institucions, entrats allí els dies precedents. El personal els tractà amb tots els miraments, als quals s'afegiren visites amables i que deixaven, a més, petits obsequis. No obstant això, llur situació no era gens clara ni exempta de perill. Qui presidia era un Comitè obrer –revolucionari moderat–, el qual s'esforçava de veres per la integritat de la vida i dels béns de tothom, però la massa podia, en qualsevol moment, enardida per alguns anarquistes forasters, lliurar-se a excessos.

Dissabte al matí, dos membres del Comitè anaren a interrogar els nostres cartoixans i els preguntaren què eren aquells diners que els havien trobat. Acabat l'interrogatori, manifestaren al director de la presó: «Confiem que els podrem salvar la vida». La seguretat, per tant, no era pas completa.

Durant la jornada, hom notà que la situació s'encalmava cada hora més; la gent començava a tenir-ne prou. Tant, que quedà decidit de tornar al treball el dilluns següent. El canvi s'estabilitzà talment que cap al tard, en presentar-se dos anarquistes vinguts de qui-sap-on i començar a incitar a la revolta, els agafaren i foren duts a la presó, junt amb els delinqüents habituals, enmig dels crits de la gentada que els maleïa. Aquesta cridòria augmentà l'angoixa dels nostres estimats captius, ja que ignorants del que realment succeïa, ho interpretaren com a dirigida contra ells mateixos.

Diumenge, tornaren les coses al seu lloc. Tant, que els nostres cartoixans no sols quedaren en llibertat, sinó que els fou restituit el que els havien pres. I els més destacats dels qui els havien maltractat foren detinguts i conduïts a la presó de Barcelona.

Dom Chrysostòme, a més, em donà notícies de dom Jean-Marie, al qual havien visitat, en sortir de la presó, junt amb dom Etienne. Dom Jean-Marie estava a l'Hospital de Granollers, des de dissabte al matí. Com hi ana a raure?

Simplement, que havent perdut contacte amb el grup de cartoixans durant la nit, es quedà sol en ple bosc, i a les fosques. Caminant d'esma, caigué i es donà un cop al cap; així ferit, arribà després a Granollers i entrà a la farmàcia, on el curaren com calia i l'adreçaren a l'Hospital. L'atengueren amb molt d'interès, que augmentà encara en saber-se que era un cartoixà. Dom Jean-Marie se'n meravellava fins a no acabar de creure-s'ho, tot i que membres de la Creu Roja l'anaven a veure i l'omplien d'atencions. D'altra banda, la ferida no era important. El dimarts era donat d'alta i tornà a Montalegre, passant per Barcelona.

En aquest viatge de retorn, el nostre veterà –fa dos anys que havíem celebrat el seu jubileu cartoixà, els cinquanta anys de professió monacal!– passava d'una sorpresa a l'altra, en anar descobrint els progressos en l'ordre material dels homes, novetats insospitades per a qui enclòs dins la vida cartoixana no afita més que les coses de dalt.

I de dom Léon el nostre novici, què? Havent-se enterat que a Montmeló es parlava de calar foc a casa dels de Sentmenat, precisament perquè l'havien acollit a ell, determinà de no donar lloc a més sospites i volgué anar-se'n. Llavors, els seus protectors el feren acompanyar per un fill de la casa fins a Barcelona, a l'estança d'una família amiga, on el reberen i tractaren admirablement. S'hi quedà en pau fins que revingué la calma. Dilluns a la tarda, tornava a Montalegre.

Cal que parlem, ara, dels qui hagueren de tornar a peu, per manca de carruatge. Encoratjats per la notícia que a Montalegre els esperaven, emprengueren molt decidits el camí muntanyes enllà. Pujant, baixant, creuant valls i seguint torrenteres, s'anaven cansant sense lamentarse'n. Després de sis hores, dom Xavier no pot més i s'asseu a la vora del camí: són les tres de la matinada. Un altre es queda allí a fer-li companyia, mentre la resta continua cap a Montornès, lluny de prop d'una hora, per a cercar-li un carruatge. Convé dir que aquest dom Xavier, malgrat una salut precària, havia aguantat les cinc jornades precedents tan atzaroses i, sovint, dures. Oimés que fins aleshores havia estat el braç dret del pare vicari i qui féu algunes vegades de procurador del grup.

Quan el grup arribà a Montornès, trucà a la rectoria. En veure'ls des de la finestra, el rector els prengué qui sap per qui, a causa de la seva indumentària. Al cap de mitja hora, els obrí la porta: aparegué en companyia de dos homes armats i fins ell tenia un revòlver a la mà. Mes així que els hagué reconeguts com a cartoixans, quina acollença! Tot li semblava poc, i sense perdre un instant més, gestionà com trobar una tartana que es fes càrrec de dom Xavier i el seu company. Amb el carruatge, arribaren a Montalegre, a les dues del migdia.

La resta del grup, que no estaven pas menys cansats, romangué a la

rectoria, esperant que la tartana de casa els anés a buscar. Era al caure de la tarda quan els prengué i feren el camí cap a Montalegre durant la nit. Entre els d'aquest grup hi havia dom Laurent, a punt de fer els vots solemnes, i qui ens ajudà de veres durant tots aquests dies. El pare vicari, cap oficial de la columna, encarregà de les relacions amb els seglars que topàrem a l'esmentat dom Laurent, i en bona veritat que se'n sortí magníficament, ja que el seu tracte es guanyava els cors al primer mot.

La vida regular fou represa, definitivament, el dia 3 d'agost, dimarts, al matí. De totes maneres, des del dilluns dia 2, a Vespres, foren represos els actes conventuals, ja que el pare prior amb els monjos que s'hi presentaren recitaren els oficis de Vespres, i a la nit, Matines, en comú.

La suspensió d'actes conventuals compregué, per tant, de les Vespres del dimecres 28 de juliol, als Oficis Nocturns del dimarts, 3 d'agost, tots dos actes inclosos. Cinc dies complets, i si es vol, l'acte nocturn del dimarts dia 3.

* * *

Acabem d'assistir a un doble miracle, ofert per Déu als Cartoixans de Montalegre.

Per un primer prodigi, Ell infongué confusió i desorientació entre els nostres adversaris. Donen fe a al·legacions falses, i així se'n tornen, espantats per una pretesa defensa que els diuen que tenen organitzada els del monestir. Sabem, en canvi, que a Barcelona no vacil·laren a mantenir-se tres dies lluitant contra el col·legi dels Jesuïtes, i on perderen bon nombre dels seus. Aquest prodigi és encara més sorprenent a causa de la nostra fugida i peregrinació, que no podien quedar ignorades.

¿I la preservació dels religiosos? No sabem com ponderar-ho. Quin luxe de recursos ha posat en joc la Bondat divina per fer-nos escapar tantes vegades de l'encaç dels revolucionaris, i per impedir que els qui de nosaltres caigueren en mans d'alguns d'aquests fanàtics exaltats, fossin torturats per la ràbia infernal que tenen als ministres de Crist! ¿I no degué prodigar Ella, els socors i gràcies als febles i als malalts perquè no sucumbissin enmig de tantes privacions i fatigues?

La Verge de Lourdes, a la qual havia estat confiada solemnement, l'onze de febrer de 1908, la custòdia dels nostres jardins i de les nostres hortes, acabava de defensar el seu feu, protegint la mansió de qui Ella és l'honor i l'alegria.

Finalment, ja que ha estat fulminat aquest primer cop de fuet contra la bèstia revolucionària, vull dir que la crisi sorgida ha estat, quant al que toca a nosaltres, esclafada pel peu virginal de Maria, no podem de cap

manera adormir-nos en la inèrcia. Quan el poderós Holofernes caigué fulminat per la fe i el coratge de la castíssima Judit, els fills d'Israel, esperonats per aquell prodigi, s'abateren contra els enemics que els assetjaven.

Lloat sia Déu
I la Verge Mare.

EPÍLEG

Acabem de cantar la misericòrdia divina, i d'exaltar el poder de l'Altíssim. Ens resta encara beneir aquesta divina Bondat per les accions que ha fet acomplir en les seves criatures, a favor de nosaltres. Car no podem dubtar que és la gràcia de Déu la que ha mogut tants cristians caritatius a fer bones obres amb que ens han afavorit. No podem anomenar-los un per un, però ens recordarem de tots ells amb gratitud immensa.

Reunim ací, com en un únic clam de gràcies, tots aquests actes envers nosaltres: caminades, i fins corregudes sovint, sia per a avisar-nos d'un possible perill, sia per obrir-nos camí cap a algun lloc no gens avinent, com per a proveir-nos del que ens calia; aquella tan desinteressada generositat en cadascun d'aquests serveis, grossos o petits; els actes de caritat especial amb els religiosos malalts o presoners, i, finalment, el suprem desinterès d'exposar-se personalment en perill a causa de nosaltres.

Nostre Senyor, que ho veu tot i ho té tot comptat, el dia de les retribucions eternes dirà als benefactors dels seus fills estimats:

«Veni, beneïts del meu Pare:
preneu possessió del Regne
que Ell us tenia preparat des de la creació del món.
Vosaltres, quan jo tenia fam, em donàreu menjar,
Quan tenia set, em donàreu beure,
Quan era foraster, em vau acollir,
Quan em veiéreu despullat, em vau vestir,
Quan estava malalt, em vau visitar,
Quan era a la presó, vinguéreu a veure'm» (Mt 25,34-36).

... Us ho dic amb tota veritat:

Tot allò que fèieu a cadascun d'aquests germans meus, al més petit dels meus cartoixans, m'ho fèieu a mi» (cfr. Mt 25,37).

Quant a nosaltres, si no hem merescut la corona de la vida, podem,

hem de guanyar-nos-la amb aquesta lluita de tots els instants que constitueix el fons de la vida religiosa. No hi ha pas una millor preparació per al testimoniatge de sang, si fos grat al Senyor de concedir-nos-lo, que aquest martiri incruent de les coses de cada dia.

Mentrestant, beneïm Déu, que s'ha fet la nostra força i la nostra salvació. Exaltem la seva divina Bondat perquè ens ha retornat a la muntanya seva predilecta, al santuari on Ell ha volgut tenir la seva estada, i que les seves mans sostenen i confirmen. Que Ell hi regni per sempre!

Acabada aquesta traducció el 25 de novembre de 1977, festa de la beata Beatriu, a Montalegre. Deo gratias!

CRÒNICA DELS ACTES SOBRE EL BISBE CLIMENT
A BARCELONA
EN EL III CENTENARI DEL SEU NAIXEMENT
(Barcelona, 22 de novembre de 2006)

MARC ADELL

La Comissió del III Centenari del naixement del bisbe Josep Climent (1706-1781) organitzà diversos actes a Castelló, lloc de la seva naixença i mort, i a València, on exercí la seva vocació universitària, per homenatjar un personatge tan gran.

El darrer acte se celebrà a Barcelona, la seu d'on fou bisbe (1766-1775), amb la col·laboració del Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona i la Facultat de Teologia de Catalunya, que assumiren la programació dels actes "climentins" del 22 de novembre i materialitzaren el decurs de les intervencions: al matí a les dependències de la Facultat d'Història –taula rodona i presentació de comunicacions al voltant de la figura del bisbe "il·lustrat"-, a la tarda, al centre històric de la ciutat, en la visita guiada a llocs on la petjada del Bisbe encara és present – l'edifici del Col·legi de Montalegre, la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, la catedral, el palau episcopal, l'antic Hospici, l'església de Betlem.

Al tard, a la seu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, s'hi esdevingué la conferència magistral, al voltant de "La figura episcopal i pública de Josep Climent a Barcelona (1766-1775)", a càrrec del reverend Dr. Ramon Corts i Blay.

Els actes de cloenda comptarem amb la presència del delegat de la

Generalitat, senyor Jordi López Camps, i del senyor arquebisbe de Barcelona, Dr. Lluís Martínez Sistach, a més del propi president de la institució, Dr. Pere Molas Ribalta, i del reverend Dr. Francesc Tort Mitjans, biògraf de Climent.

Amb aquesta jornada, la figura de monsenyor Climent ha estat reivindicada i retornada Barcelona, amb tots els honors.

LA FIGURA EPISCOPAL I PÚBLICA DE JOSEP CLIMENT A BARCELONA (1766-1775)

RAMON CORTS I BLAY

M'és un motiu de satisfacció de poder tenir ací la meua prolusió, perquè m'uneix a aquesta Reial Acadèmia de Bones Lletres un afecte especial no solament pel coneixement que n'he anat adquirint pels camins de la història, sinó també perquè aquesta Acadèmia volgué ser representada oficialment a la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma en la persona del malaguanyat acadèmic, el meu amic, el doctor Eudald Solà, quan vaig defensar-hi la meua tesi doctoral, *L'arquebisbe Fèlix Amat i l'última Il·lustració espanyola*. Em permetreu que us recordi que l'arquebisbe Amat havia estat soci d'aquesta Reial Acadèmia. És per aquest darrer motiu, doncs, que aquesta institució designà, en 1991, un representant, quan es parlava d'un membre seu, Fèlix Amat, a Roma.

Havent donat les meves gràcies per aquesta invitació i expressat els meus sentiments envers aquesta Acadèmia, em dispo a desenvolupar el tema que m'ha estat encomanat, "La figura episcopal i pública de Josep Climent a Barcelona".

L'ACCIÓ PASTORAL

Línies pastorals

Començaré parlant de l'acció pastoral de Josep Climent. Com ja ho assenyalà el seu biògraf, el doctor Francesc Tort, la seva tasca com a bisbe de Barcelona s'inspira en els usos i costums diocesans nascuts o corroborats pels concilis tarraconenses i els sínodes diocesans i, de manera especial,

els decrets tridentins.¹ Cerca per damunt de tot, des de la seva peculiar consciència de l'exercici del seu ministeri episcopal, d'implantar la reforma dels costums lluitant contra la teologia laxista. És en aquest sentit d'emprendre una reforma, que Climent – tal com ho diu confidencialment al bisbe Tormo, d'Oriola- que no vol que el seu pontificat a Barcelona s'hagi de «*limitar a dar bendiciones, a ser un confirmador, ordenar y [a ser un] predicador conventual*»,² tal com desitjarien que ho fos els filojesuïtes barcelonins.

El seu propòsit de reforma és, com el mateix Climent se n'adona, el que el menarà a diferenciar-se dels qui ocuparen abans que ell la seu de Sant Pacià: «*Mis predecesores fueron o más cuerdos o más cobardes y dejaron las cosas como las hallaron*».³

Visites pastorals, reforma del clergat, de la predicació, purificació del culte i reforma moral

Un mitjà privilegiat de reforma foren les visites pastorals, amb les quals el bisbe Climent pretenia d'assolir, com ho diu ell mateix, «la reforma dels costums, aixins dels ecclesiàstichs com dels seculars».⁴ En aquest mateix sentit cal assenyalar la reforma de la vida religiosa. Climent recelós envers l'exempció dels religiosos, així com de la del seu mateix capítol catedral o dels patronat seculars, volia acostar més la vida regular als seus orígens. La reforma del clergat secular l'empengués tant des del vessant pastoral, com de l'administració dels seus béns, amb el “Pla beneficial” i parroquial que decretà. Aquí esmento també les disposicions que donà per al bon funcionament de les “Botigues del Blat” o “Muntanyes de Pietat” que –existien en quasi totes les parròquies del deganat del Penedès-, perquè s'ajustessin millor al seu fi fundacional, que no era altre que ajudar els desvalguts.⁵

En aquest mateix sentit intervingué en l'administració dels béns de la

1. FRANCESC TORT MITJANS, *El obispo de Barcelona Josep Climent i Avinent (1706-1781). Contribución a la historia de la teología pastoral tarraconense en el siglo XVIII*, Barcelona, Editorial Balmes, 1978 [Col·lecció Mossèn Josep Sanabre: 2] p. 227.

2. Carta de Climent al bisbe José Tormo. Barcelona, 23 de març de 1768: TORT, *Josep Climent* 49, n. 37.

3. Carta de Climent al bisbe José Tormo. Barcelona, 10 de novembre de 1767: *Ibid.* 49, n. 33.

4. CLIMENT, *Edicta 2: Ibid.* 205, n. 5.

5. *Ibid.* 321.

Mensa episcopal, perquè estava ben persuadit que aquests béns havien de servir també per als més necessitats. El mòbil per a introduir-se en tota aquesta qüestió de diners era el de la caritat, i en conseqüència avorria el luxe en la vida de palau –com el desaprovava també en la vida social–, ja que implicava la disminució dels diners dels pobres.

Parlant del Palau Episcopal recordo ací que fou l’Ajuntament de Barcelona qui tingué la iniciativa de demanar al bisbe que en comencés les obres a causa del mal estat en què es trobava. En aquesta qüestió el lema de monsenyor Climent fou com sempre l’austeritat i la màxima economia.⁶

Un altre objectiu pastoral fou per al bisbe Climent la reforma de l’oratória sagrada, en un sentit didàctic i de simplicitat, com ho feien els bisbes de l’Església antiga. Un dels instruments que el bisbe creia que més bé haurien de servir per a aquest fi del renovellament de la predicació era la *Retòrica Eclesiàstica*, de fray Luis de Granada, que ell mateix havia fet traduir al castellà i que féu també publicar a Barcelona.⁷ El seu model, diu el bisbe, era l’oratória espanyola del xvi, i entre els estrangers sobresurt Bossuet.

La purificació del culte d’elements estranys i la lluita contra la superstició o una devoció “poc regulada”, en expressió muratoriana, són altres elements que monsenyor Climent té en comú –com els altres que acabo d’esmentar– amb els preil·lustrats i els il·lustrats. En posaré sols dos exemples. L’un, de caire folklòric, és la processó del Corpus de Barcelona que Climent volia purificada al màxim possible d’elements profans o populars, i que per aquesta causa s’enfrontà amb l’Ajuntament de la ciutat.

On es veu també la voluntat del monsenyor Climent de corregir els abusos que, segons ell, es donaven en les accions litúrgiques o devocionals a la seva diòcesi és en el decret de 1774, en què erigia canònicament la pràctica de les Quaranta Hores, i, on dóna instruccions sobre els ciris que han de cremar i sobre la sobrietat en la música, i on determina a més que que les dones no s’asseguessin al costat dels homes durant aquesta funció religiosa.⁸

El moralisme és en efecte un altre aspecte recurrent en les lluites reformistes del nostre bisbe. Quasi acabat d’arribar a Barcelona, ja escriu al parajansenista bisbe d’Oriola, José Tormo per fer-li saber que: «*Este pueblo era un infierno de lascivia, una Babilonia y se ha empeorado des-*

6. *Ibid.* 322-325.

7. Sabem que el seu traductor fou el cistercenc valencià fra Alberic Rubio. CORTS I BLAY, *L’arquebisbe Fèlix Amat de Palou (1725-1824) i l’última Il·lustració espanyola*, Barcelona 1992, 42.

8. CLIMENT, *Edicto Cuarenta Horas*. TORT *Ibid.* 14-17, 26-27.

*pués que le gobierna un zardanápalo, que se ocupa en jugar a la banca, en óperas y bailes...».*⁹ Aquest “zardanápalo” era el comte de Ricla, el qual ja tindrem ocasió de tornar-nos-el a trobar.

Amb motiu del jubileu de 1770, en un altre edicte es mostra un Climent que tenia un concepte desolador de la moral pública de Barcelona. Segons el prelat, els estudiants barcelonins deien, «*que no hay en España ciudad más divertida*» i els estrangers, «*que en ninguna otra ciudad de Europa con más facilidad y a menor coste hallan las torpes pasiones su desahogo*». Ja es veu que els estrangers eren els qui palesaven meridianament allò que els estudiants no s'atrevien a acabar d'especificar quan es referien a la diversió que hom podia trobar a Barcelona. L'Ajuntament, amb qui el bisbe ja estava enfrontat, protestà i envià una representació al rei Carles III, per les apreciacions de l'ordinari de Barcelona sobre les dones de la Ciutat Comtal: «*Con lo que [monseyor Climent] expresamente manifiesta a todo el orbe, que las mujeres barcelonesas son de condición tan mala que o son rameras o lo parecen*».¹⁰

PRESENCIA A LA VIDA DE LA CIUTAT

Escoles primàries

Passo a fixar-me ara amb més detenció en la figura pública de monsenyor Climent a la ciutat de Barcelona.

Començo primer per les escoles. El bisbe Climent volia escoles per a «la cristiana i racional educació» dels nens i que fossin, a més, gratuïtes. A l'horitzó d'aquesta iniciativa, segons Fèlix Amat, hi ha «*la reforma de las costumbres y con ellas las virtudes cristianas y políticas*»,¹¹ «per lograr lo cel».¹² El prelat veia la seva acció a favor de l'educació dels infants com una emanació del seu ministeri episcopal, de la mateixa manera que tingueren també cura els bisbes de l'Església dels primers segles de catequitzar els catecúmens.

9. Carta de Climent al bisbe José Tormo. Barcelona, 10 de novembre de 1767: *Ibid.* 184.

10. Representació de l'Ajuntament de Barcelona a Carles III. Barcelona, 17 d'abril de 1770: *Ibid.* 186.

11. FÈLIX AMAT, *Breve relación de las exequias por el Sr. Climent*, Barcelona 1781, 22; CORTS I BLAY, *Fèlix Amat* 107.

12. Visita pastoral de Climent als infants de l'Escola Pia de Mataró en 1772: TORT, *Ibid.* 311-312.

El bisbe de Barcelona aprofità la situació en què quedava la Ciutat Comtal després de l'expulsió dels jesuïtes per implantar-hi les seves escoles. Sols sis mesos després d'arribar a la seva nova seu, demanà la cooperació dels religiosos de la ciutat i erigí deu escoles en deu convents. Foren uns quants milers de lliures el que costaren a la Mensa episcopal aquests establiments.¹³

El seu interès per les escoles el portava a demanar als seus amics jansenistes de França allò que s'hi publicava en aquest camp.¹⁴ Segons el pedagog Alexandre Galí, l'erecció d'escoles a Barcelona per Climent, i més tard, a Tarragona per Fèlix Amat, són una manifestació de l'esperit pedagògic de les "*Petites Écoles*" de Port-Royal,¹⁵ per tant jansenista.

Els jansenistes francesos, en efecte, atrets pel programa de monsenyor Climent, procuraven de satisfer les seves demandes. Sabem també que aquest prelat féu traduir alguns dels llibrets i catecismes que li proporcionaven els jansenistes francesos a través de l'abbé Clément.¹⁶ El bisbe, pel seu compte, i amb el mateix fi de tenir material didàctic per a les seves escoles, féu compondre a un clergue seu, el doctor Salvador Puig, els *Rudimentos de la Gramática Castellana*, i el mateix Climent escriví la *Colección de Sentencias de la Sagrada Escritura*.¹⁷

El director de les escoles elegit per Climent fou el clergue barceloní Josep Pau Ballot. Tant ell com el patge del bisbe, Fèlix Amat, l'ajudaren en aquesta empresa. El mètode d'"*enseñanza mutua*" que anys després adoptaria el canonge Amat per a les escoles de Tarragona, vinculades a la Sociedad Económica de Amigos del País, era el modern "Plan de educación" de mossèn Ballot, el difós a Tarragona pel seu amic Fèlix Amat. És aquí on hom pot veure un veritable influx renovellador en el camp de la pedagogia de Climent.¹⁸

Qui ha estudiat profundament la condició de teòric i pràctic de l'educació elemental i pública de monsenyor Climent és Marc Adell.¹⁹ L'estudiós afirma, en el seu documentadíssim treball, "Climent i la

13. *Ibid.* 80.

14. *Ibid.* 82.

15. JOAN BONET, *Introducció i cloenda*: TORT, *Ibid.* p. XV.

16. En concret el *Catecismo de las fiestas* del gal·licà Fleury, en la versió al castellà feta per Fèlix Amat, i que, un cop revisat i corregit aquest catecisme pel mateix Climent, veié la llum pública en 1768. CORTS I BLAY, *Ibid.* 63-64.

17. TORT, *Ibid.* 83.

18. CORTS I BLAY, *Ibid.*, 108.

19. MARC ADELL, "La educación popular en la Ilustración: el obispo Climent". Tesi de llicenciatura en Pedagogia. Universitat de València.

pedagogia de la Il·lustració”, que, tot i el temps transcorregut, moltes de les aportacions d’aquest prelat al món de l’educació conserven tota l’actualitat.

Les escoles del bisbe arribaren a ser tancades en 1777, però per clamor popular foren reobertes pel successor de Climent, Gabino Valladares, en 1786. Passaren de deu a dotze. En aquesta època, a les escoles de pagament hi anaven 1.184 infants, i a les dels pobres, 1.246, subvencionats pel bisbe.²⁰ Un altre cop a Castelló, el nostre prelat continuaria el seu servei a la infància i a l’educació en el Col·legi d’Orfes.

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, presó d’homes i de dones, i l’Hospici

Per força haig de ser més breu a l’hora de tractar d’altres actuacions del bisbe Climent, ara respecte a les institucions penitenciàries i de caritat de la ciutat de Barcelona. Primer de tot, el nostre bisbe es preocupà molt activament en l’ampliació de l’Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

També intervingué en la qüestió de la presó d’homes, perquè instà l’Audiència que s’hi fessin millores amb caràcter d’urgència, mentre ell es comprometia a donar dues mil lliures. En costar molt més, Climent vengué un solar que havia destinat a ser el cementiri de la ciutat, l’import del qual fou per a la presó d’homes.²¹

Una altra mostra de la presència del bisbe Climent a la Ciutat Comtal es pot veure en el paper que tingué en l’erecció del nou Hospici, que es féu per ampliació de la Casa de Misericòrdia ja existent.²² L’antic seminari de Montalegre fou destinat, per indicació del bisbe, a l’ampliació de la Casa de la Misericòrdia o nou hospici barceloní. Era la permuta que es féu després de l’expulsió dels jesuïtes, en el sentit que el seminari passava a ocupar el col·legi de Betlem, dels jesuïtes, i la casa de Montalegre, a la Corona.²³

Respecte al nou hospici, la primera cosa per la qual hagué de maldar el bisbe monsenyor Climent fou perquè no fos relegat a un segon lloc en la Junta de la nova institució, tal com era la voluntat del comte de Riela i de l’Ajuntament. Aquesta preocupació del prelat, a més del que ell podia pensar sobre la seva figura com a bisbe –que creia que havia de tenir el monopoli

20. TORT, *Ibid.* 83-86.

21. *Ibid.* 327-328.

22. *Ibid.* 338.

23. *Ibid.* 76.

de la beneficència com el tenien també els bisbes en l'Església primitiva—, és comprensible si hom té en compte que del sosteniment de la nova institució, com ho preveia el Consell de Castella, havia de fer-se'n càrrec l'Església, això és el bisbat i les parròquies.²⁴

Cementiri del Poblenou

La presència del bisbe Climent a Barcelona es descobreix visiblement encara avui en el Cementiri del Poblenou. Monsenyor Climent volgué construir un cementiri unitari per a tota la ciutat de Barcelona. La seva fou una de les primeres iniciatives en matèria d'enterraments a tot Espanya.²⁵ Aixecà el nou cementiri en un nou solar de la platja de Llevant anomenada Mar Bella. Es tracta de l'actual cementiri del Poblenou, de l'Est o de Llevant. És el cementiri on, en la seva capella, hi ha enterrat Fèlix Amat.

El nou cementiri fou beneït pel mateix bisbe el 13 de març de 1775, quan ja era pràcticament dimitit. No sembla que hi assistí cap autoritat política o militar. Féu el sermó en català, orientat a dissipar els dubtes dels seus diocesans, acostumats al sebolliment dels cossos dels difunts a l'interior o al voltant d'una església. Llur pastor, doncs, els explicava que la pràctica d'enterrar els cristians en cementiris venia ja de l'Església primitiva.²⁶

LA FIGURA INTEL·LECTUAL I CULTURAL DE CLIMENT

Hauria de parlar ara de la figura intel·lectual i cultural del bisbe Climent. Començaré tractant de la seva lluita contra el probabilisme, on faig entrar la qüestió jesuítica.

Lluita contra el probabilisme representat pels jesuïtes

Pocs mesos després d'arribar a Barcelona, el bisbe Climent es trobà amb la consulta de Carles III sobre l'expulsió dels jesuïtes. En l'informe

24. *Ibid.* 328-329.

25. Ens remetem a ANTONIO CARRERA PANCHÓN y MERCEDES GRANJEL, *Regalismo y policía sanitaria. El episcopado y la creación de cementerios en el reinado de Carlos III: Hispania Sacra* 77 (2005) 589-634.

26. TORT, *Ibid.* 342-345.

que envià al monarca, l'hi recomanava que prengués «*aquellas providencias más oportunas*» per allunyar dels regnes d'Espanya l'influx de la Companyia de Jesús. Els motius per a una manifestació com aquesta, el nostre prelat els troba, entre d'altres llocs, en la defensa que aquest orde religiós feia de les doctrines laxes i en què el seu influx era incompatible amb la «*reforma*» dels costums. En un altre lloc, el bisbe qualificava de “merescuda” la dissolució de la Companyia, decretada per Climent XIV, en 1773, i feia vots perquè els seus membres «*cesen de calumniar y sean de aquí en adelante más obedientes a la Santa Sede*». ²⁷

Observem, però, amb el doctor Tort, que encara que Climent estigués d'acord amb l'expulsió dels jesuïtes, anà creixent en ell la consciència que l'actuació del govern en la qüestió jesuítica era abusiva. El prelat criticà que, després de l'expulsió dels jesuïtes, no s'hagués aprofitat millor la situació, per part dels ministres de Carles III, per implantar a Espanya la «*més sana doctrina*». I es planyia que no s'haguessin administrat prou bé les temporalitats de l'expulsada Companyia de Jesús.

El bisbe Climent hauria volgut també que la reforma dels estudis a totes les diòcesis, impulsada pel govern, per a abolir l'escola jesuítica, hagués estat portada a través de concilis provincials o nacionals –tant del gust dels jansenistes–, però de cap manera per l'Estat, tal com, efectivament, ho decretà el poder civil, el 12 d'agost de 1768. ²⁸

De fet, el bisbe Climent, l'any 1769, deia de manera confidencial i molt significativa a l'abbé Clément: «*Acaba de publicarse una real cédula en la que se declara ser el rey dueño de los bienes de los jesuitas y el destino que han de tener [...] Para que vea que el regalismo toma para sí lo que quita al ultramontanismo, dejando a los obispos tan mal o peor que estaban*». ²⁹

Església d'Utrecht

Seguint amb el tema de la capteninença intel·lectual del bisbe Climent, em voldria referir ara a la posició que adoptà davant el cisma de l'Església d'Utrecht, que és com preguntar-nos pel seu jansenisme.

Arran, doncs, del cisma jansenista de l'Església d'Utrecht, Climent, exhortat pel seu amic l'abbé Agustin Clément de Bizon, canonge d'Auxerre, que havia participat com a teòleg en l'esmentat sínode de la ciutat dels

27. *Ibid.* 237.

28. *Ibid.* 170.

29. Carta del bisbe Climent a Clément, Barcelona, 2 de maig de 1769: *Ibid.* 76, n. 40.

Països Baixos, escriví una pastoral, el 26 de març de 1769. Aquest escrit precedia el llibre de la seva traducció de *Las costumbres de los Israelitas*, del gal·licà, l'abbé Claude Fleury.

La pastoral té un fort caràcter episcopalista. En un punt determinat, Climent hi escriví que, per mor de l'exercici de la col·legialitat episcopal, els bisbes s'han d'interessar per les Esglésies llunyanes, com era el cas de la d'Utrecht: una Església, diu, «*muy semejante a la primitiva, pobre de bienes y rica de virtudes*». ³⁰ El que vol Climent és que Roma escolti els precis de comunió d'aquesta Església, una petició obstaculitzada per l'escola dels jesuïtes o ultramuntans.

La pastoral aixecà un gran enrenou. En poques setmanes se'n despatxaren més de mil cinc-cents exemplars, ³¹ i fou traduïda al francès. Arribà a Holanda, al papa Climent XIV i al rei Carles III. En fou demanat un judici del Consejo Extraordinario. El text de la comissió eclesiàstica d'aquest reial Consell ha estat publicat pel doctor Llidó, el qual l'ha trobat en l'Arxiu de Simancas. ³²

Estic d'acord amb el doctor Antonio Mestre, quan diu, respecte a aquesta pastoral de 1770: “Sembla que el bisbe Climent no volia veure en l'afer de l'Església d'Utrecht més que una manifestació episcopal i una evident reacció contra les qüestions juridicoeclesiàstiques de la Companyia de Jesús”. ³³ I encara comparteixo amb aquest historiador el seu judici que, a la base de l'argumentació de les reivindicacions d'Utrecht i de la pastoral de Climent, i fins de la seva carta al Papa, hi ha la doctrina de Zegar-Bernard van Espen, que, com vostès saben, és episcopalista per ser jansenista.

Lluita contra el racionalisme: Les “Instrucciones” de Le Tourneaux

Una altra manifestació del pensament del bisbe de Barcelona és encara la lluita contra el racionalisme.

30. *Ibid.* 118.

31. *Ibid.* 118.

32. El doctor Mestre diu que, en els arguments d'aquesta comissió, es fa un gran ús de van Espen. ANTONIO MESTRE SANCHÍS, “*El católico y sapientísimo Van Espen*”. *La réception de la pensée de Zeger-Bernard Van Espen dans l'Espagne du XVIIIe siècle*, dins: *Zeger-Bernard Van Espen at the crossroads of Canon Law, History, Theology and Church-State relations*. Editat per G. Gooman, M. van Stiphout i B. Wauteres, Lovaina, Leuven University Press, 2003 [Bibliotheca Ephemeridum Theologiarum Lovaniensium: 170], 238.

33. MESTRE, *Ibid.* 284-285.

Aquest aspecte del seu capteniment intel·lectual, hom el veurà reflectit de manera palesa en la carta que Climent adreçà a la parajansenista comtessa de Montijo, i que aparegué impresa en 1774, al principi del llibre *Las Instrucciones cristianas sobre el sacramento del Matrimonio*, obra del també jansenista, Nicolas de Le Tourneaux, la qual l'aristòcrata dama havia fet traduir del francès per al seu ús particular.

Aquesta carta de monseyor Climent a la comtessa de Montijo li serveix, entre altres coses, per a atacar l'enciclopedisme francès. Aquí qualifica d'«*infernai filosofismo*» la filosofia del Set-cents; i, en contraposició als “filòsofs” del seu temps que anomenaven el segle XVIII amb l'epítet de «lluminós», Climent el canvia pel de “tenebrós”, i el considera «*hez de los siglos*». Denuncia el racionalisme i exhorta a no llegir les obres de Voltaire.³⁴ No es pot negar tanmateix que Climent veia la càrrega secularitzadora o anticristiana que portaven les Llums.

Promotor del tomisme i de diversos estudis, creador de la Biblioteca Pública Episcopal. Català i castellà

Tomisme

Mostren també el capteniment intel·lectual del nostre bisbe, de manera especial, el seu tomisme, com també altres actuacions a les quals tot seguit em referiré.

Ja he esmentat més amunt aquest aspecte. Ara solament reblo que Climent fomentà de manera ben decidida en el Seminari de Barcelona l'estudi del tomisme, i que això cal relacionar-ho sempre amb els passos del bisbe per desterrar de Barcelona l'escola jesuítica, o almenys del seu seminari.

Aquest influx del tomisme promogut per Climent continuaria viu en les Constitucions del Seminari elaborades pel seu successor, el bisbe Gabino Valladares, i encara més enllà.

Mossèn Bonet i Baltà deia que el tomisme de Climent arriba fins a finals del XIX. La veritat és que no m'atreveixo a dir que aquest tomisme constitueixi una gran aportació de Climent. Ho manifesto així, a la vista del tomisme del Seminari de Barcelona, com, per exemple, el del seu deixeble Fèlix Amat. I és que tampoc no sé si es pot presentar com a moderna o actual l'*Aeterni Patris*, de Lleó XIII, de 1879.

Des del Seminari, que sota Climent adquirí un prestigi enorme a tot

34. *Ibid.* 236-237.

Catalunya, promogué els estudis de filosofia, història eclesiàstica i de matemàtiques (Amat), com ho faria també amb d'altres com els de medicina (Piquer) i els de ciències naturals i fins i tot amb els de meteorologia (Salvà i Campillo)

Fundador de la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona

Diguem ara alguna cosa dels llibres que Climent llegia i que són, també, font del seu pensament. Parlar de les seves lectures i dels seus llibres, em duu a referir-me a la Biblioteca del Seminari.

Sobre això darrer, ja sabem que, després de l'expulsió dels jesuïtes, llurs biblioteques van passar per ordre de Carles III a crear o a enriquir les dels seminaris diocesans. Paral·lelament, però ja en 1775, el rei Carles III disposà que aquestes biblioteques fossin obertes al públic i que els bisbes li proposessin per a cada una un bibliotecari que haurien de pagar els mateixos prelats. Climent de seguida pensà en Fèlix Amat, el seu capellà i cap dels seus patges. I així fou com esdevingué el primer bibliotecari de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, de la qual es pot dir que Climent en fou el creador.

Ens interessa conèixer l'actuació d'Amat com a bibliotecari, perquè així veurem també quines eren les lectures de Climent, quines obres li feia comprar i quines li feia llegir. I és que l'influx de Climent sobre Amat fou decisiu. Per això el parajansenista Joaquim Llorenç Villanueva deia d'Amat, que: «*se le conoció siempre la buena leche que le había dado el Rvdo. obispo Josef Climent que le educó [...]*».³⁵

El mateix Amat reconeix que Climent fou qui l'inicià en les disputes de caire jurisdiccionalista, jansenista i gal·licà deixant-li llegir les obres de Febronius, Pereira, van Espen i molts escrits de Bossuet i de Fleury. Amat coneixia també, perquè ho anotava seguint el que li deia Climent, Cornelius Jansen, i ben segur el seu *Augustinus*, que era a la Biblioteca Episcopal. Altres autors de tendència jansenista, que Amat llegí durant el temps que passà amb Climent, eren Saint-Cyran, Antoine i Angélique Arnauld i Pierre Nicole. El jove Amat s'encuriosí també com el seu prelat per la qüestió de l'Església d'Utrecht.

No esmento, per no allargar-me, els autors parajansenistes francesos coneguts de Climent i d'Amat, com Charles Rollin, hereu de la tradició pedagògica de Port-Royal, o els rigoristes italians com Daniele Concina.

35. *Ibid.* 53.

La llengua: català i castellà

Un altre dels punts a què m'haig de referir també, quan estic parlant encara de la visió cultural de Climent, és a la qüestió de la llengua, a l'ús del català i al cultiu del castellà.

Si volem tractar del català i del castellà del castellanenc bisbe Climent, que dominava i feia servir les dues llengües, hem de dir que, quasi bé ja des de l'inici del seu pontificat barceloní, es trobà amb la reial cèdula de Carles III, del 3 de juny de 1768, que ordenava que s'ensenyés el castellà a l'escola i en els col·legis de tots els territoris d'Espanya, i es demanava explícitament la col·laboració dels bisbes en l'expansió «*del idioma general de la Nación*».

Climent no volia que els seus sacerdots deixessin de predicar ni d'ensenyar el catecisme en la llengua del país. El principi fonamental per a Climent era que fos entesa la doctrina cristiana, però volia que els seus preveres aprenguessin el castellà i que el dominessin com a mitjà de cultura i també per a la predicació en aquesta llengua. Això és el que diu, en 1770, en la carta introductòria a la *Retórica* de fray Luis de Granada. D'aquesta manera seguia també, o principalment, les disposicions de la reial cèdula de 1768.

Un any abans, monsenyor Bisbe suggerí a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona la formació d'un diccionari català-castellà per tal de facilitar l'aprenentatge del castellà i «per a conservar la memòria i puresa de la llengua natural del país». El projecte restà, però, aturat. Qui hi treballà fou Fèlix Amat, però com que ell no podia donar l'última mà al diccionari va procurar que ho fessin els seus condeixebles, els reverends Joaquim Esteve i Josep Bellvitges, tots dos catedràtics de Retòrica del seminari, i l'advocat Antoni Jutglà. És per això que el nom d'Amat no apareix com a autor, però sí que en compongué el Pròleg. El *Diccionario catalán-castellano-latino* no hauria d'aparèixer fins al 1803. En el pròleg es diu clarament que el *Diccionario* s'ha compost per aprendre el castellà i el llatí.

Amb un fi semblant, Climent encarregà, com ja ho he dit, al catedràtic de retòrica del seminari, Salvador Puig, els *Rudimentos de la Gramática castellana*, (1770), gramàtica tanmateix bilingüe, perquè fos ensenyada en el Seminari Episcopal.

La castellanització del seminari, iniciada per Climent, bo i salvant la coneixença del català –més en Climent i menys en el seu successor–, s'anà afermant sota el govern del bisbe andalús, Gabino Valladares, com es pot llegir en les *Constituciones de Seminario de Barcelona*, de l'any 1784:

«*Y para que lleguen a hablarlo con desembarazo ordenamos que en todos los actos públicos de capilla, estudio y cualquiera otros del Semina-*

*rio, sea siempre el castellano el idioma común. Pero al mismo tiempo, para que este uso no degenera en una confusa mezcla del idioma castellano y catalán, mandamos que la conversación de después de haber comido sea casi siempre sobre la propiedad de la de la lengua castellana, notando con especial cuidado sus diferencias con la catalana [...] para mantener y fomentar en todos los Seminaristas el deseo de poser perfectamente el idioma nacional».*³⁶

Aquestes *Constituciones* foren escrites, per encàrrec del bisbe Valladares, per Fèlix Amat.

Personalment, estic d'acord amb les paraules de Rubió i Balaguer, que segueix Miquel i Vergés, a propòsit del *Diccionario catalán-castellano-latino*, i que valen igualment per a esbrinar la posició de F. Amat i de Climent pel que fa a la llengua i cultura catalanes i la seva relació amb la Renaixença:

«El propòsit que mogué Esteve i els seus col·laboradors fou més de facilitar el seu coneixement del castellà que no pas de salvar el català de la seva decadència. Aquest fou també inicialment la idea que mogué el bisbe Climent a instar a l'Acadèmia la publicació del diccionari; no era altra que facilitar el compliment del decret de Carles III sobre l'ensenyament en castellà. No hem d'exigir que a la feble claror que començava aleshores a il·luminar la consciència de la dignitat de la llengua pròpia, trobéssim en els escriptors les mateixes expressions que, a més d'un segle i mig de distància, voldríem nosaltres en llurs obres. Moltes iniciatives que han estat després altament renovadores van començar a circular sota etiquetes que a distància semblen desorientadores».³⁷

Seria just, al meu judici, de presentar Josep Climent, com a motor primer, i després Amat i els autors del *Diccionari*, els germans Fèlix i Ignasi Torres i Amat, i altres com a pertanyents a una tendència que seria la pre-Renaixença. Una pre-Renaixença del català feta per homes que escrivien en castellà, sense abandonar l'interès pel català.

36. CORTS I BLAY, *Ibid.* 85

37. *Ibid.* 80.

DIMISSIÓ

Abans de fer una síntesi final sobre el pensament de Climent, hauria d'entrar tot seguit en l'assumpte de la dimissió del bisbe de Barcelona.

El mes de maig de 1773 es produïren a Barcelona uns aldarulls populars de resultes de l'aplicació a Catalunya de la llei general de “*quintas*”. En efecte, per aquesta nova ordre era abolida l'exempció de “*quintas y milicias*” per als joves de Catalunya, concedida per Felip V. El promotor d'aquesta iniciativa fou el ministre de la Guerra, el marquès de la Mina –l'antecessor del comte de Ricla en el càrrec de capità general de Catalunya–, molt bon amic de Climent, el qual a més era casat amb una valenciana.

Les llevantines, a Catalunya, continuaren essent voluntàries mentre el marquès de la Mina en fou el capità general. Però quan el comte de Ricla fou nomenat ministre de la Guerra, ordenà al seu successor en aquell càrrec, el capità general interí O'Connor Phaly, que s'apliqués a Catalunya la llei de Quintes.

En arribar a Barcelona, el 4 de maig, la nova de l'enrolament dels mossos per un període de vuit anys, es provocà un gran rebombori, a conseqüència del qual moriren catorze joves per les bales dels soldats de la guàrdia. Aquell mateix dia, enmig d'una sobtada pluja, els esvalotats joves trobaren aixopluc a la catedral. Aleshores reclamaren la intervenció del bisbe perquè els fes de bo davant de les autoritaris civils. Després resultà que aquestes gestions del bisbe foren decisives.

El prelat, tanmateix, no s'acomentà de desenfuriar els esperits inquiets, sinó que s'adreçà al secretari de la Guerra, comte de Ricla, perquè intercedís pels joves barcelonins a fi que fossin deslliurats de les Quintes. Féu encara més gestions i col·laborà també amb altres institucions per ajudar els represaliats.

Josep Climent, que ja havia tingut les seves diferències amb el comte de Ricla, quan era capità general, fou acusat d'haver permès alguns excessos dels enfurismats *quintos*. També molestà molt el govern central, i el fiscal Campomanes presentà al Consell un dictamen molt dur sobre el bisbe. Així era incriminat com a col·laborador amb els «*siniestros fines*» separatistes de la Diputació dels Gremis de Barcelona.³⁸

En el Dictamen de Campomanes, s'hi proposava també l'allunyament de Barcelona del bisbe Climent. I així Carles III el recomanà a la Cambra

38. En aquest dictamen, hi surt també Fèlix Amat, a qui es volia castigar pel fet d'haver ajudat el seu bisbe en la qüestió dels *quintos*. Amat va formar sobre aquesta «*ruidosa renuncia*» un expedient, “Memorias concernientes a la renuncia del epispado de Barcelona”, que es troba en l'Arxiu Torres Amat (1775).

per a la mitra de Màlaga. Climent no volgué renunciar, però, a la seva diòcesi, per mor d'una decisió de la Corona. Tanmateix, davant de la insistència de Madrid, presentà la seva renúncia al monarca el 15 de març de 1775 tant a la diòcesi de Barcelona com a la de Màlaga. Climent sortí de la Ciutat Comtal cap a Castelló, el 16 d' octubre de 1775.

Vegem ara com en el rerafons dels fets que menaren Climent a haver de deixar Barcelona hi jugà també un paper el seu enfrontament amb el comte de Ricla. Ja m'he referit a les males relacions del comte amb Climent. Un desencontre que té a la base la lluita del bisbe per la reforma dels costums. Per aquest motiu, doncs, monsenyor Climent sentia animadversió envers Ricla i, també, la seva amant la Nina o "*La Niña*", com era coneguda a Espanya. Aquesta beutat de dona, la ballarina veneciana Anna Bergonzi, la pogué veure, a València, el gran Conqueridor. No em refereixo ara, és clar, al rei En Jaume, sinó al també venecià Giacomo Casanova, el qual digué de la Bergonzi que tenia un "aspecte impositant".

La relació del comte de Ricla amb "*la Niña*" era coneguda del món barceloní per les seves festes, carnivals etc. Tot això ho sabem pel pròleg i l'article final de Marina Pino a la traducció al castellà de les *Memorias de España de Giacomo Casanova* –feta per Àngel Crespo aquest any de 2006– i, és clar, pel que ja ens ha explicat el doctor Tort en la conferència que pronuncià a Castelló. El bisbe de Barcelona, partidari del camí estret, i per a evitar aquells escàndols de Ricla i la Nina envià un informe secret al confessor del rei. I en conseqüència, el governador del Consejo de Castilla envià ordre al regent de l'Audiència de Barcelona perquè «es desterrés in alterum d'Espanya» "*la Niña*", la qual abandonà la ciutat el 7 de març de 1769.

El comte de Ricla ben segur que pensà que l'exili de la ballarina era degut a l'actuació de Climent. A aquest fet, doncs, a les desavinences amb el bisbe, i a les mascarades ridiculitzant Ricla en els carnivals de 1768 i 1769, cal trobar-hi, segons Tort, la designació del comte perquè s'apliqués a Catalunya la cèdula de les quintes de 1770 i llurs conseqüències, fàcilment previsibles, inclosa la dimissió de Climent.³⁹

39. El baró de Maldà diu que: «*Después de la partida a Madrid del excelentísimo Conde de Ricla, ya no hubo más mascaradas por Carnaval, ni saraos de a peseta, ni castillos de fuegos artificiales [...] todo ello por prohibición real*». F. Tort afirma que: «L'avalot de les Quintes fou el fet popular, polític i militar de major profunditat i transcendència des de la Successió i l'aplicació del Decret de Nova Planta», però del qual la historiografia no es fa ressò. Diu que després de la publicació del seu llibre sobre Climent, només Josep Morán ha escrit quelcom en *Cançó de l'avalot de les quintes* en l'any 2002. Conferència inaugural

EL PENSAMENT

Jansenisme

Entrem ara en l'última part d'aquestes paraules meves. Lamento dir-los, a aquesta alçada del meu discurs que és el tros més feixuc. Em referiré –tan de pressa com pugui– al pensament del nostre bisbe i tocaré dos aspectes: el primer serà el seu jansenisme i el segon, la seva relació amb la “Il·lustració”.

El jansenisme, ja ho sabem, és un corrent teològic del segle XVII, que s'estén durant tot el XVIII. Parteix d'una peculiar concepció sobre la gràcia divina. Però ben prest derivà cap al camp moral. Podríem dir que el jansenisme passa del rigorisme teològic al rigorisme moral.

Tant el jansenisme teològic com el de tipus moral foren condemnats pels papes, fins arribar a Climent XI (*Unigenitus*, 1713). A partir d'aquest document pontifici, el nom jansenisme canvia tant de sentit que esdevé difícil de definir-lo. Per això, davant de la complexitat que presenta el jansenisme del Set-cents, la historiografia més recent sol emprar el terme parajansenisme per referir-se al jansenisme de després de la *Unigenitus*. Quan diem parajansenisme, al·ludim el ver jansenisme francès i belga, perquè n'evita una total identificació sense desvincular-lo, però, del tot del jansenisme del segle XVII. Què hi ha en el fons quan ens referim al parajansenisme? Doncs, sintetitzant al màxim, diria que hi ha la moral rigorista –que poua en l'autèntic jansenisme teològic– i l'episcopalisme.

Episcopalisme

L'episcopalisme, en el corrent jansenista, neix quasi des de l'inici com a reacció a les condemnes dels papes al jansenisme originari. Com a conseqüència d'això, exalta les prerrogatives dels bisbes en menyscapte de les del Papa, principalment del seu primat de jurisdicció i de la seva infal·libilitat personal i es tenyeix a més d'un fort anticurialisme romà.

El jansenisme dogmàtic de seguida s'alià amb el gal·licanisme, el qual mogut pel seu desig d'una Església nacional, recelosa per tant de la intervenció dels papes, tenia també una base episcopalista.

Tanmateix, l'episcopalisme de Climent no pot ser explicat recurrent només a l'episcopalisme d'encuny gal·licà defensat per Bossuet, o per la tradició episcopalista espanyola –influïda pel gal·licanisme– encara que també en formen part. El seu episcopalisme depèn dels jansenistes francesos i d'aquells autors que el manllevaren de llurs escrits, com Febronius.

Un dels llocs on, potser, es palesa més l'abast de l'episcopalisme jansenitzant de Climent és en les seves simpaties per l'Església jansenista d'Utrecht. Queda clar que intervingué en aquella qüestió mogut pel «*muneris ratio episcopalis*». És una nota de l'episcopalisme de Climent, la sol·licitud per totes les Esglésies o la col·legialitat episcopal, que situa aquest prelat entre els predecessors d'aquelles teories, com les del jesuïta Bolgeni, que desembocaran en el Concili Vaticà I i Vaticà II.⁴⁰

Crec que l'episcopalisme de Climent és renovador, i ho és precisament, de renovador, perquè no era tan regalista com ho seran els parajansenistes de després d'ell, com el seu deixeble Fèlix Amat. I és que els regalistes solien ser episcopalistes per anar contra la potestat dels papes i perquè els monarques els ajudessin en la reforma de l'Església que volien, i que no els podia venir de Roma. Cau l'Antic Règim i aquest episcopalisme regalista s'esfondra amb ell. És que han lligat massa la sort de llur causa amb la monarquia absoluta. Aquest episcopalisme regalista no podia ser innovador.

Monsenyor Climent, en no vincular massa el seu episcopalisme amb el regalisme, sí que resultava ser més modern; i clarivident, perquè veia també la instrumentalització, per part dels ministres il·lustrats de Carles III, d'un episcopat jansenitzant i regalista en la línia de la secularització que perseguïen. Les idees eclesiològiques de Climent podien ser renovadores en el seu temps, en canvi, les del seu deixeble, Fèlix Amat, en el primer quart del XIX, i sobretot les del nebot d'aquest, Fèlix Torres i Amat, el qual defensava encara tesis regalistes a quasi mitjans del Vuit-cents, resulten ja francament anacròniques i aporten poc a l'eclesiologia dels dos concilis vaticans.

De tota manera no vull presentar Climent com qui s'avancés als esmentats concilis. No crec que, amb el seu bagatge jansenista i gal·licà, Climent pugui representar un aprofundiment en la concepció, no em refereixo ara a la figura dels bisbes, sinó del Papa, del Vaticà I i II. Per veure això, cal anar a Fèlix Amat, el qual mostra el seu mentor com antiultramuntà i inspirador de la seva oposició al concepte de la "*plenitudo potestatis*" del Pontífex Romà i de la seva infal·libilitat personal.⁴¹

Continuant encara la reflexió sobre l'episcopalisme del nostre bisbe, no sé si es pot afirmar, com tantes vegades es fa, que el bisbe Climent hagués estat antiregalista. Aquesta expressió és massa rodona. De fet, Climent no es mostra sempre tan anti.⁴² Que no fos regalista es pot entendre

40. Sobre Giovan Vincenzo Bolgeni, vegeu CORTS I BLAY 58.

41. *Ibid.* 346.

42. TORT 73.

d'una banda, perquè encara eren prou punyents per als antics súbdits de la Corona d'Aragó les seqüeles de la guerra de Successió, i de l'altra perquè, si bé és cert que Climent podia haver rebut l'influx de van Espen, no sembla que fes seu el jurisdiccionalisme radical de l'autor flamenc.⁴³ El pare Batllori diu, a més, que el bisbe «era enyorívol de l'Església primitiva, i conseqüentment menys regalista».⁴⁴ El que sí veig clar és que si Climent fou crític amb el regalisme, ho fou pel seu episcopalisme de matriu jansenista, i no tant perquè fos “antiregalista”.⁴⁵

Podria acabar aquest tema dient curt i ras que Climent fou episcopalista per jansenista.

Moral rigorista

El parajansenisme de Climent es nota també en la seva oposició a les doctrines dels jesuïtes, tant a les que tenen a veure amb la concepció de la naturalesa del papat, com a aquelles altres defensades per gran part de la Companyia de Jesús; és a dir, el molinisme i el probabilisme, aquest últim, «*Valle fecundo en tan venenosas víboras de las opiniones laxas*», en paraules del deixeble de Climent, Fèlix Amat.⁴⁶ A aquests corrents, el bisbe de Barcelona s'hi oposà, com ja ho hem vist, amb el tomisme i el probabilitorisme o la moral rígida.

Sobre aquest aspecte de la doctrina moral de Climent, que inclou la seva repetida idea «del camí estret» o de la «reforma dels costums», veritable *leitmotiv* de la seva actuació pastoral, i per deixar definitivament aquesta qüestió del seu jansenisme, crec que es podria dir que la doctrina moral de Climent fou rigorista per jansenista.

És, doncs, el seu episcopalisme, junt amb l'oposició a la Companyia de Jesús, principalment en el camp de la doctrina moral rigorista, que em porta a la conclusió general que Climent ha de ser tingut per parajansenista, no per jansenista ni simplement com a simpatitzant amb aquest corrent, sinó que és d'aquest moviment d'idees on s'inspira a través del jansenisme francès i centroeuropeu.

43. CORTS I BLAY 567.

44. *Ibid.* 22.

45. *Ibid.* 37.

46. *Ibid.* 572.

IL·LUSTRACIÓ

Amb mala consciència, ja que m'adono que estic a punt d'abusar de la seva amable atenció, demano encara la seva paciència per poder acabar aquesta exposició tractant de Climent i la Il·lustració espanyola del final del segle XVIII.

Tots sabem que parlar d'Il·lustració i Cristianisme o catolicisme és emprar conceptes que responen a continguts ideològics més o menys contradictoris a causa principalment del contingut ateu o teista d'aquest últim moviment. És per això que els historiadors actuals recorren al concepte "*Aufklärung*" que permet l'afegitó de cristiana o catòlica

El pare Batllori ja va fer dos advertiments sobre el reformisme eclesiàstic i la Il·lustració en el Set-cents. El primer és que l'ús d'aquestes expressions no ha de fer perdre mai de vista que els corrents eclesiàstics reformadors són més propis de la pre-Il·lustració que de la Il·lustració plena. El segon, que molts d'aquells corrents impliquen un retorn al tomisme pur, al rigorisme moral i a una devaluació de la llibertat humana, que els situen ben lluny dels principis característics de les "*Lumières*" i de gran part dels diversos tipus de "*Aufklärungen*" i de les Il·lustracions europees.

Ras i curt, el reformisme religiós i fins cultural i intel·lectual de Climent, cal vincular-lo no tant a la Il·lustració, sinó considerar-lo una supervivència de la pre-Il·lustració en plena Il·lustració.

No pot ser presentat sense més el bisbe Climent com un il·lustrat pur, i no pas pel problema al·ludit de l'ateisme i del teisme, sinó també pel seu jansenisme. Molts esperits "*eclairés*" s'adheriren al parajansenisme perquè coincidien en llurs continguts reformistes i del reformisme eclesiàstic. Però, en realitat, com més a prop hom està del jansenisme més lluny es troba de la Il·lustració, principalment, encara que no exclusivament, en el camp moral. Una altra prova, ho dic de passada, de com allò que, de vegades sembla innovador, és en realitat quelcom caduc. La concepció rigorista de la moral, el pessimisme de matriu augustiniana, fan en una bona mesura incompatible el jansenisme, almenys el parajansenisme tardà espanyol, amb els principis sagrats de la Il·lustració.⁴⁷

Tot això és el que jo veig en Climent i ho he anat ja insinuant. M'ha plagut veure com coincideixo amb el judici del doctor Mestre. En efecte, m'he referit més amunt al fet que al bisbe i al seu patge, Amat, els agradava el rigorista italià Daniele Concina. Vet aquí el que sobre això últim diu Mestre: «*Mientras a Climent le interesa el moralista Concina, [Gregori]*

47. *Ibid.* 11-14.

Mayans lo desprecia concentrando sus elogios en Muratori. Al moralista se opone el erudito ilustrado».

«*Al moralista se opone el erudito ilustrado...*». Aquesta comparació, a més de fer-nos adonar del tarannà tan divers d'aquests dos homes, Climent i Mayans, tinguts per jansenistes, ens fa caure en la consideració també de llur diversa posició respecte al fenomen de la "Il·lustració".

Així, doncs, em sembla que Climent és un pre-il·lustrat en plena Il·lustració. El seu tomisme i un cert augustinianisme,⁴⁸ en part com a reacció a la doctrina de l'escola jesuítica (molinisme i probabilisme), li feien tenir una certa visió pessimista de l'home, la qual es reflecteix en la seva defensa d'una moral rigorista. Una doctrina moral que li ve certament de la seva adhesió als clàssics de l'espiritualitat espanyola (com fray Luis de Granada i sant Tomàs de Villanueva) i també de l'escola jansenista francesa, i que estava molt lluny de l'optimisme il·lustrat. I no entro ara en la qüestió dels principis il·lustrats sobre la llibertat per parangonar-los amb la concepció política de monsenyor Climent, ni amb el que pensava respecte a les relacions Església i Estat,⁴⁹ una reflexió, aquesta darrera, que faria, i de manera anacrònica, el seu deixeble Amat.

CONCLUSIÓ GENERAL

Per acabar aquestes paraules, doncs, podria concloure que Josep Climent fou un bisbe reformador –amb les matisacions que ja he fet– en el camp pastoral, cultural i fins i tot socioeconòmic. El seu reformisme, pel que fa a la dimensió més interna de la vida de l'Església, li venia principalment del jansenisme; i en l'ordre cultural i pràctic, del conjunt d'idees que a Espanya s'anomena la "Il·lustració".

En només els nou anys que durà el seu pontificat, monsenyor Climent deixà una empremta molt viva a Barcelona, que encara avui és palmària a la ciutat, en les institucions del Bisbat i en la història cultural del Seminari.

La seva figura de bisbe reformador es projectà damunt dels seus successors en la seu de sant Pacià, Valladares i Díaz Valdés, i sobre els seus deixebles, en especial l'arquebisbe Fèlix Amat, confessor de Carles IV, i, encara que menys, en el seu nebot Fèlix Torres i Amat, bisbe d'Astorga; els quals, des de llurs influents càrrecs, contribuïren a difondre el magisteri

48. TORT 169.

49. *Ibid.* 140-144.

de Climent alguns decennis després de la seva mort. La projecció del bisbe, a part d'Espanya, arribà a França, a l'Església Utrecht i a Roma.

L'actualitat del pensament climentà es podria cercar avui en alguns aspectes del seu episcopalisme, en la defensa de la llengua catalana al servei principalment de la pastoral i en les grans intuïcions de la seva pedagogia.

En definitiva, Climent ha estat un dels més remarcables bisbes de Barcelona, per la seva vida, obra i pensament, i fou també cap de brot i el de més projecció europea dels parajansenistes espanyols.

EL MÓN DE LES DAMES DE JONQUERES. CONFERÈNCIA SOBRE
ELS ORDES MILITARS FEMENINS A BARCELONA
(15 de gener de 2007)

Eulàlia DURAN

El dia 15 de gener de 2007, en una de les sessions acadèmiques titulades «Aules de l'Eixample» que es celebren en els espais culturals de la parròquia de la Puríssima Concepció i Assumpció de Barcelona, tenia lloc una brillant conferència del doctor Josep M. Sans i Travé, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, sobre els ordes militars a Catalunya. Sans Travé centrà bona part de la seva ponència al monestir de Jonqueres, l'únic monestir femení de l'Orde de «Sant Jaume de l'Espasa» que hi havia a Catalunya, i es dedicà a glossar la recent obra de Maria-Mercè Costa *El món de les dames de Jonqueres* (Lleida, Pagès editors, 2005) que presentà com un llibre bastant insòlit. Perquè és realment tot un món, un microcosmos femení que és alhora un reflex de la societat barcelonina, catalana, europea de la baixa Edat Mitjana i de l'Edat moderna; des de la noblesa i el patriciat urbà en general als estaments inferiors en els llocs de servei, fins a les esclaves. El monestir barceloní de monges de l'orde militar de Sant Jaume obre de bat a bat les seves portes i ens introdueix a la vida quotidiana d'aquestes monges especials subjectes als vots d'obediència i de pobresa, però no al de castedat tal com imperava en els nombrosos convents hispànics masculins de l'orde, fet que permetia que sortissin del monestir per casar-se. Aquesta característica sorprenia els estrangers que visitaven Barcelona, com per exemple l'ambaixador i historiador florentí Francesco Guicciardini (1511), el també ambaixador venecià Andrea Navagiero (1525) o el viatger suís Tomas Platter (1599), els quals dediquen unes ratlles al nostre monestir com una de les curiositats de la ciutat a tenir en compte.

L'autora Maria-Mercè Costa, medievalista de rigor reconegut, adscrita a l'ACA, institució de la qual ha estat directora, ha tingut l'oportunitat d'inventariar tots els papers referents al monestir custodiats a l'ACA i n'ha sabut extreure i exposar en diversos articles la vida no sempre plàcida d'aquestes monges especials. No en va, Costa s'ha especialitzat en la història monàstica catalana i en geneologia i història nobiliària. La seva tesi doctoral, *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó* ha estat premiada el 2000 per la Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique. El llibre pretén ser un resum divulgatiu de la seva tasca investigadora pel seu estil planer i la manca d'aparat crític, però el lector s'enganyaria si pensava que es tracta d'un estudi superficial. Tot al contrari, amb prou feines amaga un gran cúmul d'informació, minuciosa i precisa. Potser hi podem trobar a faltar una orientació sobre el context històric de l'orde militar que, possiblement per raons d'espai, obvia.

Abans d'entrar al monestir i per tal de situar-nos serà bo de recordar breument aquest context. L'Orde de Sant Jaume és un orde militar castellà, nascut el darrer terç del segle XII, cap als anys 1170, fundat per Alfons VIII de Castella i amb l'aprovació pontifícia del 1175. La seva finalitat era similar a la dels altres ordes militars del Temple i de l'Hospital destinats a defensar Terra Santa dels musulmans, però en el cas del de Sant Jaume ho fou per a ajudar la conquesta castellanolleonesa contra els musulmans. Orde de monjos i guerrers, foren contingents essencials en les empreses bèl·liques de conquesta d'Extremadura i d'Andalusia i de la repoblació d'aquestes noves terres, al costat d'altres ordes similars com la de Calatrava, Alcántara o la de Montesa, implantada al nord del País Valencià. En l'aspecte religiós, l'orde de Sant Jaume o de Santiago es regia per la regla agustiniana i estava organitzada en convents o priorats. Militarment, l'orde estava dividit en províncies, la de Castella i la de Lleó eren les més importants, a les quals més tard se n'afegiren algunes més. Al capdavant de cada província hi havia un comanador major. Per sota d'ells hi havia els comanadors que regien les comandes locals. La província de Castella anà adquirint territoris i fundant noves comandes al Regne de València (Énguera, Museros, Orxeta i Sagra) i al d' Aragó (comanda de Montalvà). No n'hi hagué cap a Catalunya, territori que es trobava ja lluny de la frontera. La seu principal de la província de Castella era Uclés, a la Manxa, prop de Conca, des d'on el comanador major regia les comandes aragoneses i valencianes. Els comanadors majors eren elegits en consell dins l'orde fins que Ferran el Catòlic incorporà el 1493 a la corona tots els ordes militars i ell i els seus successors passaren a ostentar-ne el títol de comanador major.

L'orde tingué també una branca femenina. Sembla que en total hi hagué

uns set monestirs de religioses comanadores en l'àmbit hispànic i un d'aquests fou el de Jonqueres a Barcelona. La finalitat era assistencial: recollir les mullers i filles mentre els marits i pares respectius eren a la guerra. Com en el cas dels cavallers de l'orde, les monges feien vots de pobresa i d'obediència, però no de castedat. Vol dir que podien sortir del monestir per casar-se; les vídues habitaven fora del monestir, però no perdien els drets i si volien podien ingressar-hi i fer vida monàstica.

El monestir de Santa Maria de Jonqueres, l'únic del Principat de Catalunya, al qual és dedicat el present estudi. Aquest segueix un ordre expositiu alhora cronològic i temàtic, aspectes que se superposen a vegades amb alguna dificultat. El capítol I és dedicat als precedents: el petit monestir de Sant Vicenç de Jonqueres, prop de Sabadell fundat el 1214 per la noble dama Maria de Terrassa i que el 1234 s'afilià a l'orde de Sant Jaume; del petit i efímer monestir de Sant Pere de la Pedra als afores de Lleida fundat el 1260 per Constança d'Alagon, vídua, amb dotze monges que procedien de Sant Vicenç de Jonqueres i que es reintegrà al monestir de Sant Vicenç. I el nou petit monestir que les monges de Sant Vicenç edificaren el 1270 prop de Barcelona, a Sant Martí de Provençals (1270) fins que el 1296 iniciaren el trasllat definitiu a Barcelona, al monestir de Santa Maria de Jonqueres. El 1300 ja funcionava.

El capítol II se centra en la reconstrucció de l'estructura del monestir i de l'església, amb plànols inclosos. És curiosa la simbiosi de vida comunitària (amb refetor i cuina) i privada, perquè les monges disposaven d'un petit apartament, sovint de dos pisos, que obtenien per herència, per compra o per lloguer, on feien la vida i menjaven i que podien llegar per herència. A partir del segle XVI hi hagué la tendència d'accentuar la vida comunitària, però trobà sempre certes reticències. L'església era espaiosa, d'una sola nau i ben ornamentada.

Als capítols III-VI, s'hi tracten, minuciosament, la vida comunitària, les relacions públiques, el personal no monàstic (de serveis, amb exclusió expressa de converses i de morisques) i el personal pròpiament monàstic al llarg de l'Edat Mitjana. L'autora ha pogut resseguir la llista de les prioros i les famílies de les monges, les quals procedien de la noblesa i principalment de cavallers, però també de ciutadans honrats o mercaders. Les prioros tenien força independència, tot i que estaven subjectes al comanador major d'Uclés, al papa i al bisbe de Barcelona. Aquesta triple dependència originà conflictes constantment. La influència del monestir era gran, sobretot pel fet de pertànyer a les classes dirigents de la ciutat.

El capítol VII, titulat «Temps de reformes», tracta de la vida monàstica a partir del 1493 amb la reforma de tots els ordes impulsada per la corona. Les normes esdevenen més estrictes, les prioros passen a ser triennals, es

restringeixen les sortides, s'implanta amb dificultat la clausura, es resol el problema de la castedat en el cas de matrimoni, transformant-lo en castedat conjugal. El monestir es veu també afectat per les guerres: la invasió francesa del 1697 obligà les monges a deixar el monestir, que fou saquejat i destruït. Hi tornaren l'any següent i amb molts esforços restauraren part del monestir i l'església (1702). Poc després sofrien un nou setge el 1713, durant el qual el monestir fou de nou atacat i objecte de desperfectes abundants.

El darrer capítol, el VIII, tracta de la decadència i dispersió final de la comunitat, cada vegada més reduïda, el segle XIX. El 1808, les tropes franceses ocuparen del monestir i les monges l'hagueren d'abandonar i traslladar-se a casa de parents o en algun pis llogat. D'altres van emigrar, com el cas de dues filles del Baró de Maldà. El monestir fou transformat en hospital i l'església serví de magatzem de pólvora. El 1814, tot i que Ferran VII va restaurar els ordes militars, el monestir continuà fent d'hospital militar, ara de les tropes espanyoles, i així perduraria fins el 1899. L'església fou tanmateix restaurada i s'hi celebrà alguna festivitat (1833). Finalment, el 1868 la Junta Revolucionària decidí l'enderrocament del complex monàstic.

El 1869 es començà a desmuntar l'església, pedra per pedra, i fou traslladada a la parròquia de la Concepció, creada feia poc a l'Eixample barceloní. El 1871 fou beneïda. Hi fou traslladat també el claustre i adaptat al nou emplaçament. S'hi van conservar tres sepultures de monges del segle XIV. El complex monacal de Jonqueres anà desapareixent amb el temps.

El llibre acaba amb dos apèndix importants. La relació de prioeres de Santa Maria de Jonqueres amb indicació dels anys de mandat i el dia i any de la mort. I sis arbres genealògics de les monges i dels seus familiars: Gualbes, Llull, Vilanova, Girona, Calders; Dusai, Romeu, Alzina, Malla, Desvalls; Ferrer, Oliver, Sapila, Junyent, Corbera, Albanell, Clariana, Vilatorta, Montsuar, Argençola; Magarola, Saportella, Vilallonga, Tamarit; Amat, Guimerà, Marimon i Llupià. La bibliografia que clou el llibre remet als estudis que Maria-Mercè Costa ha dedicat a les monges de Jonqueres i que han servit de base a aquest llibre.

Finalment l'autora, present en l'acte, regracià el fet d'haver pogut presentar el seu llibre en els espais de l'antic monestir de Jonqueres, ara parròquia de la Concepció, i el doctor Ramon Corts, historiador i rector de la parròquia, acabà l'acte amb uns mots conclusius que coronaren la sessió acadèmica, la qual comptà amb una nodrida presència de persones interessades en la història monàstica femenina i de la història barcelonina en general.

ACTE ACADEMICOCULTURAL DE PRESENTACIÓ DEL LLIBRE
EN CINC VOLUMS *DIPLOMATARI DE L'ARXIU CAPITULAR*
DE LA CATEDRAL DE BARCELONA. SEGLE XI
(15 de gener de 2007)

Josep HERNANDO

El cor de la Catedral de Barcelona, com a marc incomparable, va acollir, el dia 15 de gener de 2007, un acte cultural en què es va fer la presentació de l'obra *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. L'obra, que s'estructura en cinc volums, té gairebé tres mil pàgines i conté tots els documents de l'Arxiu de la mateixa Catedral pertanyents al segle XI, és a dir, un total de 1.718 documents que omplen tots els decennis del segle onzè, des de l'any 1001 fins al 1100. Són autors de l'obra el canonge arxiver de la Catedral de Barcelona, doctor Josep Baucells i Reig, el doctor Àngel Fàbrega i Grau, arxiver emèrit de la mateixa catedral, i els professors del Departament d'Història Medieval i Paleografia i Diplomàtica de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, el doctor Manuel Riu i Riu, la doctora Carme Batlle i Gallart i el doctor Josep Hernando i Delgado.

Aquest acte acadèmic, organitzat pel Capítol de la Catedral de Barcelona, va ser presidit per l'arquebisbe monsenyor Lluís Martínez Sistach, conjuntament amb el president de la Fundació Noguera, editora del *Diplomatari*, el Sr. Josep Maria Puig i Salellas, el degà president del Capítol, el doctor Joan Guiteras i Vilanova, i els esmentats autors de l'obra.

Durant la presentació de l'obra, Josep Maria Escalona, organista de la Catedral de Barcelona, va interpretar a l'orgue cinc preludis musicals, obra

de Johann Sebastian Bach, entorn a una melodia gregoriana dels volts de l'any 900, transportada tal com figura en l'edició del *Cantoral de Missa Dominical*, Barcelona, 1984, pàg. 211, sobre lletra d'una poesia de sant Ambròs, bisbe de Milà, escrita vers l'any 397, és a dir, de l'himne *Intende qui regis Israel / Veni Redemptor gentium*.

Els assistents a l'acte cultural de presentació del *Diplomatari* van poder gaudir de quatre parlaments, envoltats pels esmentats cinc preludis musicals a l'orgue, obra de Johann Sebastian Bach, a càrrec del doctor Josep Baucells, arxiver de la Catedral i un dels autors de l'obra. El nucli bàsic dels quatre parlaments va consistir a presentar, al públic present i a tot el món cultural, l'esmentada aportació documental, única tant per la quantitat de documents com pel nombre de poblacions pertanyents a l'antiga demarcació diocesana de Barcelona. Com digué el doctor Josep Baucells, hom hi pot trobar les dades, ben fonamentades, que permeten conèixer millor tant la vida de la gent com les normes, civils i eclesiàstiques, que ajudaven a formar el teixit social i a cohesionar-lo. Cosa aquesta especialment important en la centúria en què la societat va crear la seva configuració més essencial i forta amb la desclosa de la seva realitat nacional, dit això amb llenguatge actual. Aquesta magna obra, digué tot seguit el doctor Josep Baucells, continua la tasca, iniciada pel canonge doctor Àngel Fàbrega, arxiver emèrit, ja citat, amb l'edició dels 351 textos corresponents als segles IX i X. En l'edició dels pergamins del segle XI, és a dir, del *Diplomatari*, que constitueix una segona etapa, precisà el doctor Josep Baucells, hom va comptar amb l'ajut econòmic, en un principi, de la Fundació La Caixa, que, en no prosseguir-lo, va ser continuat per la Fundació Noguera de Barcelona. Certament que el nucli central el formen els 1.718 documents, publicats amb tota meticulositat tècnica en el seu redactat original en llatí, i s'afegeix a cada document un breu resum en català del seu contingut. Al mateix temps, però, ofereix dues aportacions que ajuden a entrar en la selva de dades que conté. Per una banda, els cinc autors exposen pistes i fan llum sobre aspectes ben diversos: la tipologia dels documents; les línies mestres del sistema visigòtic, que anava de baixa, i el romà, que anava prenent vol; l'onomàstica de totes les persones actives tan diferent de l'actual i ben sorprenent, les estructures gramaticals que permeten copsar amb més certesa el seu contingut, i les maneres de datar els documents a base de referenciar-se a l'any del regnat del rei franc i la distribució dels dies dels mesos d'acord amb la normativa romana que els divideix en tres sectors. I, per altra banda, l'altra aportació consisteix en un completíssim índex que recull tots els noms de persona i de pobles, de poblets i de partides menudes, citats en els textos editats. Segons exposà l'arxiver de la Catedral, el doctor Josep Baucells, si hom té present alguns

dels punts suggerits fins aquí i si considerem que entren en escena comtes, bisbes, abats i clergues, com també gent de tota categoria social, cultes –algunes– i incultes –la majoria, que no sabien ni firmar–, a més de recollir dades de la vida quotidiana, tant d'assumptes corrents com compra-venedes, permutes, préstecs –per part de jueus sobretot–, reclamacions, festes, testaments, viatges, guerra, rescat de captius, pelegrinatges, etc., hom pot adonar-se del gran valor i summe interès d'aquesta aplega, única per ara i tal vegada per sempre, en l'ambient cultural de Catalunya i d'Europa occidental.

El senyor Josep Maria Puig i Salellas, notari i president de la Fundació Noguera, editora del *Diplomatari*, va subratllar la importància de la documentació editada destacant especialment l'aspecte jurídic que vertebrava els textos, el qual va prendre gran volada amb el pas dels anys d'aquella centúria i va aportar la base normativa de la naixent societat catalana. Així mateix, el Sr. Josep Maria Puig i Salellas, com a president de la Fundació Noguera, va oferir al Capítol de la Catedral de Barcelona la seva col·laboració per a properes edicions de la documentació corresponent als segles successius.

El degà president del Capítol, el doctor Joan Guiteras i Vilanova, va afirmar que era d'una gran importància que aquest tresor documental, en bona part inèdit, es posés a l'abast de tothom en format de llibre. A més, va fer esment, com a exemple de les activitats realitzades pel capítol i la catedral, de la solemne cerimònia de la consagració de la Seu el 18 de novembre de l'any 1058, acte que va congregar les principals autoritats religioses i civils del temps, com a resultat de les intenses obres de construcció de la catedral romànica. Cosa que li suggerí evocar els treballs de restauració que es porten a cap a la mateixa catedral, bé que en l'obra neogòtica. També feu memòria de l'excel·lent resultat de l'aplegada dels documents i la seva custòdia, en nombre tan elevat i durant tants segles, a l'interior de les diverses catedrals gràcies a la sol·licitud desplegada per tants antecessors del capítol catedral.

En perfecta sintonia amb les idees evocades fins aquí, el president de l'acte, l'arquebisbe monsenyor Lluís Martínez Sistach, en el parlament de cloenda, va subratllar-ne diversos aspectes, especialment aquell que presentava la societat de Barcelona com a protagonista de la seva vida que transformava la col·lectivitat en els paràmetres d'una societat emergent. Aquest impuls es generava a la catedral, convertida en cor de la ciutat i del bisbat amb la figura del bisbe i del sepulcre de santa Eulàlia al seu davant. Monsenyor Lluís Martínez Sistach va subratllar que «el patrimoni cultural de l'Església catòlica, en aquest cas un arxiu, prové del poble en general i del poble cristià en particular. I que, amb obres com la que aquí s'ha

presentat, torna al poble i a la societat en general. Sobre els béns que formen el patrimoni arquitectònic, artístic o arxivístic de l'Església –continua dient l'Arquebisbe de Barcelona– tenim una clara voluntat de posar-los a l'abast dels estudiosos i de tota la societat». Es tracta, per tant, d'un cas, brillant, de sinèrgia cultural. Monsenyor Lluís Martínez Sistach va cloure l'acte amb paraules de felicitació per a totes les persones que han fet possible «aquesta extensíssima obra elaborada amb el rigor que demanen el treball i la recerca històrica».

PARAULES DE MONSENYOR LLUÍS MARTÍNEZ SISTACH EN LA PRESENTACIÓ
DEL *DIPLOMATARI DE LA CATEDRAL DE BARCELONA. SEGLE XI*

Em plau cloure aquest acte donant les gràcies a les dues institucions que patrocinen aquest acte: el Capítol de la Catedral de Barcelona i la Fundació Noguera, representades aquí avui pel Dr. Joan Guiteras i Vilanova, dega president del Capítol catedralici, i pel Sr. Josep M. Puig Salellas, president de la Fundació Noguera. El meu agraïment va dirigit d'una manera especial als autors d'aquest «Diplomatari del segle XI», Josep M. Baucells i Reig, Àngel Fabrega i Grau, Manuel Riu i Riu, Josep Hernando i Delgado i Carme Batlle i Gallart.

Presideixo amb satisfacció aquest acte acadèmic perquè es presenta el Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la nostra estimada Catedral, corresponent al segle XI. La documentació que inclouen aquests cinc voluminosos llibres posa en relleu fets molt importants de la història col·lectiva de la Catalunya emergent al segle XI com una societat cristiana. En aquell temps la nostra Catedral era com el cor espiritual de la ciutat amb la figura del Bisbe i el sepulcre de Santa Eulàlia. També cal tenir present la seva incidència en el camp cultural d'aquell segle en formar-se l'escola catedralícia que sera el lloc d'estudi i de transmissió del saber, sense oblidar la dimensió artística sobretot amb la construcció de la catedral romànica consagrada el 18 de novembre de 1058.

Aquesta gran obra que avui presentem representa un esforç; per posar a l'abast dels historiadors i dels cultivadors de les més diverses branques de la història els 1718 documents publicats. No vull entrar pas en el seu contingut, sobre el que ens han il·lustrat els qui el coneixen molt bé, perquè els han transcrit i estudiat. Avui es parla molt de sinèrgies, de l'aprofitament de les energies per a diverses finalitats col·laterals. En aquest sentit, em sembla que aquest treball podrà produir moltes sinèrgies en el camp de la nostra cultura i del coneixement de com vivien i actuaven aquelles persones que formaven el nostre poble mil anys enrere.

En aquest sentit, voldria remarcar que el patrimoni cultural de l'Església catòlica, en aquest cas d'un arxiu, prové del poble en general i del poble cristià en particular. I que, amb obres com la que aquí s'ha presentat, retorna al poble i a la societat en general. Sobre els béns que formen el patrimoni arquitectònic, artístic o arxivístic de l'Església tenim una clara voluntat de posar-los a l'abast dels estudiosos i de tota la societat. Em plau posar en relleu que la diòcesi de Barcelona, i concretament la catedral i el seu arxiu, com l'arxiu diocesà, han estat pioners en aquest esforç; de donar a conèixer i posar a l'abast de la societat el patrimoni cultural de l'Església. Avui, afortunadament, aquest és un pensament generalitzat que es fonamenta en diverses iniciatives com la tasca dels Bisbes de Barcelona realitzada al segle XVIII amb la fundació de la Biblioteca Pública Episcopal i que porta al ressorgiment cultural del segle XIX i a la creació dels Museus Diocesans. I avui l'esmentada Biblioteca es posa a l'abast de tot el món amb el seu mig milió de llibres gràcies al recent acord firmat amb la casa Google.

Per això, és de justícia reconèixer –i ho faig amb molt de gust– l'esforç fet en aquest sentit aquí, a la nostra ciutat i diòcesi de Barcelona, per persones com el Dr. Àngel Fabrega i Grau, el Dr. Josep Baucells i Reig –el seu diligent continuador en l'Arxiu Capitular–, el Dr. Josep M. Martí Bonet i un ampli equip de col·laboradors. En aquesta línia, oferim ara una documentació en bona part inèdita fins ara en format de llibre i que per tant el seu abast serà molt més ampli.

Renovo la meua felicitació a totes les persones que han fet possible aquesta extensíssima obra elaborada amb el rigor que demana el treball i la recerca històrica. I també felicito el jove Josep M. Escalona, organista de la catedral, que ens ha delectat amb la música gregoriana i la incomparable de Bach, que ens porta a la vivència religiosa sempre tan propera de la vivència estètica. Gràcies a tots per la seva presència i la seva atenció.

CRÓNICA DEL CONGRESO INTERNACIONAL *COR IESU, FONDS VITAE*
(Barcelona, 1-3 de junio de 2007)

ENRIQUE MARTÍNEZ

1. DOS CONMEMORACIONES

El 23 de agosto de 1856 el papa Pío IX mandó celebrar en la Iglesia universal la fiesta del Sagrado Corazón de Jesús, atendiendo a la solicitud que los obispos de Francia habían dirigido al Santo Padre ese mismo año.¹ Se trataba, de hecho, de una petición realizada por el mismo Cristo a santa Margarita en junio de 1675: «Yo te pido que el primer viernes después de la octava de Corpus esté dedicado a una fiesta particular para honrar mi divino Corazón».²

1. Cfr. Decreto de la Sagrada Congregación de Ritos, 23 de agosto de 1856, en *Acta Pii IX*, Roma 1856, p. 2.

2. «*Etant une fois devant le Saint Sacrement, un jour de son octave, je reçus de mon Dieu des grâces excessives de son amour, et me sentis touchée du désir de quelque retour et de lui rendre amour pour amour. Et il me dit: "Tu ne peux m'en rendre un plus grand qu'en faisant ce que je t'ai déjà tant de fois demandé". Alors me découvrant son divin Cœur: "Voilà ce Cœur qui a tant aimé les hommes, qu'il n'a rien épargné jusqu'à s'épuiser et se consumer pour leur témoigner son amour; et pour reconnaissance je ne reçois de la plupart que des ingratitude, par leurs irrévérences et leurs sacrilèges, et par les froideurs et mépris qu'ils ont pour moi dans ce sacrement d'amour. Mais ce qui m'est encore plus sensible est que ce sont des cœurs qui me sont consacrés qui en usent ainsi. C'est pourquoi je te demande que le premier vendredi d'après l'octave du Saint Sacrement soit dédié à une fête particulière pour honorer mon divin Cœur en communiant ce jour-là et en lui faisant*

Cien años más tarde, el 15 de mayo de 1956, el papa Pío XII conmemoraba aquel decreto con la encíclica *Haurietis aquas*, en la exponía, «a la luz de las Sagradas Escrituras y de la doctrina de nuestros mayores, los principales elementos en que se apoya esta práctica de piedad», a fin de que los cristianos puedan «apreciar mejor la especial importancia que el culto al Sacratísimo Corazón de Jesús tiene adquirida en la liturgia de la Iglesia y en su vida interna y externa y en su actuación», y así «más fácilmente sacar *agua con gozo de las fuentes del Salvador (Is 12, 3)*».³

Tanto el decreto del ahora beato Pío IX como la encíclica de Pío XII fueron recordados en 2006 por el papa Benedicto XVI en una carta dirigida al prepósito general de la Compañía de Jesús, padre Peter-Hans Kolvenbach, S.I., en la que manifestaba la actualidad de esta devoción: «Al promover el culto al Corazón de Jesús, la Encíclica *Haurietis aquas* exhortaba a los creyentes a abrirse al misterio de Dios y de su amor, dejándose transformar por él. Cincuenta años después, sigue en pie la tarea siempre actual de los cristianos de continuar profundizando en su relación con el Corazón de Jesús para reavivar en sí mismos la fe en el amor salvífico de Dios, acogiéndolo cada vez mejor en su propia vida.»⁴

Las palabras de Benedicto XVI justifican sobradamente la conveniencia de conmemorar debidamente aquellos actos de sus predecesores, mas no sólo para hacer memoria de los mismos, sino «para reavivar en sí mismos la fe en el amor salvífico de Dios». Esto es, precisamente, lo que se pretendió con la organización en Barcelona de un congreso internacional sobre el Sagrado Corazón los días 1 a 3 de junio de 2007.

2. UN CONGRESO INTERNACIONAL SOBRE EL CORAZÓN DE JESÚS, FUENTE DE VIDA

La razón de conmemorar mediante un Congreso el ciento cincuenta aniversario de la extensión de la fiesta del Sagrado Corazón a toda la Igle-

réparation d'honneur par une amende honorable pour réparer les indignités qu'il a reçues pendant le temps qu'il a été exposé sur les autels. Je te promets aussi que mon Cœur se dilatera pour répandre avec abondance les influences de son divin amour sur ceux qui lui rendront cet honneur et qui procureront qu'il lui soit rendu»: *Vie et Œuvres de la bienheureuse Marguerite Marie Alacoque*, Paris, Poussielgue, 1867, t.II, p.355.

3. Pío XII, *Haurietis aquas* n.5, AAS 48 (1956) p. 316.

4. BENEDICTO XVI, *Carta al Prepósito General de la Compañía de Jesús con motivo del 50º aniversario de la encíclica Haurietis aquas*, AAS 98 (2006) p. 458.

sia y el cincuentenario de *Haurietis aquas* se halla precisamente en esta encíclica. En efecto, Pío XII exhortaba «a una más atenta consideración de los principios sacados de la Biblia y de la doctrina de los Santos Padres y teólogos, en que, como sólido fundamento, se apoya el culto del Sacratísimo Corazón de Jesús»,⁵ principios que él mismo exponía en su carta.

Diversas instituciones atendieron esta exhortación del Papa y convocaron congresos, ya nacionales, ya internacionales, dedicados a profundizar en la teología del Corazón de Jesús: en 1955 en Tilburg (Holanda),⁶ en 1961 en Barcelona,⁷ en 1978 en Roma y Estrasburgo,⁸ en 1981 en Toulouse,⁹ en 1995 en Paray-le-Monial,¹⁰ y en 2006 en Roma. Siguiendo esta fecunda tradición diversas instituciones de la Ciudad condal se determinaron a convocar un nuevo congreso internacional en Barcelona. Estas instituciones fueron el Apostolado de la Oración,¹¹ el Instituto de

5. Pío XII, *Haurietis aquas* n.5, AAS 48 (1956) p. 315.

6. J. NOUWENS (dir.), *L'Actualité d'un culte. Rapports du Congrès sur le Sacré-Cœur, Tilburg (Hollande), 3-5 juin 1955*, Issoudun, Missionnaires du Sacré-Cœur, 1957.

7. *Primer Congreso Internacional sobre el culto al Sagrado Corazón de Jesús. Sesiones de estudio. Basilica del Sagrado Corazón de Jesús. Templo nacional expiatorio. Barcelona – Tibidabo, 21-29 octubre 1961*, Barcelona, Templo del Tibidabo, 1964.

8. ROGER VEKEMANS (ed.), *Cor Christi: historia, teología, espiritualidad y pastoral. Actas del Simposio celebrado del 19 al 22 de junio de 1978 en Roma y del 26 al 28 de junio en Estrasburgo*, Bogotá, Instituto Internacional del Corazón de Jesús, Delegación Latinoamericana, 1980.

9. *Le Cœur de Jésus, cœur du monde. Actes du Congrès International, Toulouse, 24-28 juillet 1981*, Paris, 1982 ; *Confirmación y desarrollo del culto al Corazón de Cristo: de la encíclica «Haurietis aquas» a la encíclica «Dives in misericordia». Hacia la civilización del amor. Actas del Congreso Internacional de Toulouse, celebrado del 24 al 28 de julio de 1981*, Madrid, Instituto Internacional del Corazón de Jesús, Delegación Española, 1982.

10. *Le Cœur du Christ pour un monde nouveau. Actes du Congrès de Paray-le-Monial 13 au 15 octobre 1995*, Paris, Ed. de l'Emmanuel, 1998.

11. El Apostolado de la Oración lo fundó el 3 de Diciembre de 1844 en el filosofado de los jesuitas de Vals, cerca de Puy, el padre François-Xavier Gautrelet, S.I., con la finalidad de extender el Reino de Cristo a través de la difusión de la devoción y culto al Corazón de Jesús. El Director general del Apostolado de la Oración es el Prepósito general de la Compañía de Jesús, quien nombra un Director general delegado; durante el Congreso el Prepósito general era el padre Hans-Peter Kolvenbach, S.I., el director general delegado el padre Claudio Barriga, S.I. y el director diocesano en Barcelona el padre Pedro Suñer, S.I. La sede central del Apostolado de la Oración se encuentra en la Casa generalicia de la Compañía de Jesús en Roma.

Teología Espiritual,¹² la Fundación Balmesiana¹³ y la asociación Schola Cordis Iesu.¹⁴

El culto al Corazón de Jesús se halla muy arraigado en esta ciudad. Diversos lugares iban a acoger actos del Congreso: la novena preparatoria en el Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón, la jornada inaugural en el Seminario Conciliar, la segunda jornada en la Fundación Balmesiana, la vigilia de jóvenes en el Monasterio de la Visitación y la solemne clausura en la Basílica del Sagrado Corazón del Tibidabo.

No habiéndose podido celebrar el congreso en la fecha exacta de la conmemoración, se decidió aguardar al mes de junio de 2007. La fecha de inauguración quedaba así fijada para el día 1 de junio, primer viernes del mes del Sagrado Corazón. La clausura tendría lugar el domingo 3, solemnidad de la Santísima Trinidad. Una celebración muy adecuada, pues –como afirma Pío XII– «la caridad de la Trinidad Augusta es principio de la humana redención, en cuanto rebosando copiosamente en la voluntad humana de Jesucristo y en su adorable Corazón, le indujo, movido de la misma caridad, a derramar su sangre para redimirnos de la servidumbre del pecado».¹⁵ Quien mire el retablo del altar mayor de la capilla de la Fundación Balmesiana podrá contemplar una representación de este misterio: el Corazón traspasado del Redentor con la caridad de la Trinidad como principio.¹⁶

12. El Instituto de Teología Espiritual fue erigido por el arzobispo de Barcelona, cardenal Ricard Mª Carles, el año 1990, quedando asociado a la Pontificia Facultas Theologica Teresianum de Roma, y tiene su sede en el Seminario Conciliar de Barcelona. El director del Instituto de Teología Espiritual durante el Congreso –y quien propuso por primera vez la celebración de una jornada académica sobre el Corazón de Jesús que culminó en el Congreso internacional– fue el doctor Pere Montagut.

13. La Fundación Balmesiana es una institución de ciencia religiosa fundada en 1923 por el padre Ignacio Casanovas, S.I., que obtuvo la aprobación del Obispado de Barcelona el 26 de octubre de 1939 y tiene su sede en Barcelona. Distinguida por su perseverancia en el culto al Corazón de Jesús, su director durante el Congreso, el padre Pedro Suñer, S.I., acogió con entusiasmo y generosidad la organización del mismo.

14. Schola Cordis Iesu es una obra apostólica de laicos al servicio del Reinado del Corazón de Jesús que iniciara en los años 1928-29 el padre Ramón Orlandis, S.I., siendo erigida canónicamente como sección del Apostolado de la Oración. Tiene su sede en la Balmesiana, en Barcelona; su presidente durante el Congreso fue el doctor Antoni Prevosti, y su consiliario el padre Pedro Suñer, S.I.

15. Pío XII, *Haurietis aquas* n.5, AAS 48 (1956) p. 338.

16. La capilla de Balmesiana es una obra maestra del arquitecto Rubió i Bellver, que trabajó siguiendo las indicaciones del padre Ignacio Casanovas, S.I. El retablo presenta la escena de la crucifixión con la valiosa escultura de Cristo mostrando su

Faltaba escoger un tema. Partiendo de la cita de Isaías que dio nombre a la encíclica, «*haurietis aquas in gaudio de fontibus salutis*» (Is 12, 3), aparecía con fuerza teológica la expresión *Cor Iesu, Fons Vitae*, tomada de las letanías del Sagrado Corazón y presente en los mosaicos del pavimento de dos de las sedes escogidas (Tibidabo y Balmesiana), en los que se representa la clásica imagen de los ciervos bebiendo de la fuente de vida. Las hondas raíces bíblicas –salmos, profetas, diálogo de Cristo con la samaritana...– y teológicas –«la carne de Cristo es vivificante» (Concilio de Éfeso)¹⁷ de la expresión *Cor Iesu, Fons Vitae* posibilitaban asimismo que las ponencias del Congreso tuvieran la profundidad deseada. Finalmente, el tema permitía dar respuesta a la actual «cultura de muerte»: «también en nuestro tiempo –ha exhortado Benedicto XVI– es necesario decir un no a la cultura de la muerte, ampliamente dominante ... [mediante un] sí a Cristo, el sí al vencedor de la muerte y el sí a la vida en el tiempo y en la eternidad»;¹⁸ la propuesta del Congreso era, por consiguiente, que frente a la cultura de muerte se encuentra el Corazón de Jesús, fuente de vida.

3. PREPARACIÓN DEL CONGRESO

Determinada la finalidad del Congreso las entidades organizadoras presentaron el proyecto al arzobispo metropolitano de Barcelona, monseñor Lluís Martínez Sistach, en el mes de junio de 2006; éste bendijo la iniciativa y aceptó de muy buen grado acoger el Congreso en la archidiócesis. Amparados por el pastor de la Iglesia de Barcelona, se comunicó la convocatoria del Congreso al prepósito general de la Compañía de Jesús, padre Hans-Peter Kolvenbach, S.I., al presidente de la Conferencia Episcopal Española, monseñor Ricardo Blázquez, y al nuncio apostólico en España, monseñor Manuel Monteiro de Castro, a quien se le pidió que informara al Santo Padre de la celebración del Congreso. Todos ellos felicitaron a los organizadores por la iniciativa, asumiendo formar parte del Comité de Honor.

La secretaría del Congreso se estableció en Balmesiana; la coordina-

Corazón, obra de Josep Llimona, y las figuras de la Virgen María contemplando a su Hijo y de San Juan mostrando a aquél que traspasaron, debidas a Camps i Arnau, todo ello cobijado en una representación de la Santísima Trinidad.

17. CONCILIO DE ÉFESO, canon XI; DS 123.

18. BENEDICTO XVI, *Homilía en la fiesta del Bautismo del Señor*, domingo 8 de enero de 2006, AAS 98 (2006) p.112.

ción quedaría a cargo del doctor Enrique Martínez, director del Instituto Santo Tomás de Balmesiana, correspondiendo la administración a la señora Inmaculada Martínez Vives. Rápidamente se habilitó en la página web de Balmesiana un espacio para el Congreso (www.balmesiana.org/coriesu); éste no sólo mantendría actualizada la información sobre el mismo, sino que permitiría inscribirse así como enviar periódicamente por correo electrónico comunicados a todos los suscriptores del noticiero.

Se recibieron muy pronto diversos donativos que permitieron comenzar las tareas de organización con presteza. Además, dos entidades se ofrecieron como patrocinadoras: la Universitat Abat Oliba CEU,¹⁹ que cubrió todos los costes por los viajes de los ponentes, y la Fundación Ramón Orlandis,²⁰ que asumió la impresión de todos los documentos que se distribuyeron durante los días del Congreso. Gracias a todas estas generosas contribuciones se pudo no sólo preparar adecuadamente el evento, sino incluso afrontar a su término la publicación de las actas.

Se pretendía que el Congreso combinara el rigor y la profundidad teológica de las ponencias con el tono más distendido de las mesas redondas, y se intentaba por otro lado que las exposiciones académicas se alternaran con actos de culto y de piedad; asimismo, se procuraba que la representación de los ponentes tuviera un carácter internacional. Todo ello suponía no pocos obstáculos, y las reuniones para la elaboración del programa y los contactos con los posibles ponentes se sucedían; poco a poco se iba definiendo el programa definitivo, que quedaba prácticamente cerrado en Semana Santa. Los cambios de última hora se debieron a imponderables –como la indisposición del cardenal Albert Vanhoye, S.I., o del padre Edouard Glotin, S.I.

El 10 de octubre se hizo el primer anuncio oficial del Congreso en el acto de inauguración de curso del Instituto de Teología espiritual en el Seminario Conciliar, presidiendo el arzobispo metropolitano de Barcelona; el anuncio se repitió una semana más tarde, el 17 de octubre, en la

19. La Universitat Abat Oliba CEU es una universidad privada reconocida por el Parlamento de Cataluña en julio del año 2003 y promovida por la Fundación Universitaria San Pablo-CEU, obra de la Asociación Católica de Propagandistas. Tiene su sede en Barcelona; su rector magnífico durante el Congreso fue el doctor José Mª Alsina, quien apoyó decididamente la celebración del Congreso desde el primer momento.

20. La Fundación Ramón Orlandis –que lleva el nombre del fundador de Schola Cordis Iesu y se ordena a promover sus mismos fines– fue erigida en el año 1988 y tiene su sede en Barcelona. Su presidente durante el Congreso fue el doctor José Mª Petit Sullá, fallecido el 9 de junio de 2007, a los pocos días de finalizado el Congreso *Cor Iesu, Fons Vitae*.

Fundación Balmesiana, presidiendo el obispo de Urgell, monseñor Joan-Enric Vives, y con una conferencia del Dr. Joan Antoni Mateo titulada «Fuente de agua viva: actualidad de *Haurietis aquas* cincuenta años después». Poco después se hacía una primera campaña de difusión con folletos que incluían la imagen de Cristo crucificado mostrando su Corazón traspasado, del retablo del altar mayor de la capilla de Balmesiana, obra de Josep Llimona.

Comenzaron las adhesiones al Congreso: congregaciones, monasterios, parroquias, movimientos e instituciones diversas, escribían para manifestar su apoyo y comprometerse a encomendarlo al Sagrado Corazón. En algunos lugares se celebrarían horas santas con esta intención, destacando las de los primeros viernes de mes en la capilla de Balmesiana, en las que se meditó a partir de textos de *Haurietis aquas*; intervinieron sucesivamente el padre Pedro Suñer, S.I., el padre Ignacio Manresa, hnscc, mosén David Amado, el padre Jordi Mª Gil i Costa, O. Carm., y mosén Salvador Cristau, vicario general y rector del Seminario de la diócesis de Terrassa.

Es ya una tradición que el domingo posterior a la solemnidad del Sagrado Corazón se celebre en la Basílica del Tibidabo el encuentro anual del Apostolado de la Oración, y que al término de la Santa Misa se realice una consagración de las familias al Corazón de Jesús. Se consideró entonces lo más oportuno que tanto el encuentro del Apostolado de la Oración como la consagración de las familias se realizaran en esta ocasión el mismo domingo de clausura del Congreso; y como texto de la consagración se pensó utilizar el enviado a los organizadores por monseñor Joan-Enric Vives. Estando el Congreso dedicado al Corazón de Jesús como fuente de vida, y dada la importancia nuclear que tanto para la sociedad como para la Iglesia tiene la familia, santuario de vida, se valoró la conveniencia de solicitar a la Santa Sede que la consagración de este año se hiciera extensiva a todas las familias del mundo. Se presentó la petición y el texto de la consagración al presidente del Pontificio Consejo para la Familia, cardenal Alfonso López Trujillo, quien acogió muy favorablemente la propuesta, comprometiéndose a presidir el acto y a dictar una ponencia en la jornada de clausura titulada «Corazón de Jesús, fuente de vida para la familia». Finalmente el cardenal no podría asistir por tener que estar presente en la V Conferencia General del Episcopado Latinoamericano y del Caribe en Aparecida (Brasil), mas delegó personalmente en el cardenal Salvatore de Giorgi, arzobispo emérito de Palermo y miembro del Comité de Presidencia del Pontificio Consejo para la Familia.

Se preparó una postal con el texto de la consagración y una imagen del Corazón de Jesús del Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Cora-

zón de Barcelona gracias a la colaboración de su rector, el padre Juan Alomá, msc. Esta misma imagen se utilizaría para la realización de un imponente cuadro que quedaría expuesto de forma permanente en la Basílica del Tibidabo. El Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón acogería además la novena preparatoria del Congreso en los últimos nueve días del mes de mayo, predicando el mismo padre Alomá. Otros actos preparatorios en el mes de mayo fueron las conferencias en la Balmesiana del Dr. Luis Díez-Merino, C.P., sobre «Revelación bíblica y el Corazón de Jesús», y de Fra Valentí Serra de Manresa, ofm Cap., sobre «El Sagrat Cor a Catalunya: orígens i propagació». De todos estos actos, y del programa del Congreso, comenzaban a hacerse eco medios de comunicación eclesiales, como el *Full dominical*, *Catalunya Cristiana*, *Alfa y Omega*, Radio Estel y otras cadenas, así como las agencias de prensa católicas, principalmente ZENIT y VERITAS.

A medida pasaban los meses el interés por el Congreso iba en aumento. Las inscripciones y las adhesiones crecían, superándose en los días inmediatos al Congreso las trescientas cincuenta inscripciones y el centenar de adhesiones, recogidas entre obispos, congregaciones religiosas, santuarios, monasterios, asociaciones apostólicas, instituciones académicas, seminarios, asociaciones culturales, revistas y medios de comunicación. La dedicación de la secretaría era cada vez mayor, y se organizaron diversos equipos de colaboradores para tareas específicas: la contabilidad la administraba la señora Áurea Martín; los constantes envíos postales los preparaba la señora Dolores García; el servicio de prensa lo gestionaba el señor Francisco Jiménez; de las traducciones de ponencias en otros idiomas se encargaba el doctor José Manuel García de la Mora; la organización de los aspectos litúrgicos quedaba al cuidado del señor Joan Prats, seminarista de la diócesis de Vic; la dirección musical correspondía al señor Ignasi Miranda; las cuestiones técnicas referidas a megafonía y grabación eran revisadas por el señor Josep Mª Salmons; el señor Alfred Subirana imprimía todos los documentos que iban a distribuirse durante el Congreso, preparados algunos de ellos por el señor José Luis Vives; el señor Eduard Subirà supervisaba los aspectos protocolarios; la señora Mercedes Pérez se encargaba de la gestión de los autocares, y alumnos de la Universitat Abat Oliba CEU y jóvenes de la Unión Seglar, coordinados por la señora Leticia Canals, se ocupaban de la intendencia de las tres sedes y del transporte de los ponentes.

En los inmediatos días previos al Congreso comenzaron a llegar a la Ciudad condal los ponentes y participantes venidos de fuera. Todos ellos fueron alojados en residencias religiosas.

4. LA INAUGURACIÓN

La primera jornada iba a tener lugar en el Seminario Conciliar. La lista de participantes llegó hasta la cifra definitiva de 370. A las 11.00 horas tuvo lugar una rueda de prensa en el mismo Seminario, en la que participaron el padre Suñer, el doctor Montagut y el doctor Martínez.

A las 16 horas, el arzobispo metropolitano de Barcelona, monseñor Lluís Martínez Sistach, tomaba la palabra para dar comienzo al Congreso. Tras saludar a los asistentes, recordaba la especial sensibilidad que hacia el culto al Sagrado Corazón de Jesús ha habido siempre en Barcelona; explicaba a continuación cómo «en los siglos en que el rigorismo jansenista escondía el mensaje evangélico del amor gratuito de Dios, la imagen del Sagrado Corazón siempre ha mantenido viva en el pueblo cristiano la confianza en la misericordia infinita del Señor»; mas no se trata de una devoción exclusiva de aquella época, pues «hoy también –afirmaba el arzobispo– es muy necesaria la teología y la espiritualidad que se encuentra en el Corazón de Jesús traspasado en la cruz, la expresión manifiesta del amor misericordioso del Señor, que ha dado su vida para la salvación de la humanidad», especialmente «en nuestra sociedad actual, en donde cunde la soledad, la desconfianza y la falta de sentido de la vida».²¹

Le siguió el saludo del padre Pedro Suñer, S.I., quien habló en representación del Apostolado de la Oración como director diocesano, de la Fundación Balmesiana como director general, y de Schola Cordis Iesu como consiliario. Recalcó que la intención última del Congreso era expresar «con distintas pero unánimes voces que Dios es infinitamente amable y que queremos que sea infinitamente amado»; y que ello es posible en el Corazón de Jesús, pues, como enseñó Pío XI, «en esta forma de devoción se contiene la suma de toda la religión».²² Finalmente agradeció en particular a los venidos de lejos el esfuerzo por acudir a esta celebración.

El tercer saludo estuvo a cargo del doctor Pere Montagut, director del Instituto de Teología Espiritual. Sus palabras se refirieron principalmente a la Iglesia, que «tiene un Corazón que no deja de palpar en ella»; exhortó a amar la Iglesia «con el mismo amor que fluye de la fuente sacramental de su Costado traspasado»; y es que «sin el Corazón de Cristo todo es funcional, la Verdad de la Fe que profesamos no respira, la celebración de

21. Todos los textos del Congreso mencionados en esta crónica están pendientes de publicación en las Actas; son citados según el documento enviado por los autores a la secretaría del Congreso, pero sin haber sido revisado por los mismos en orden a su edición, por lo que pudiera haber en las Actas alguna modificación final.

22. Pío XI, *Miserentissimus Redemptor* n.3, AAS 20 (1928) p.167.

sus misterios no es fecunda, los sentimientos humanos se desfiguran y las relaciones humanas se pervierten». Concluyó con una invocación al mismo Corazón de Jesús: «¡Ábrenos tus secretos para recrearnos en tu mismo Amor!». Y tras esta intervención el arzobispo de Barcelona encomendó al Corazón de Jesús el Congreso con una oración, y lo declaró inaugurado.

5. PRIMERA JORNADA

A continuación monseñor Josep Mª Turull presentó al primer ponente, monseñor Brunero Gherardini,²³ quien pronunció en italiano una conferencia titulada *Il Beato Pio IX e la devozione al S. Cuore di Gesù*. Los asistentes disponían del texto en español, pero la expresividad oratoria del ponente movía a atenderlo directamente. La intención principal de la intervención consistía en demostrar lo mucho que la devoción al Sagrado Corazón de Jesús debe al beato Pío IX, quien hizo de ella no sólo una expresión de su piedad personal, sino también uno de los más notorios exponentes de su ministerio pontificio. Argumentó en favor de esto último identificando una serie de actos y enseñanzas oficiales del beato Pío IX, entre los que destacó la extensión de la festividad litúrgica del Sagrado Corazón a la Iglesia universal y el que propiciara que se le consagraran numerosas diócesis, familias religiosas y hasta algunos países, lo que predispuso a la consagración de la género humano que realizaría en 1899 su sucesor León XIII. Y tras describir algunos aspectos de la devoción personal de Pío IX al Sagrado Corazón, manifestada desde los inicios de su ministerio sacerdotal, concluyó monseñor Gherardini mostrando de qué modo entendía Pío IX la devoción al Corazón de Jesús, esto es, como una «connotación especial del culto a Cristo Redentor, bajo la enseña de la adoración, la reparación y la participación en su Getsemaní y en su Calvario».

Se procedió entonces al cambio de mesa, presidida en todo momento por una bellísima imagen del Sagrado Corazón procedente de la capilla de la Obra de Ejercicios de Barcelona. Dio comienzo seguidamente la mesa redonda «A los cincuenta años de *Haurietis aquas*»; se pretendía con ello iniciar el Congreso con una exposición de los dos objetos de conmemoración: si del primero habló monseñor Gherardini, del segundo se trataría en esta mesa redonda. Presidía y moderaba el obispo de Urgell, monseñor

23. Monseñor Brunero Gherardini, pbro., ha sido profesor ordinario y decano de la Facultad de Teología de la Pontificia Universidad Lateranense. Canónigo de la Basílica de San Pedro del Vaticano, es consultor de la Congregación de las Causas de los Santos y postulador de la causa de canonización del beato Pío IX.

Joan-Enric Vives i Sicilia, quien presentó la mesa aludiendo a su experiencia personal con respecto a la devoción al Corazón de Jesús. La primera intervención correspondió al doctor Luis Díez-Merino, C.P.,²⁴ quien refirió los versículos bíblicos que tanto los Santos Padres como el Magisterio de la Iglesia –en particular la encíclica *Haurietis aquas*– han relacionado con el Corazón de Jesús, justificando así un fundamento escriturístico que va más allá de las revelaciones privadas; y se fijó sobre todo en las enseñanzas de Jn 7, 37-39, que revela las entrañas de Cristo como un manantial perenne y abundante de gracia, del que manan «ríos de agua viva». Le siguió el doctor Jaume González Padrós,²⁵ quien, partiendo de la relación entre la *lex orandi* y la *lex credendi*, trató de mostrar qué profesa la Iglesia sobre el Sagrado Corazón a partir de los textos litúrgicos, haciendo de este modo una aproximación a la eucología de la solemnidad del Sagrado Corazón de Jesús. Finalmente, el doctor Joan Antoni Mateo²⁶ supo mostrar la concordia y unanimidad con que el Magisterio Pontificio de los tiempos modernos ha presentado la devoción al Sagrado Corazón de Jesús como una «devoción mayor» o constitutiva de la fe cristiana; y esto por cuanto, hundiendo sus fundamentos en el misterio de la Encarnación y la Redención, manifiesta el amor concreto, entrañable, misericordioso y tangible de Dios.

A las 19.00 horas dio comienzo una nueva sesión plenaria, en la que debía participar el cardenal Albert Vanhoye, S.I.²⁷ Por una indisposición

24. El profesor Luis Díez-Merino, de la Congregación de la Pasión, es miembro ordinario de la Pontificia Academia Mariana. Doctor en Teología Bíblica por el Pontificio Instituto Bíblico en Roma y en Filología Semítica por la Universidad de Barcelona, es catedrático de lenguas semíticas en esta misma universidad.

25. El profesor Jaume González Padrós, pbro., es doctor en Teología por el Pontificio Ateneo San Anselmo de Roma y enseña en la Facultad de Teología de Cataluña y en el Instituto Superior de Liturgia de Barcelona.

26. El profesor Joan Antoni Mateo, pbro., es doctor en Teología por la Pontificia Universidad Gregoriana. Delegado diocesano del Obispado de Urgel para la pastoral de la familia y de la vida, es profesor del Instituto de Teología Espiritual de Barcelona y del Instituto Santo Tomás de la Fundación Balmesiana; pertenece asimismo a la Sociedad Española de Mariología.

27. El cardenal Albert Vanhoye, de la Compañía de Jesús, es doctor en Sagrada Escritura por el Pontificio Instituto Bíblico de Roma, del que ha sido rector y profesor de exégesis del Nuevo Testamento y rector; asimismo ha sido secretario de la Pontificia Comisión Bíblica. Especialista en las cartas de San Pablo y autor de numerosas obras científicas, dirige la colección «Analecta Biblica». Es miembro, entre otras asociaciones, del *Studiorum Novi Testamenti Societas*, de la *Association Catholique Française pour l'Étude de la Bible* y del *Colloquium Biblicum Lovaniense*.

sufrida aquella misma semana, y dada su avanzada edad, el eminente jesuita no pudo asistir finalmente al Congreso; no obstante, el doctor Pere Montagut leyó íntegramente una traducción al español de la ponencia, titulada en el original *Le Cœur sacerdotal du Christ*; previamente, la presentación del ponente corrió a cargo del que fuera su alumno, el doctor Armand Puig, decano de la Facultad de Teología de Cataluña. En su ponencia, el cardenal Vanhoye se centró en la *Carta a los Hebreos*, pues ésta nos ayuda a comprender cómo las dos cualidades del Corazón de Jesús, «manso y humilde» (Mt 11, 28), corresponden a las dos dimensiones de la mediación sacerdotal manifestadas en Hb 5, 1-10, la docilidad sacerdotal para con Dios y su sacerdotal misericordia para con los hombres; el mérito de la *Carta a los Hebreos*, enseñaba Vanhoye, está en haber realizado una inesperada síntesis de la misericordia con el sacrificio, de la misericordia con el sacerdocio. La consumación de esta síntesis se hizo efectiva en la Pasión, que el insigne biblista considera una auténtica consagración sacerdotal; por ella, la nueva alianza prometida por Dios, que debía establecerse en el corazón (cfr. Jr 31, 33; Ez 36, 26), se estableció efectivamente en el Corazón de Cristo.

Concluida la sesión académica se celebró una solemne Eucaristía en la capilla del Seminario, presidida por el arzobispo metropolitano de Barcelona y con numerosos sacerdotes concelebrantes. La Misa fue votiva del Sagrado Corazón de Jesús, y en su homilía el doctor Martínez Sistach, tras recordar los aspectos esenciales del culto al Corazón de Jesús según la encíclica *Haurietis aquas* y el reciente magisterio del papa Benedicto XVI, insistió en que dicha devoción «es, también, reparación por nuestros pecados y por los pecados de los hombres y mujeres de la humanidad; como Santa Teresa del Niño Jesús, sufrimos porque el Amor no es amado».

Durante la celebración eucarística la coral «L'espigó», dirigida por el Sr. Ignasi Miranda, interpretó diversos cantos; y al término de la misma ofreció un concierto de música religiosa. La última pieza fue el himno del Congreso titulado en catalán *Des del Cor*, compuesto por el mismo Ignasi Miranda, y que fue muy bien recibido por los asistentes.

6. SEGUNDA JORNADA

La Balmesiana fue la sede del Congreso durante la segunda jornada. Comenzó ésta con la celebración de la Santa Misa en la devota capilla de la Balmesiana, dedicada precisamente al Sagrado Corazón de Jesús. Siendo primer sábado de mes se decidió celebrar la Misa votiva del Inmaculado Corazón de María. Presidió la Eucaristía el Provincial de la Compañía

de Jesús, padre Pere Borrás, S.I., y predicó el padre Ernesto Postigo, S.I.²⁸ El motivo de la homilía fue la devoción al Corazón de Jesús en el venerable Bernardo Hoyos, S.I. Mostró el padre Postigo cómo fue esta devoción la que llevó al joven jesuita español a ascender con rapidez hasta las más altas cimas de la mística, alcanzando el desposorio místico con Jesucristo con sólo 22 años; poco después se dedicaba apasionadamente a propagar esta devoción, trabajando sobre todo por obtener para España la fiesta y oficio del Corazón de Jesús, hasta que le sobrevino la muerte a la edad de 24 años. Y terminó el padre Postigo exhortando a los presentes «a recoger la antorcha de Bernardo para seguir iluminando a los hombres de hoy». Concluida la Santa Misa se procedió a la exposición solemne del Santísimo Sacramento, que pudo recibir la adoración de los congresistas ininterrumpidamente durante toda la jornada; además, se colocaron cerca de la custodia las reliquias de santa Margarita Mª de Alacoque, traídas para la ocasión desde los Santuarios de Paray-le-Monial por su rector, el padre Edouard Marot.

De la capilla se pasó al salón de actos de Balmesiana, en donde iba a tener lugar la primera ponencia de la jornada. Versó ésta sobre *El Corazón del Verbo Encarnado*, y estuvo a cargo del doctor Ignacio Andereggen,²⁹ presentado por su discípulo el doctor Martín F. Echavarría, vicedecano de Psicología de la Universitat Abat Oliba CEU. Siguiendo al *Doctor Communis Ecclesiae*, santo Tomás de Aquino, hizo el ponente una profunda exposición teológica del misterio del Corazón de Cristo, el cual «manifiesta la síntesis de los dogmas revelados del Cristianismo de una manera contemplativa y práctica». Derivando la teología cristológica de la teología trinitaria, explicó el doctor Andereggen cómo el Corazón del Verbo Encarnado, revelación del Corazón de Dios, es el mismo Espíritu Santo, que expresa y realiza operativamente su unión personal con el Padre en la humanidad de Cristo; de este modo, la creación divina alcanza su ápice en el Corazón humano de Cristo, habitado y movido por el Espíritu Santo, desde donde se renuevan todos los corazones; por eso la ley nueva o del corazón, cuyo centro es la gracia del Espíritu Santo, implica un conoci-

28. El padre Ernesto Postigo, S.I., licenciado en Filosofía y Teología por la Pontificia Universidad de Comillas, es el vicepostulador de la causa de beatificación del venerable Bernardo Hoyos, S.I.

29. El profesor Ignacio Andereggen, pbro., doctor en Filosofía y Teología por la Pontificia Universidad Gregoriana, es profesor de ambas disciplinas en dicha universidad romana así como en la Pontificia Universidad Católica Argentina de Buenos Aires; exinvestigador del CONICET, es miembro correspondiente de la Pontificia Academia de Santo Tomás y autor de numerosas obras de Teología.

miento por connaturalidad que surge de la experiencia de la dulzura del amor divino.

A las 11.30 comenzaba en el salón de actos una nueva mesa redonda, en esta ocasión en torno al tema «El Corazón de Jesús, fuente de misericordia». La presidió el doctor José Mª Alsina, rector de la Universitat Abat Oliba CEU, quien hizo justa mención de dos miembros de Schola Cordis Iesu que no pudieron asistir al Congreso, pero que con su perseverante acción apostólica lo hicieron posible: los profesores Francisco Canals y José Mª Petit.³⁰ Intervino en primer lugar el padre Edouard Marot,³¹ quien abordó el tema desde la perspectiva de Santa Margarita Mª de Alacoque. ¿Por qué –se preguntó– ha tenido una acogida tan amplia la reciente visita de las reliquias de Santa Margarita M^a en tierras de África, Europa y América, si el Señor aceptó su petición de permanecer desconocida y escondida? Porque en todos esos multitudinarios recibimientos Margarita M^a sigue escondida en el Corazón de Jesús, que es quien recibe la adoración de los fieles, principalmente en la Eucaristía; se satisface así el deseo que manifestó a la santa de Paray-le-Monial: «Tengo sed de ser amado por los hombres en el Santo Sacramento». Por su parte, la hermana Monique-Marie de la Sainte Face³² se refirió a Santa Teresa del Niño Jesús. Concluyó la hermana Monique-Marie recordando la misión de Santa Teresita: enseñar a las almas que han de formar el ejército de los santos de los últimos tiempos a entregarse plenamente a la Misericordia de Dios. Y de ésta, ahora en santa Faustina Kowalska, habló finalmente don Artur Migas³³; la santa polaca canonizada por Juan Pablo II dejó patente en su *Diario* el carácter insoluble de los cultos al Corazón de Jesús y a la Divina Misericordia.

30. El profesor Francisco Canals, doctor en Teología, Filosofía y Derecho, miembro emérito de la Pontificia Academia de Santo Tomás y catedrático de Metafísica de la Universidad de Barcelona, no pudo participar en el Congreso por razones de edad y de salud; su discípulo, el profesor José Mª Petit, doctor en Filosofía y catedrático de Filosofía de la Naturaleza de la Universidad de Barcelona, fallecería pocos días después, con el consuelo de haber recibido las buenas nuevas acerca del Congreso.

31. El padre Edouard Marot, pbro., miembro de la Comunidad del Emmanuel, es rector de los Santuarios y Superior de capellanes de Paray-le-Monial (diócesis de Autun, Francia).

32. La hermana Monique-Marie de la Sainte Face es miembro de la Comunidad de la Bienaventuranzas en Lisieux; conferenciante habitual y autora de diversos escritos sobre la historia y espiritualidad de Santa Teresa del Niño Jesús, ha colaborado en la organización del centenario de la muerte de Teresa en 1997 y de la peregrinación de sus reliquias por todo el mundo.

33. Don Artur Migas, pbro., es licenciado en Teología por la Universidad Católica de Lublin (Polonia); conferenciante habitual sobre la espiritualidad de la Divina Misericordia, está adscrito a la parroquia de la Purísima Concepción de Barcelona.

Fue una mesa redonda distendida, cordial, muy bien seguida y acogida por los numerosos asistentes al salón de actos de Balmesiana. El ponente de la siguiente ponencia, *Le Cœur de Jésus et la vie sacramentelle*, el padre Edouard Glotin, S.I.,³⁴ acababa de comunicar su imposibilidad de asistir al Congreso. La tesis central consistía en mostrar que el Corazón de Jesús es el *protosacramento* del que mana como de su fuente la vida sacramental.

A las 16.00 horas, con renovadas fuerzas, se abrían las mesas para la presentación de comunicaciones. Aunque tres eran las previstas, hubo que desdoblar la teológica, quedando como sigue: en el salón de actos el doctor Joan Antoni Mateo moderó una primera sección teológica, en la que fueron presentadas nueve comunicaciones; en la contigua sala de conferencias se congregó una segunda sección teológica, en la que el doctor Ignacio Andereggen dio la palabra a diez comunicantes; en la capilla de la Obra de Ejercicios Parroquiales –lugar de la primitiva Biblioteca Balmes–, el doctor Ramon Corts moderó la sección histórica,³⁵ siendo quince el número de comunicaciones presentadas; y en una pequeña y abarrotada aula del segundo piso tuvo lugar la sección de espiritualidad, con diez comunicaciones, presidiendo Fra Valentí Serra de Manresa, ofm Cap.³⁶

A las 17.30 horas concluían las mesas de comunicaciones reuniéndose de nuevo los congresistas en el amplio salón de actos para asistir a la siguiente sesión plenaria, consistente en una ponencia del doctor José Antonio Sayés sobre *Pecado y satisfacción en la Teología del Corazón de Jesús*.³⁷ Tras ser presentado por el doctor Joan Antoni Mateo, el ponente

34. El padre Eduard Glotin, de la Compañía de Jesús, es doctor en Filosofía y Letras por la Universidad de la Sorbonne de París, con especialización en catequesis por el Institut Lumen Vitae de Bruselas. Ponente habitual en congresos sobre el Sagrado Corazón, es autor de numerosas obras sobre este tema; la última y más completa, presentada poco antes de la celebración del Congreso *Cor Iesu, Fons Vitae*, es *La Bible du Cœur de Jésus*.

35. El profesor Ramon Corts, pbro., doctor en Historia Eclesiástica por la Pontificia Universidad Gregoriana, es el rector de la parroquia de la Purísima Concepción de Barcelona, así como el director de la Biblioteca Balmes y de su prestigiosa revista *Analecta Sacra Tarraconensia*.

36. Fra Valentí Serra de Manresa ofm Cap. es el director de la Biblioteca Hispano-Capuchina de Barcelona y autor de numerosos artículos científicos de Historia eclesiástica.

37. El profesor José Antonio Sayés, pbro., es doctor en Teología dogmática por la Pontificia Universidad Gregoriana de Roma; profesor de Teología fundamental en la Facultad de Teología del Norte de España en Burgos y en el Seminario Redemptoris Mater de Nueva York, es autor de numerosos libros de Teología y colaborador habitual en diversas revistas científicas.

mostró que el Dios de la revelación no es el Dios impassible del deísmo, sino el Dios que ha entrado en la historia para amar al hombre y ser amado por él; en consecuencia, no ofrecerle nuestro amor es algo que le afecta personalmente, y la expiación es corresponder a este amor no correspondido. Su estilo pedagógico y el entusiasmo en su exposición arrancaron un prolongado aplauso de los asistentes.

Un breve descanso permitió disponerse adecuadamente a la última sesión plenaria de la jornada, en la que el padre Juan Antonio Martínez Camino, S.I.,³⁸ hablaría de *Deus caritas est, una encíclica del Corazón de Jesús*. Presentado por el doctor Pere Montagut, el ponente dedicó su exposición a mostrar cómo la abundancia de textos y su distribución en lugares clave de cada uno de los grupos temáticos que integran la encíclica *Deus caritas est* hablan de por sí de la relevancia de la teología del Corazón de Cristo en el papa Benedicto XVI; y apoyó su tesis en los escritos del cardenal Ratzinger, en particular su *Introducción al Cristianismo* de 1968, y su trabajo *El misterio pascual, contenido más profundo y fundamento del culto al Corazón de Jesús* para el Congreso Internacional del Corazón de Jesús celebrado en Toulouse en 1981. Supuesto todo ello, el padre Martínez Camino sintetizó la encíclica *Deus caritas est* como una sugerente y bella reflexión sobre Dios en cuanto Amor que posibilita y pide amor, delineando una especie de programa, ciertamente inmenso: recordar de nuevo a los católicos que son portadores de una gran alegría para el mundo: Dios se ha hecho visible, ha mostrado su corazón: «Dios es amor».

Terminada la ponencia del padre Martínez Camino, los asistentes se dirigieron a la capilla, en donde seguía expuesto para su adoración el Santísimo Sacramento. El director de la Fundación Balmesiana, padre Pedro Suñer, S.I., propuso unos puntos de meditación, y durante unos minutos se permaneció en reverente silencio adorando el Corazón Eucarístico de Jesús. Finalmente se procedió a la bendición con el Santísimo de los numerosos fieles que abarrotaban la capilla; y con el canto de la *Salve Regina* se concluía la jornada en la Balmesiana.

38. El padre Juan Antonio Martínez Camino, de la Compañía de Jesús, es licenciado en Filosofía y Letras por la Universidad de Valladolid y doctor en Teología por la Theologische-philosophische Hochschule Sankt Georgen de Frankfurt del Main; ha enseñado Teología sistemática en la Pontificia Universidad de Comillas y en la Pontificia Universidad Gregoriana, y actualmente es catedrático de dicha materia en la Facultad de Teología de San Dámaso de Madrid. Miembro de la Academia Internacional de Ciencias Religiosas de Bruselas y de la Real Academia de Doctores de España, fue nombrado por el Papa Juan Pablo II perito del Sínodo de los Obispos para Europa de 1999. Es el secretario general de la Conferencia Episcopal Española, y autor de numerosos libros y artículos de Teología.

7. VIGILIA DE JÓVENES

Aquella misma noche tenía lugar la vigilia de jóvenes en el Monasterio de la Visitación de Barcelona. Preparada por las Hermanas de la Visitación, con la ayuda de la señora Carmen Cortés y de otros colaboradores, era esperada con mucha ilusión. Tras haberla encomendando en sus oraciones desde el día que se les solicitó su participación en el Congreso, las Hermanas Visitantinas lo dispusieron todo con sumo esmero.

Lo que no imaginaban las Hermanas Salesas es que sus expectativas iban a verse desbordadas. Si la Vigilia debía empezar a las 22.00 horas, media hora antes ya no se cabía cabían en la iglesia. Algunas hermanas de órdenes religiosas varias que habían respondido a la convocatoria tuvieron que pasar al coro, que fue abierto para descongestionar el lugar y dar la posibilidad de entrar a los jóvenes.

El sacerdote celebrante fue el doctor Francisco Cerro,³⁹ director del Centro de Espiritualidad del Corazón de Jesús de Valladolid, y jóvenes de Schola Cordis Iesu dirigieron los cantos que habían preparado para la ocasión. «¿No ardía nuestro corazón por el camino?»... Estas palabras de los discípulos de Emaús dieron pie al celebrante para alentar a los jóvenes a la entrega y consagración de sus vidas a la causa del Corazón de Cristo.

8. TERCERA JORNADA

La Basílica contaba desde esa misma semana con una enorme imagen del Sagrado Corazón, reproducción en tela de la venerada en el Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón de Barcelona; la iniciativa fue promovida por la Adoración Nocturna,⁴⁰ siendo bendecida la imagen pocos días antes por el obispo salesiano monseñor Joan Godayol, emérito de la diócesis peruana de Ayaviri. Por otra parte, justo en el pasillo central de la Basílica, delante mismo de la mesa desde donde iban a hablar los ponentes, un mosai-

39. Monseñor Francisco Cerro, obispo de Coria-Cáceres, es doctor en Teología Espiritual por la Universidad Gregoriana de Roma; autor de un gran número de obras de espiritualidad y director durante muchos años del Centro Diocesano de Espiritualidad del Corazón de Jesús en Valladolid, fue preconizado obispo de Coria-Cáceres el 21 de junio de 2007, pocos días después de finalizado el Congreso *Cor Iesu, Fons Vitae*.

40. Hay que agradecer que pudiera llevarse a buen término esta loable iniciativa al presidente de la Adoración Nocturna de la sección del Tibidabo, señor Gregorio Peña, así como al señor José Javier Echave-Sustaeta del Villar, al rector de la Basílica del Tibidabo, padre Oriol Oliveras, SDB, y al del Santuario de Nuestra Señora del Sagrado Corazón, padre Juan Alomá, msc.

co con la leyenda *Fons Vitae* y la alegoría de los ciervos bebiendo de la fuente de agua viva ilustra convenientemente cuanto iba a oírse durante esa intensa mañana.

El primer acto comenzaba a las diez en punto. Se trataba de una mesa redonda titulada *Corazón de Jesús, fuente de la nueva evangelización*. Presidía la mesa monseñor Demetrio Fernández,⁴¹ obispo de Tarazona, quien exhortó a profundizar en el estudio teológico del misterio del Corazón de Cristo como un requisito indispensable para hacer fructífera la evangelización en el milenio recién iniciado. A monseñor Fernández siguió don José Mª Alsina Casanova,⁴² quien habló de *La fecundidad evangelizadora del Apostolado de la Oración*; además de hacer mención de numerosas obras surgidas de dicha asociación nacida en 1844 en Francia –congregaciones, vocaciones, el Centro de Espiritualidad de Valladolid, etc.–, se detuvo en particular en dos singulares frutos: Schola Cordis Iesu, gestada en Barcelona en torno al año 1928 del magisterio del padre Ramón Orlandis, S.I., y Jóvenes por el Reino de Cristo, surgida en Ávila a finales de los años setenta. El secreto de la fecundidad evangelizadora del Apostolado de la Oración –explicó don José Mª Alsina– está en la fuerza sobrenatural de la devoción al Corazón de Jesús, la cual –como dijo Juan Pablo II en la canonización de san Claudio de la Colombière– «es necesario para la evangelización que se reconozca en el corazón de la Iglesia».⁴³ Habló a continuación el doctor Francisco Cerro, quien abordó el tema de *El Corazón de Jesús y los nuevos movimientos eclesiales*. Finalmente tomó la palabra la señora Mª Alicia Beauvisage,⁴⁴ quien con conmovedor entusiasmo relató sus experiencias acerca de *La fecundidad evangelizadora de las reliquias de Santa Margarita Mª de Alacoque*.

41. Monseñor Demetrio Fernández, obispo de Tarazona, es licenciado en Teología dogmática por la Pontificia Universidad Gregoriana y doctor en Teología por la Pontificia Universidad Salesiana de Roma; ha enseñado Cristología y Soteriología durante largos años en el Seminario de Toledo. Es miembro de la Comisión para la Doctrina de la Fe de la Conferencia Episcopal Española.

42. Don José Mª Alsina, pbro., pertenece a la Hermandad Sacerdotal de Hijos de Nuestra Señora del Sagrado Corazón y es rector del Centro de Formación Sacerdotal «Sagrado Corazón» que esta Hermandad tiene en la archidiócesis primada de Toledo; asimismo es el consiliario nacional de Jóvenes por el Reino de Cristo.

43. JUAN PABLO II, *Homilía en la Misa de Canonización de San Claudio de La Colombière*, 31 de mayo de 1992.

44. Doña María Alicia Beauvisage ha sido la promotora de la peregrinación de las reliquias de santa Margarita Mª de Alacoque por numerosos países de África, Europa y América.

Se procedió seguidamente a la configuración de la última mesa del Congreso, que presidiría el cardenal Salvatore de Giorgi,⁴⁵ arzobispo emérito de Palermo y delegado en el Congreso del cardenal Alfonso López Trujillo, moderando el arzobispo metropolitano de Barcelona, doctor Lluís Martínez Sistach. Un saludo de bienvenida a todos los llegados a la Basílica del Sagrado Corazón del Tibidabo correspondió al rector de la misma, padre Oriol Oliveras, SDB, quien en todo momento había apoyado la celebración del Congreso; en su breve parlamento el padre Oriol hizo memoria del Congreso celebrado en ese mismo templo en 1962, refiriéndose asimismo al mensaje enviado para la ocasión por el Rector Mayor de la Congregación Salesiana, padre Pascual Chávez, SDB; éste, tras recordar la huella indeleble dejada por Don Bosco en Barcelona, escribía: «En el Tibidabo Cristo nos sigue llamando: *el que tenga sed, que venga a mí, el que cree en mí, que beba*. Sus brazos extendidos en la gran estatua pregonan que quiere abrazar a todos y de su corazón manarán torrentes de agua viva».

A continuación monseñor Joan Godayol hizo la presentación del postrer ponente, el cardenal Salvatore de Giorgi, quien tomó la palabra para desarrollar el tema *Il Cuore de Gesù, fonte di vita per la famiglia*. La enseñanza de quien representaba al Consejo Pontificio de la Familia fue de una gran riqueza doctrinal, fuerza espiritual y valiente denuncia de la mentalidad contraria al designio de Dios sobre la familia, fundamentando su exposición con sabiduría teológica en la contemplación del «Corazón de Aquél que, muerto y traspasado en la cruz y luego resucitado, es la fuente de la vida y del amor, los dos bienes fundamentales de la familia».

9. CLAUSURA

Concluida la ponencia del cardenal de Giorgi, el nuncio apostólico en España, monseñor Manuel Monteiro de Castro, procedió a concluir el Congreso internacional *Cor Iesu, Fons Vitae*. Tras saludar a los asistentes de parte del Santo Padre y felicitar a los organizadores, declaró que la mejor conclusión del Congreso no puede ser sino una invitación a «acoger con sentimientos de gratitud el amor manifestado en el Corazón de Jesús, en el

45. El cardenal Salvatore de Giorgi, arzobispo emérito de Palermo, es miembro de la Congregación para el Clero y de la Congregación para el Culto Divino y la Disciplina de los Sacramentos; asimismo forma parte del Comité de la Presidencia del Pontificio Consejo para la Familia, y es miembro del Pontificio Consejo para los Laicos.

costado traspasado del Redentor»; y animó a todos «a que nuestra vida se convierta también para los demás en fuente de la que brotan *ríos de agua viva*». Mas cuando sus palabras recibieron mayor aprobación fue al anunciar que traía un mensaje del papa Benedicto XVI, que comenzó a leer el arzobispo de Barcelona, mientras todo el mundo se ponía en pie y escuchaba con respetuoso silencio.

En su mensaje el Santo Padre exhorta a «llevar grabado en la mirada *al que atravesaron* (Jn 19,37) para captar, desde lo profundo de su Sagrado Corazón, el Amor que mutuamente sella, en eterna unión, al Padre y al Hijo, haciéndonos experimentar en el Espíritu Santo, comunicado por ese mismo Corazón abierto por la lanza, que *el amor es más fuerte que la muerte* (Ct. 8, 6)»; también manifiesta su deseo de que el Congreso «que concluye les impulse a realizar, en cada momento, la tarea siempre actual de acoger el don del amor de Cristo reafirmando el propósito de vivir unidos a su Corazón en pensamientos, acciones, afectos y palabras, profundizando en esa gozosa relación para dejarse transformar por El y ser así testigos e impulsores de su reino de Amor»; finalmente, enseña el papa Benedicto XVI que «Cristo *me atrae hacia sí* para unirse a mí, a fin de que aprenda a amar a los hermanos con su mismo amor, reconociendo cualquier herida, física o moral, infligida a la dignidad del ser humano». Y concluye el mensaje con la bendición apostólica. Un prolongado aplauso manifestó el agradecimiento y la renovada adhesión de todos los asistentes al sucesor de Pedro.

10. SANTA MISA Y CONSAGRACIÓN DE LAS FAMILIAS

Una solemne procesión desde el exterior de la Basílica del Sagrado Corazón del Tibidabo iniciaba la celebración de la Santa Misa dominical en la solemnidad de la Santísima Trinidad. Presidida por el nuncio apostólico, monseñor Monteiro de Castro, concelebraron monseñor Lluís Martínez Sistach, monseñor Demetrio Fernández y monseñor Joan Godayol, así como numerosos sacerdotes.

Tras la comunión, el cardenal Salvatore de Giorgi, acompañado de una familia, inició la recitación de la fórmula de consagración de todas las familias del mundo al Sagrado Corazón de Jesús.

Con la interpretación del himno del Congreso se dio por concluido el Congreso Internacional *Cor Iesu, Fons Vitae*.